

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

KADIKÖY HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ (1912-1922)

Kerem Kesbiç

Zonguldak 2019

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

KADIKÖY HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ (1912-1922)

**Hazırlayan
Kerem Kesbiç**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yücel Namal**

Zonguldak 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezimin Sanatta Yeterlik çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan ve dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım klavuzuna uygun davranıldığını, yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

05.11.2019

Kerem Kesbiç

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalında 166282114016 öğrenci numaralı Kerem Kesbiç'in hazırladığı "Kadıköy Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1922)" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 18.10.2019 günü saat 13.30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Fahri Kılıç F. Kılıç

Üye Dr. Öğr. Üyesi Gürbüz Arslan

Üye Doç. Dr. Hücel NAMAL (Danışman)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

11.10.2019
Prof. Dr. Ertaç YILDIRIM
Enstitü Müdürü
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	:	ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı
Tez Başlığı	:	Kadıköy Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1922)
Tez Yazarı	:	Kerem Kesbiç
Tez Danışmanı	:	Doç. Dr. Yücel Namal
Tez Türü, Yılı	:	Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Adedi	:	138

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurulmuş en önemli yardım kuruluşudur. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 22 Ağustos 1864 tarihinde 16 devletin katılımıyla imzalanan Cenevre Sözleşmesi esasları çerçevesinde 14 Nisan 1877 tarihinde kurulmuştur. Cemiyet, 1897 yılında yapılan Türk-Yunan Savaşı'ndan sonra dağılmışsa da II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 20 Nisan 1911 tarihinde tekrar kurularak şube sayısını da arttırmıştır. Balkan Savaşları sırasında kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde Kadıköy ve çevresinde etkin faaliyetlerde bulunmuştur. Cephede yaralı asker ve subayların bakımı için çalışan cemiyet Milli Mücadele döneminde ülke genelinde yeniden teşkilatlanarak, halkın yardımlarıyla faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu çalışma ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin, Balkan Savaşlarından itibaren, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemine kadar Kadıköy ve çevresinde savaş esirleri, göçmenlere yardım, sağlık ve mali alanda yapılan yardım ve faaliyetleri ortaya koymak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Kadıköy, Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele.

ABSTRACT

Institution : ZBEU Institute of Social Sciences, Department of History
Title Of The Thesis : Kadıköy Red Crescent Association (1912-1922)
Thesis Writer : Kerem Kesbiç
Thesis Advisor : Associate Prof.Dr. Yücel Namal
Thesis Type, Year : MSc. Thesis, 2019
Number Of Pages : 138

Red Crescent is the most important support association founded during the last period of the Ottoman Empire. Ottoman Red Crescent Association was founded on April 14th, 1877 within the framework of principles of Geneva Convention which was signed with the participation of 16 nations. Although the association was dispersed after the 1897 Turk-Greek War, it was reestablished after the Announcement of 2nd Constitutional Period and its number of branches also increased. Red Crescent Kadıköy Branch, which was founded during Balkan Wars, operated effectively in Kadıköy and its vicinity during Balkan Wars, World War I and National Struggle (War of Independence) Period. The association working for the care of the wounded soldiers in the frontlines, was reorganized during the War of Independence and continued its activities with the support of the public. With this study, it was aimed to reveal the activities of Kadıköy Red Crescent Association in terms of prisoners of war, aid to the refugees, aid in the fields of healthcare and finance in and around Kadıköy from its establishment to Balkan Wars, World War I and National Struggle Period.

Keywords: Ottoman, Red Crescent Association, Kadıköy, Balkan War, World War I, National Struggle.

ÖNSÖZ

Bu çalışma Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kuruluşunu, teşkilat yapılanmasını ortaya koymanın yanı sıra, özellikle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin kuruluşundan Milli Mücadele dönemine kadar olan faaliyetleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

“*Kadıköy Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1922)*” adlı tez çalışması giriş ve dört bölümden oluşmaktadır: Giriş bölümünde Osmanlı Devleti’nin 1865 yılında Cenevre Sözleşmesini imzalaması ile başlayan ve 14 Nisan 1877’de resmen kurulan Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kuruluş süreci ve ilk Nizamname-i Esasisi, bu süreçte görev alanların yanında, tez konu tarihini kapsayan 1911’den 1925’e kadar yürürlükte olan 11 bölüm ve 61 maddeden oluşan Nizamname ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tezin birinci bölümünde, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi ve Balkan Savaşları başlığı altında Balkan Savaşları ve bu süreçte oluşturulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin kuruluşu, sağlık alanında yapılan faaliyetler, tezin ikinci bölümünde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi ve Birinci Dünya Savaşı başlığı altında Savaşta kaybolanlar esirler ile ilgili faaliyetler, tezin üçüncü bölümünde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi ve Türk Kurtuluş Savaşı başlığı altında mali kaynaklar ve yardımlar, Gazilere yapılan yardımlar, Göçmenlere yardım, Sağlık alanında yapılan yardımlar, Hizmetlerinden ötürü madalya ile takdir ve teklif edilenler ve dördüncü bölümde ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesinin Faaliyetleri başlıkları altında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin çalışmaları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Bu çalışma için ağırlıklı olarak Kızılay Arşivi belgelerinden, 1921 yılında yayımlanmaya başlayan ve tez konusu tarihini kapsayan 1921-1922 tarihlerini içeren Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecmuasından, ATASE Arşivinde çalışmada bulunulmuş ancak tez konusu ve dönemini kapsayan kayda değer bir belgeye rastlanılmamıştır. Ankara ve İzmir Milli Kütüphaneleri’nden yararlanmanın yanında, literatür taraması yapılarak; Mesut Çapa’nın Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925) (Çapa, 2010), Seçil

Karal Akgün-Murat Uluğtekin'in Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a (Akgün-Uluğtekin, 2000), Murat Uluğtekin-M.Gül Uluğtekin'in Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları (1914-1928) (Uluğtekin-Uluğtekin, 2013), Zeki Sarıhan'ın Kurtuluş Savaşı Kadınları (Sarıhan, 2006), Mutlu Binark-Gani Çulha-İshak Kocabıyık'ın Zaman ve Uzam İçinde Haydarpaşa Garı; Görsel ve Sözlü Tanıklık (Binark vd. 2007), Yücel Namal-Hasan Karakuzu'nun Zonguldak'ta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1911-1938) (Namal-Karakuzu, 2017) adlı eserlerinin yanında 1327 tarihli Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasisi(Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1327), 1329-1331 yıllarını kapsayan Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi, 1331), Milli Mücadele döneminin aydınlatılmasında 1337-1338 yıllarını kapsayan Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesinin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati adlı eserden (Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati, 1339), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın adlı yayınından (Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın, 2015), Tasvir-i Efkar, Tercüman-ı Hakikat ve Sabah gazetelerinin taranması ile elde edilen bilgilerden yararlanmanın yanında Tez çalışmalarından; Ayşe Hilal Uğurlu'nun III. Selim'in İstanbul'u Siyasi ve Askeri Dönüşümler Işığında İmar Faaliyetleri isimli doktora tezinden(Uğurlu, 2012), Berfu Serdaroğlu'nun İstanbul'da Konak Hayatı ve Konak Mimarisi isimli yüksek lisans tezinden (Serdaroğlu, 2016), Fatma Torun Bilgiç'in Savaş Seferberliğinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Rolü (1914-1918) isimli yüksek lisans tezinden (Bilgiç, 2017), Zuhâl Özyaydın'ın Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi isimli yüksek lisans tezinden (Özyaydın, 1987), Tuba İşler'in Birinci Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çanakkale Cephesindeki Faaliyetleri isimli yüksek lisans tezinden (İşler, 2017), Mahmut Akkor'un I. Dünya Savaşı'nda çeşitli ülkelerdeki Türk Esir Kampları (Akkor, 2006) yüksek lisans tezinin yanında I. Dünya Savaşı'nda Anadolu'daki İngiliz Esirleri ve Esir Kampları doktora tezinden (Akkor, 2013) istifade edilmiştir. Tüm bu çalışmaların yanında farklı konferans bildirileri ve makalelerden de yararlanılmıştır.

“Kadıköy Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1922)” isimli tez çalışmam ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin kuruluşu, faaliyetleri ve toplum hayatına etkilerini ortaya koyabilmek amacıyla yapılan etkinlik ve faaliyetler kronolojik olarak ele alınmıştır. Kadıköy’de yaşayan halkın, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemindeki duyarlılıklarını belirtmek amacıyla bu dönemdeki farklı cemiyetlerin etkinliklerinin yanında bireysel faaliyetlere de yer verilmiştir. Yaptığımız bu çalışma ile Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Kadıköy ve çevresindeki faaliyetleri ortaya konularak bu alandaki önemli bir boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Tez çalışmasının ilk aşamasında kaynak tespiti yapılmıştır. Bu konuda karşılaşılan güçlüklerin başında; Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivlerinde (ATASE) konuyla ilgili belge bulunamaması ve Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecmuasının 1921’de yayımlanmaya başlaması dolayısıyla tez konu tarihi kapsamında kısıtlı bilgilerin bulunması gösterilebilir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin tezin konusunu kapsayan dönemdeki faaliyetleri aktararak, Osmanlı Devleti’nin en zor dönemlerinde yaptığı hizmetler ile toplumun ihtiyaçlarının karşılanması yanında milli ve manevi duyguların canlı tutulmasında önemli görevler üstlendiği belirtilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi ile ilgili günümüze kadar bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma ile ileride bölge tarihine ve konuyla ilgili çalışmalara destek olunabileceği düşünülmektedir.

Bu tezi hazırlamamda tecrübelerini ve değerli zamanını hiçbir şekilde esirgemeyen, beni sürekli destekleyerek yol gösteren tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Yücel Namal’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca hayatımın her döneminde yanımda olan, bana çalışmalarımın manevi güç veren eşim ve kızlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Kerem Kesbiç

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. HİLÂL-i AHMER CEMİYETİ KADIKÖY ŞUBESİ VE BALKAN SAVAŞLARI (1912 – 1913).....	12
1.1. Kadıköy Şubesinin Kuruluşu	14
1.2. Sağlık Alanında Yapılan Faaliyetler.....	19
2. HİLÂL-i AHMER CEMİYETİ KADIKÖY ŞUBESİ VE 1. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918).....	23
2.1. Savaşta Kaybolanlar ve Esirler İle İlgili Faaliyetler.....	33
3. HİLÂL-i AHMER CEMİYETİ KADIKÖY ŞUBESİ VE TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI (1919-1922).....	39
3.1. Mali Kaynaklar ve Yardımlar	57
3.1.1. Gazilere Yapılan Yardımlar	72
3.1.2. Göçmenlere Yardım.....	74
3.1.3. Sağlık Alanında Yapılan Yardımlar.....	82
3.2. Hizmetlerinden Ötörü Madalya ile Takdir ve Teklif Edilenler.....	86
4. HİLÂL-i AHMER CEMİYETİ KADIKÖY HANIMLAR ŞUBESİNİN FAALİYETLERİ (1912-1922).....	90
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA.....	101
EKLER.....	109
ÖZGEÇMİŞ	138

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.d.t.	: Adı Geçen Doktora Tezi
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.n.	: Adı Geçen Nizamname
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi
c.	: Cilt
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Enst.	: Enstitü
HAC	: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
Hst.	: Hastahane
TKA	: Türkiye Kızılay Arşivi
M.Ö.	: Milattan Önce
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
OHAC	: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
THK	: Türk Hava Kurumu
Üniv.	: Üniversite
v.b.	: ve benzeri
v.s.	: ve saire
yy.	: Yüzyıl

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kurucu Üyeleri (1877).....	5
Tablo 1.1: 1912 Yılında Kadıköy’de Hilâl-i Ahmer Cemiyetine Yardım Toplayan Şahıs ve Kurumların Listesi.....	12
Tablo 1.2: 14 Mart 1912 Tarihinde Kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti.....	14
Tablo 1.3: 18 Mart 1912 (5 Mart 1328) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti.....	14
Tablo 1.4: 8 Kasım 1912 (26 Teşrinievvel 1328) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine Bağışlanan Eşyanın Listesi	15
Tablo 1.5: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Tarafından Kadıköy Numune Hastanesine Bağışlanan Eşyanın Listesi	20
Tablo 2.1: Birinci Dünya Savaşı’nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hastanelerini ve Bunların Yatak Sayılarını Gösteren Liste (İstanbul).....	23
Tablo 2.2: 7 Nisan 1915 (25 Mart 1331) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti.....	25
Tablo 2.3: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 1914-1918 Yılları Arasındaki Gelir ve Gideri.....	25
Tablo 2.4: 22 Mayıs 1915 (9 Mayıs 1331) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti.....	27
Tablo 3.1: 19 Nisan 1921 (6 Nisan 1337) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti.....	41
Tablo 3.2: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi 1921 Tarihli İdare Heyeti	42
Tablo 3.3: 21 Nisan 1921 (8 Nisan 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti.....	43
Tablo 3.4: 14 Ocak 1922 (1 Kanunisani 1338) tarihli Toplanan Yardım Miktarı ve Dağılımı Listesi	46
Tablo 3.5: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine 1921 (1337) Senesinde Büyük Miktarda Yardım Eden Kişiler ve Cemiyetler.....	59
Tablo 3.6: 1921 (1337) Senesine ait Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi 9 Aylık Gelirleri.....	60

Tablo 3.7: 1921 (1337) Senesine ait Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi 9 Aylık Giderleri:.....	61
Tablo 3.8: 1921 (1337) Senesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinde Toplanan ve Satın Alınan Çamaşır ve Pamuklular.....	61
Tablo 3.9: 29 Kasım 1922 (16 Teşrinisani 1338) Tarihli Yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine Teslim Edilen ve Genel Merkeze Gönderilen Eşyanın Listesi.....	65
Tablo 3.10: 1922 (1338) Senesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine En çok Yardım Eden Kişiler, Mahalleler ve Cemiyetler	66
Tablo 3.11: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 1922 (1338) Senesi Hesap Bilançosu Gelir ve Giderleri.....	69
Tablo 3.12: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 1921 (1337) ve 1922 (1338) Tarihlerinde Topladığı Yardım Miktarı.....	70
Tablo 3.13: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 1922 (1338) Yılı Giderleri	70
Tablo 3.14: Selimiye Kışlası 'nda 1.800 Muhacirin Yemek İhtiyacı İçin Maddi Yardımda Bulunanların İsmi ve Yardım Miktarı	76
Tablo 3.15: Selimiye Kışlası 'nda 1.800 Göçmenin Yemek İhtiyacı İçin Gıda Yardımında Bulunanların Listesi.	77
Tablo 3.16: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine Bağışlanan Eşyanın Listesi	84
Tablo 3.17: 1921 (1337) Tarihinde Hilâl-i Ahmer Cemiyetine Yaptıkları Katkılardan Dolayı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi Tarafından Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine İsimleri Sunulan Kişiler	86
Tablo 3.18: 1922 yılında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi Tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Madalyasıyla Ödüllendirilenler.	87
Tablo 4.1: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi İdare Heyeti.....	89
Tablo 4.2: 31 Ocak 1915 Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi İdare Heyeti.....	90
Tablo 4.3: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi İdare Heyeti.	91
Tablo 4.4: 11 Eylül 1921 (29 Ağustos 1337) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi İdare Heyeti	93

GİRİŞ

XIX. Yüzyıla gelindiğinde savaşlarda yaralananların tedavisi ve yaralılara bakanların tarafsızlığının ve güvenliklerinin uluslararası güvence altına alınması ile ilgili ilk düşünceleri ortaya atan J.J. Rousseau, İngiliz Florence Nightingale, Amerikalı Clara Barton gibi aydınlar düşünceleri ile Cenevre prensiplerinin ortaya çıkmasında öncülük etmişlerdir. Bu düşüncelerin uygulamaya geçmesinde ise İsviçreli Henri Dunant etkili olmuştur. Fransa ve İtalya kuvvetlerinden oluşan ordu 24 Haziran 1859 tarihinde Avusturya'yı Salferino'da ağır bir yenilgiye uğratmıştı. Bu savaşta 40.000 yaralının durumunu bizzat gören Henry Dunant, 1862 yılında kaleme aldığı "*Bir Salferino Hatırası*" adlı eserinin yayımından sonra, savaşlarda yaralanan askerlerin tedavilerinin tarafsızlık içerisinde yapılması gerektiği fikri yaygınlaşmaya başladı. Cenevre Cemiyet-i Hayriyye Başkanı Güstav Moynier, Henry Dunant'a yazdığı fikirlerin Cemiyetin 9 Şubat 1863'teki toplantısında görüşülmesini ilettili. 1863'ün Ekim ayında resmi olmayan toplantıda İsviçre Genel Kurmay Başkanı General Dufour, Güstav Moynier, Henry Dunant, Dr. Appia, Dr. Maunoir'in katılımlarıyla "*Beşler Komitesi*" oluşturulmuş ve bu toplantıda orduların sağlık işlerinde görevlendirilmek üzere hastabakıcı heyeti oluşturulmasına, uzmanlar ile devlet temsilcilerinden oluşacak uluslararası bir konferansın toplanmasına karar verilmiştir (Çapa, 2010: 9-10).

Cenevredeki 26-29 Ekim 1863 tarihlerindeki konferansa Avrupa'dan 16 devlet 36 temsilci görevlendirmişti. İsviçre Genel Kurmay Başkanı General Dufour'un fahri başkanlığını yaptığı bu konferansa, Norveç, Danimarka, İsveç, İspanya, Hollanda, İtalya, Belçika ve İsviçre'den katılan delegeler Cenevre Sözleşmesi'nin temelini oluşturacak önemli kararlar aldılar. Cenevre kararlarına resmiyet kazandırmak amacıyla 8 Ağustos 1864'te 16 devletin katılımıyla bir kongre düzenlendi. Bu kongrenin sonunda 22 Ağustos 1864'te Cenevre Sözleşmesi (Convention) imzalandı. Sözleşmede muharip devletlerin oluşturacakları can kurtarma teşkilatı, sağlık personeli, hastaneler ve gönüllü hemşirelerin durumlarıyla yaralı ve sivil halka yapılacak yardımlar ile ilgili maddeler yer almıştı. Sağlık teşkilatları için amblem olarak beyaz zemin

üzerine kızılhaç kabul edildi. Ayrıca sözleşmenin diğer medeni devletlere de duyurulması, maddelerin kabulü ve imzası için bir yıl süre tanınması karar altına alınmıştı. Osmanlı Devleti 5 Temmuz 1865'te Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamıştır (Çapa, 2010: 9-10).

Osmanlı Devleti, Cenevre Sözleşmesi'ni imzaladıktan sonra 1867'de Paris'teki Uluslararası Kızılhaç Sıhhiye Konferansı'na temsilci olarak Dr. Abdullah Bey'i görevlendirmiştir. Abdullah Bey daha sonra İstanbul'da Kızılhaç'a benzer bir yardım kuruluşu kurulması için çalışmalarda bulunmuştur (Akgün ve Uluğtekin, 2000: 1-6). Uluslararası Kızılhaç ve Sağlık Kongresi Başkanı Kont Suruier, Dr. Abdullah Bey'e bu çalışmalarından ötürü bir teşekkür mektubu göndermiştir (Anonim , 1916: 18-20). İlk başlarda Osmanlı Devleti'nin Kızılhaçlara benzer bir yardım kuruluşunun kurulmasına pek sıcak bakmadığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi kamuoyunda salib (Haç)'e karşı duyulan antipati ve çekimserliktir (Sarı, 2015: 965).

Dr. Abdullah Bey Cenevre Sözleşmesi ilkelerine göre bir yardım kuruluşu kurulması fikrini Osmanlı devlet adamlarına ve Tabipler Cemiyetine anlatarak Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfi Paşa'nın himayesinde, Marko Paşa'nın başkanlığında geçici bir komite oluşmasını sağlamıştır. Bu komitenin genel sekreterliğine atanan Dr. Abdullah Bey'in gayretleri ile Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kurulmasında önemli bir adım olan "*Mecruhın ve Marda-yı Askeriyyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti*" (Asker, Hasta ve Yaralılara İmdat ve Yardım Cemiyeti) 11 Haziran 1868'de kurulmuştur (Namal ve Karakuzu, 2017: 28).

Cemiyetin nizamnamesini hazırlamak amacıyla Meclis-i Sıhhiye 2. Başkanı Dr. Mavroyani ve Dr. De Castro'dan oluşan bir encümen oluşturulmuştur. 1869'da hazırlanan Nizamname, Babıaliye sunulmasına rağmen Bab-ı Askeri'nin böyle bir cemiyetin kurulmasını istememesinden nizamname onaylanmamış ve üyeler dağılmıştır (Çapa, 2002: 544). Cemiyet 1869'da "*Mecruhini Askeriye Yardım Cemiyeti*" olarak isim değişikliğinde bulunmuştur (Namal ve Karakuzu, 2017: 29-30).

Osmanlı–Sırp Savaşı sürerken uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Gustave Maunoir, 8 Temmuz 1876’da yayınladığı bir genelge ile Osmanlı Mecruhini Mardayı Muavenet Cemiyeti’nin dağılması ile ortaya çıkan güçlüklerle değinmiştir. Gustave Maunoir, Mekteb-i Tıbbiye öğretim görevlilerinden Dr. Peştamalciyan’a yazdığı mektupta İstanbul’da Kızılhaç’a benzer bir teşkilatın kurulması halinde batıdaki Kızılhaç Cemiyetlerinin kendilerine katkıda bulunabileceklerini bildirmiştir (Çapa, 2010: 11). Peştamalciyan Efendi ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane başkanı Nuri Can Bey’in Osmanlı Devletinde de Maunoir’in mektubunda ilettiği bu yararlı örgütün kurulması fikri Sadrazam Mütercim Mehmet Rüştü Paşa’ya da aktarılmıştır. Sadrazamın bu fikri olumlu karşılmasının ardından 1876 yılında “*Mecruhin ve Zuafa-i Askeriye’ye İmdad ve Muavenet Cemiyeti’nin*” kurulabilmesi amacıyla 25 Temmuz 1876 tarihinde (13 Temmuz 1292) Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, Cemiyet-i Tıbbiye, Sıhhiye ve hükümet üyelerinden oluşan bir toplantı planlanmıştır. Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Nâzırı olan Marko Paşa’nın başkanlığındaki ilk toplantıda Cenevre Sözleşmesi’nin incelenmesi, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin kullanacağı simge, tüzüğü, yardım toplama usulü ve yönetim kurulunun nasıl oluşturulacağı konuları ele alınmıştır (Çapa, 2010: 11-12).

Toplantı sonunda Cenevre Sözleşmesi esaslarına dayalı bir cemiyetin kurulmasına karar verilmiştir. Simge olarak ise haç yerine hilalin kullanılması kabul edilmiştir. Alınan kararların Kızılhaç örgütlerince de kabul edilmesi ile 14 Nisan 1877 tarihinde “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*” adıyla resmen kurulmuştur (Namal ve Karakuzu, 2017: 30). II. Abdülhamid, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetini himayesi altına almış ve toplantıları Beşiktaş Sarayı Paşa Dairesinde yapılmaya başlanmıştır (Yeniaras, 2000: 16). Toplantılar sonucunda Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Nizamname-i Esasisi şu şekilde kabul edilmiştir (Namal ve Karakuzu, 2017: 30; Çapa, 2010: 12):

“İstanbul’da hasta ve yaralı askerler için Birinci Yardım Cemiyeti kurulacak ve bu cemiyet Cenevre Antlaşması metnindeki hükümler çerçevesinde kurulacaktır.

Birinci Madde – Cemiyete verilen hediye ve yardım mecburi olmayacak isteğe bağlı olacaktır.

İkinci Madde – Bu hediye ve yardımlar hasta ve yaralı askerlere yardım için harcanacaktır.

Üçüncü Madde – Yardımlar bu işlere uygun kişiler aracılığıyla yapılacaktır.

Dördüncü Madde – Yardımlar askeriye ile ittifak içerisinde yürütülecektir.

Beşinci Madde – Bu cemiyetin adı “Mecruhini Askeriye İlane Cemiyeti” olacaktır.

Altıncı Madde – Bu Cemiyet erkeklere ve kadınlara özel olarak iki kısma ayrılacak ikisi de ortak amaç üzerine hizmet edeceklerdir.

Yedinci Madde – Üyeler iki türe ayrılacak olup birincisi senelik en az bir Osmanlı lirası, ikincisi ise yarım mecdiye yardım verenlerden oluşacaktır.

Sekizinci Madde – Üyelerin her iki çeşidi oy kullanma hakkına sahip olacak ancak Cemiyetin genel idaresine seçilecek kişiler birinci gruptan olacaktır.

Dokuzuncu Madde – Her şubede üyelerin miktarı 100’ü bulunduğu genel toplantı yapılarak, çoğunlukla hazır üyelere idare heyetini seçeceklerdir. Önce bir başkan, iki başkan yardımcısı, bir kâtip ve sandıkkardan oluşan idare kalem, ikinci olarak idare kalem tarafından bir yardım heyeti oluşturulacaktır.

Onuncu Madde – İdare kalem üyeleri genel toplantıya davet eder. Kararları lazım gelenlere bildirir ve bu kararların biçim ve yürütülmesinde görev alır. Uluslararası yardım cemiyetleri ile haberleşmeyi sağlayarak askeriye ile bağlantı içerisinde yardım heyetiyle işleri kolaylaştıracak davranışta bulunur. Sandıkkar vasıtası ile yardım toplar. 8 gün içerisinde gazeteler aracılığı ile halkı yardımın biçimi ve niceliğinden haberdar etmek hazinedarın görevidir. İdare heyeti her sene yenilenecek üyeler arasında seçim yapılır.

On Birinci Madde – Yardım Heyeti dördü doktor, birisi eczacı, birisi mühendis ve birisi hazinedardan olmak üzere 7 üyeden oluşur. Bu heyet yardım izni derecesinde yaralılara yardım amacıyla seyyar hastaneler memurlarını seçme ve bunları icap eden yerlere gönderme emir ve talimat verme yetkisine sahiptir. Bir suç ve istifa olmadıkça görevden alınmazlar.

On İkinci Madde – İdare kalem tarafından davet gerçekleşmedikçe üyeler Cemiyet ile ilgili genel anlaşma yapamaz. Senelik yardım miktarını Hazinedara teslim edenlere bir kart verilir. Bu kartı göstermedikçe hiçbir üye genel salona kabul edilmez.

On Üçüncü Madde – Yardım Cemiyeti tarafından beyan olunacak lüzum veya 50 üyenin imzası ile yapılacak talep dışında senede yalnız bir defa genel toplantı yapılır. Senelik genel toplantıda önce idare kalem ve ikinci olarak yardım heyeti bir senelik raporunu takdim edecektir. Üyeler gelecek sene için yapılacak işler hakkındaki oyunu verecektir.

On Dördüncü Madde – Genel toplantıda görüşülecek maddeler, matbuat aracılığı ile bir hafta önceden haber verilecektir.

On Beşinci Madde – Cemiyetin kararları kesinlikle üyelerin çoğunluğu ile alınacaktır.

On Altıncı Madde – Cemiyetin bütün memuriyetleri gönüllü olarak ücretsiz yürütülecektir.

On Yedinci Madde – Kadınlar kısmının kendilerine özel kalem olacaktır. Hazinedar, kadınlar kısmı ile yardım cemiyeti arasında aracı olup kadınların topladıkları yardım ve hediyeler hazinedar aracılığı ile heyete teslim edilecektir”.

Nizamnamenin kabulünün ardından Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin

Başkanı ve Genel Merkez Yönetim Kurulu üyeleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 1: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kurucu Üyeleri (1877).

İsmi	Görevi
Hacı Arif Bey	Başkan (Meclis-i Umuru Sıhhiye İkinci Başkanı)
P. Sarell	Başkan Vekili
Nuryan Efendi	Başkan Vekili (Devlet Şurası Azası)
M. Foster	Veznedar (Osmanlı Bankası Genel Müdürü)
Ferudun Bey	Genel Katip (Hariciye Nezareti Umuru Sıhhiye Müdürü)
Dr. Bartoletti	Üye (Genel Sıhhiye Müfettişi)
Dr. Dickson	Üye
M. Von Has	Üye
Dellasuda Faik Paşa	Üye
M. Leral	Üye
Dr. Baron Munday	Üye
Nuri Bey	Üye (Mabeyn Katibi)
Dr. Peştemilciyan Efendi	Üye
General Mot	Üye (Amerikalı)
Serviçyan Efendi	Üye (Senatör)
Dr. Servastopoli	Üye

Kaynak: Orhan Yeniaras (2000); *Türkiye Kızılay Tarihine Giriş*, Alkan Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul, s. 20.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, ilk görevini 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı’nda yapmıştır. Dokuz seyyar hastane ile dört hastane açarak 25.000’den fazla yaralı ve hasta askerin tedavisi sağlanmıştır (Çapa, 1974: 27). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin kurulmasından kısa bir süre sonra ülke içinden özellikle İslam ülkeleri ve Hindistan’dan yardımlar yapılmaya başlandı. 72.538 Osmanlı lirasına ulaşan yardımın 61.000 lirası ile Haziran 1878 yılı sonuna kadar yaralı ve hasta askerlerin tedavisi için 30.000 liraya ulaşan sağlık malzemesi alınmıştır; 9 seyyar hastane, savaş hattı gerisinde 2 geçici seyyar hastane kurulmuştur, İstanbul’da 4 daimi ambulans alınmıştır. Yaralıları taşımak amacıyla trenler kiralanarak muhacirlere para yardımı yapılarak 50 tabip istihdam edilmiştir. Savaş sonunda Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin 61.087 lira masraf yaptığı anlaşılmıştır ve topladığı paranın 5.700 lirasını daimi sermaye olarak ayırmıştır ve Osmanlı Bankası’na yatırmıştır. 1897 Türk – Yunan harbine kadar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin faaliyetlerine ara verildi. 1897 yılında Osmanlı – Yunan Savaşı’nda faaliyetlerine tekrar başlayarak halktan ve Kızıllaç Cemiyetinden yardım toplanmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Yunanistan’dan yaralıları taşımak için 2 hastane vapuru kiralayarak, orduya kinin ve tıbbi malzemelerin teminini sağlamıştır. Roma, Van, Asir, Mekke ve Taif Vapurlarıyla, askerlerin Çanakkale ve İstanbul’a sevkini sağlayan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti savaşın bitiminde tekrar dağıtılmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin tekrar oluşumu için çabalar sarf edilmişse de 10 Temmuz 1908

yani II. Meşrutiyet'in ilanına kadar herhangi bir faaliyet yürütülememiştir. II. Meşrutiyet'ten sonra Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin eski kurucularından Della Suda Faik Paşa eski Hariciye Nazırı ve Paris elçisi Rıfat Paşa'nın girişimleriyle yeni bir nizamname oluşturulması amacıyla Dr. Esat Bey, Dr. Besim Ömer Paşa, Hariciye Nezareti siyasi işler müdürü Salih Bey, Bahriye tabip miralaylığından emekli Mehmet Ali Bey, Askeri Tıbbiye Müdürü Binbaşı Ali Galip Bey ve Sıhhi İşler Dairesi Genel Müfettişi Kasım İzzettin Bey'den teşkil olunan bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun Doktor Besim Ömer Paşa'nın evinde yaptığı toplantı sonucunda oluşturulan taslak Şura-yı Devlet üyelerince onaylanmıştır. Tüzüğün onaylanmasından sonra Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kurucu üyeleri 20 Nisan 1911'de Tokatlıyan otelinde Sadrazam Hakkı Paşa'nın başkanlığında ilk toplantısını gerçekleştirmiştir ve başkanlığına Rıfat Paşa seçilmiştir. Böylece Hilâl-i Ahmer Cemiyeti dağılmamak üzere hayata geçirilmiştir (Özaydın, 1987: 690-691; Namal ve Karakuzu, 2017: 36-37).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin faaliyetlerine geçmeden önce Cemiyetin genel olarak teşkilat yapılanmasını ele almayı faydalı görmekteyiz. Bu bağlamda baktığımızda Meşrutiyet'in ilanından önce derneklerle ilgili herhangi bir kanun bulunmadığını görmekteyiz. "*Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*" ve "*Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye*" gibi Meşrutiyet dönemi öncesinde kurulan bu dernekler topluma fayda amacıyla kurulmalarına rağmen baskı döneminden dolayı çalışma imkânı bulamamışlardır. II. Meşrutiyet ile birlikte Kanun-ı Esasi'deki eksiklikler yeniden düzenlenme yoluna gidilmiştir. 1909'da Kanun-ı Esasiye eklenen 120. Madde ile dernek kurma hakkı ve toplanma özgürlüğü kabul edilmiştir (Namal ve Karakuzu, 2017: 38).

"*Cemiyetler Kanunu*" 3 Ağustos 1909'da yayımlanmıştır. Bu kanunda dernek kuruluşunun hükümete bildirilmesi ve derneğin kanuna uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Yine bu kanun ile genel ahlaka, ülke bütünlüğüne, hükümete karşı olan derneklerin kurulması yasaklanmıştır. Kavmiyet ve cinsiyet ünvanlarıyla dernek kurulamayacağı kabul edilmiştir. Böylelikle Osmanlı Devleti'ndeki farklı etnik unsurların siyasal amaçla cemiyetler kurması engellenmiştir. İki fasıldan ve 19 maddeden oluşan Cemiyetler kanununa göre yirmi yaşından küçük medeni hukuktan mahrum ve bir

cinayetle mahkûm olanların üye olamayacağı belirtilmiştir. Yine bu kanunla gizli derneklerin kurulması yasaklanmıştır (Namal ve Karakuzu, 2017: 39).

Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin teşkilat yapısının temelini oluşturan ilk Nizamname 1911 yılından 1925 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 11 bölümden ve 61 maddeden oluşan bu Nizamname İttihad ve Terakki taraftarlarınca hazırlanmıştır (Namal ve Karakuzu, 2017: 39). Genel merkezi İstanbul olan Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin ilk maddesinde kuruluşu şu şekilde ifade edilmiştir: *“Zat-ı hazret-i padişahînin himaye-i müliükaneleri ve veliahd-ı saltanat hazretlerinin riyaset-i fahriyeleri tahtında olarak, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti namıyla Merkez-i Umumisi Dersaadet’te olmak üzere bir cemiyet teşkil edilmiştir”* (Anonim, 1911: 16).

Nizamname’nin *“Cemiyetin Suret ve Maksad-ı Teşekkülü”* başlıklı birinci bölümünün ikinci maddesinde Cemiyetin 22 Ağustos 1864 tarihli Cenevre Mukavelesine, 6 Temmuz 1907 tarihli Cenevre Mukavelesinde bulunan düzenleme hükümlerine, 18 Ekim 1907 tarihli Lahey Konferansı’nın *“Muharebat-ı Bahriye”* kararlarına bağlı olduğu vurgulanmıştır. Üçüncü maddede ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin amacının savaş zamanında ordudaki hasta ve yaralıların acılarını hafifletmek ve tedavilerine yardım etmek olduğu belirtilmiştir. Dördüncü maddede Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin yaralıları nakletmek ve tedavi etmek amacıyla seyyar hastaneler ile savaş hastaneleri ve yardım heyetleri, sıhhiye trenleri ve hastane gemileri tedarik etmek amacıyla olduğu eklenmiştir. Beşinci maddede herhangi bir savaş durumunda Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin bir yıllık gelirini aşmayacak şekilde uygun bir miktar harcayabileceği belirtilmiştir. Altıncı maddede Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin bağlı olduğu uluslararası kararlara göre yabancı devlet ordularının hasta ve yaralılarına da yardım etmekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Yedinci maddede yabancı askerlere yapılacak yardım oranının Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin bir yıllık gelirini aşmayacağı belirlenmiştir. Nizamname’nin birinci faslının son maddesine göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin savaş zamanında görevini yapabilmesi amacıyla gerekli malzeme ve memurun hazır olarak bulundurulması vurgulanmıştır (Anonim, 1911: 2-3).

“*Aza-yı Cemiyet ve Teşkilat-ı İdare*” başlığıyla ikinci bölümde ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti merkezinin İstanbul olduğu illerde merkez, sancak ve kazalarda ise şubelerin bulunacağı belirtilmiştir. Aza-yı müessese, aza-yı amele ve aza-yı muavene olarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin üç kısımdan oluştuğu, Aza-yı müessesede bulunanların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin kuruluşuna ve gelişmesine yardımda bulunmuş yüz kişiden oluştuğu, aza-yı amelede yer alanların cemiyete çalışarak veya nakdi yardımda bulunanlar olduğu belirtilmiştir. Aza-yı müessese ve aza-yı amelenin yılda bir Osmanlı altını, aza-yı muavenenin iki sınıftan oluşacağı birinci sınıfta yer alanların yılda bir, ikinci sınıfta bulunanların yarım mecdiye vereceği belirlenmiştir. Üye olabilmek için aza-yı müessese, aza-yı ameleden veya idare heyetinden iki kişinin önerisi şartı getirilmiştir. Üyeliğin istifa veya bir yıllık aidatlarını vermemesi sebebiyle düşeceği belirtilmiştir (Anonim, 1911: 3-4). Üçüncü bölümde yer alan “*Meclis-i Umumi*” bölümünde ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin bir meclis-i umumi tarafından yönetildiği, meclis-i umuminin olağan ve olağanüstü toplanabileceği, bu toplantılara aza-yı müesseseden ve vilayetlerden ikişer temsilcinin katılımıyla mart ayında belirlenecek bir günde yapılacağı belirtilmiştir. Genel meclisin toplanabilmesi için yüz azanın bulunması gerekmektedir. Bu sayıya ulaşamaz ise on beş gün sonra genel meclis ikinci toplantıya davet edilir. Bu toplantıda sayıya bakılmaksızın toplantı yapılır (Anonim, 1911: 4-6).

“*Merkez-i Umumi*” başlıklı dördüncü kısımda genel merkezin yapısı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Genel Merkez Heyeti İstanbul’da üyeler arasından gizli oyla seçilen otuz kişiden oluşur. Genel Merkez Heyetinden her sene beş üye kurayla çıkarılarak yerlerine gizli oyla beş kişi seçilir. Genel Merkez üyelerinin mazeretsiz olarak üç toplantıya katılmaması sebebiyle yerine başka bir üye seçilir. Genel Merkez heyeti her yıl yenilenecek bir başkan, iki başkan yardımcısı, bir müfettiş, bir muhasebeci, bir veznedar, bir veznedar yardımcısı, bir başkâtip ve gerektiği kadar kâtipten oluşan kendi üyeleri arasından bir idare heyeti belirler. Genel Merkez Heyeti yürürlükteki kanun hükümlerine göre yardım ve bağış toplayabilir, bunun yanında asli vazifesi olan yardımları yapar. Genel Merkez Heyeti her ayın ilk cuma günü, savaş zamanında haftada bir gerektiğinde her gün toplanır. Genel Meclis üyelerinin memuriyetleri fahridir.

Dışarıdan muvazzaf bir kâtip istihdam edilebilir. Genel Merkez yıl sonunda bir yıllık icraat raporunu ve bilançosunu meclis-i umumiye sunar ve yayımlar. Genel Merkez Cemiyet'e katkıları olan yerli ve yabancılara fahri üyelik verebilir (Anonim, 1911: 6-7).

“*Vilayet Meclis-i Umumileri ve Merkezleri*” başlıklı beşinci kısımda ise illerdeki teşkilat yapısı hakkında bilgiler verilmektedir. İllerde aza-yı müessese ve amelesiyle liva ve kaza şubelerinden gelecek birer murahhastan oluşan bir genel meclis ve bu meclis tarafından seçilen ve on iki üyeden oluşan bir heyet-i merkeziye bulunur. İl genel meclisi her sene önceden vilayet heyet-i merkezince belirlenen bir günde şubat ayında toplanır. Bu toplantıda bilanço ve yenilenecek üyeler belirlenir. Vilayetteki heyet-i merkeziyede de her yıl yenilenmek üzere bir başkan, bir başkan yardımcısı, bir kâtip, bir veznedar ve veznedar yardımcısından oluşan beş kişilik idare heyeti seçilir. Vilayet heyet-i merkeziyesinden her yıl iki üye kura ile belirlenerek yerlerine iki yeni üye seçilir. Vilayet merkezi üyelerinden mazeretsiz üç defa toplantılara katılmayan veya istifa edenlerin yerine merkez heyeti cemiyetinin kurucu üyelerinden veya aza-yı amelesinden birisi seçilir. Vilayet genel meclisi mahalli aza-yı müessese ve aza-yı amele'nin en az yarısının katılımıyla toplanır bu sayı sağlanamaz ise on gün sonra ikinci bir toplantı düzenlenir. Heyet-i merkezinin görevi illerde cemiyet üyelerinin sayısını arttırmak, gelirlerin arttırılmasına gayret ederek Genel Merkez ile sancak ve kazalarda şube teşkilatına çalışmak ve gelirleri her üç ay sonunda genel merkeze göndermektir (Anonim, 1911: 7-8).

“*Şubeler*” başlıklı altıncı bölümde şubelerin liva ve kazalarda kurulacağı, şube heyetlerinin sekiz kişiden oluşacağı ve bu heyetlerin her yıl yenileneceği belirtilmiştir. Şube heyetleri üyelerinden ikisi her yıl kura ile belirlenir. Liva ve kaza şubeleri vilayet merkezlerine bağlıdır. Şubelerin görevi üye sayısını ve gelirlerini arttırmak, her üç ayda bir bilançolarını merkezlere göndermektir. Yurt dışında yaşayan Osmanlıların da bulunduğu yerlerde şube kurulabilir. Bu şubeler genel merkeze bağlıdır (Anonim, 1911: 9).

“*Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin İnas Kısmı*” başlıklı bölümünde ise İstanbul ile vilayet, liva ve kazalarda Osmanlı hanımlarının mahallerindeki erkekler merkez şubelerine bağlı şube oluşturabileceği belirtilmiştir (Anonim, 1911: 9).

Cemiyetin mali kaynakları ve gelirleri ile ilgili bilgiler “*Cemiyetin Umur-u Maliyesi*” başlıklı bölümünde yer almaktadır. Cemiyetin gelirleri üye aidatları, her çeşit yardım, bağış ve cemiyetin düzenlediği sergi, müsamere, konferans ve diğer faaliyetlerinden kazanılan gelirlere oluşur (Anonim, 1911: 10).

“*Cemiyetin Hükümetle Münasebeti*” başlıklı bölümünde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Osmanlı hükümetiyle ilişkisinin hükümet tarafından onaylanan nizamnameye göre olduğu belirtilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin hükümet nezdinde temsilcisi genel başkanıdır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ordu ile işbirliği içerisinde hareket eder, memurları ve sağlık görevlileri hakkında her altı ayda bir Harbiye ve Bahriye Nezaretlerine rapor sunar (Anonim, 1911: 10-11).

“*Alamet-i farika*” başlıklı bölümünde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin alamet-i farikasının beyaz zemin üzerine kırmızı hilal işareti olduğu ve bu işaretin Hilâl-i Ahmer Cemiyetine ait yerlere konulacağı, her ordunun Hilâl-i Ahmer ve Salib-i Ahmer işaretlerinin bulunduğu yer ve kişilere Cenevre Mukavelenamesi ve Lahey Konferansı gereğince saldırmaması gerektiği belirtilmiştir. “*Mevad-ı Umumiye*” başlıklı bölümde ise cemiyetin varlığının belirli bir zaman ile sınırlı olmadığı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin tek olduğu ve aynı isimle herhangi bir cemiyetin oluşturulamayacağı belirtilmiştir (Anonim, 1911: 12). Cemiyet II. Meşrutiyet’in ilanından sonra dönemin şartlarına göre teşkilat yapısını ve nizamnamesini uyarlamıştır (Namal ve Karakuzu, 2017: 45).

İstanbul’un en eski yerleşim alanlarından birisi olan Kadıköy’ün tarihi milattan önceye uzanmaktadır. Kaynaklarda Bizanslıların Kadıköy’ü görünce bulunduğu bölgenin güzelliğini göremeyip karşıya kent kuranların ancak kör olabileceğini söyleyerek bu bölgeye körler diyarı anlamına gelen Khalkedon ismini verdikleri belirtilmektedir (Esad, 2011: 21-24). Kadıköy jeopolitik ve jeostratejik önemi dolayısıyla birçok devletin egemenliğine girerek farklı medeniyet ve kültürleri bünyesinde bulundurmuştur. II. Mehmet (Fatih)’in 29 Mayıs 1453’te İstanbul’u aldıktan sonra Kadıköy’ün idaresini İstanbul Kadısı Hızır Bey Çelebi’ye verdi. Bu tarihten sonrada bu yerleşim yerine Kadıköy denildi (Esad, 2011: 31). Kadıköy Osmanlı döneminde de önemli bir yerleşim yeri olma özelliğini korudu. Selimiye Kışlası’nın kurulması (Uğurlu, 2012:

112-121) Haydarpaşa Garı ve Haydarpaşa Limanı'nın inşası(Binark vd.2007: 31-32) önemli devlet adamlarının burada ikamet etmesi (Serdaroğlu, 2016: 20) Kadıköy'ün İstanbul'un gözde yerleşim alanlarından birisi olmasını sağlamıştır. Bu yönüyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi de Cemiyetin en etkin şubelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ KADIKÖY ŞUBESİ VE BALKAN SAVAŞLARI (1912 – 1913)

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki topraklarını aralarında paylaşmak düşüncesi ile anlaşan Balkan Devletleri, Trablusgarp Savaşı'ndan dolayı ekonomik ve siyasi sıkıntılar içerisindeki Osmanlı Devleti'ne 1912 yılının ekiminde savaş ilan ederek I. Balkan Savaşı'nı başlatmışlardır. Osmanlı Devleti, bu savaşta, askerlerini terhis etmesi dolayısıyla ikmal, gıda ve giyecek temininde sıkıntılar yaşamıştır. I.Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'yle, II. Balkan Savaşı'nda ise Arnavutluk ve Makedonya sebebiyle Balkan Devletleri birbirleri ile savaşmışlardır. I. Balkan Savaşı'nda Çatalca'ya kadar çekilerek bütün Rumeli'yi kaybeden Osmanlı Devleti II. Balkan Savaşı'nda Edirne'yi geri almıştır. Balkan Savaşları sırasında binlerce kişi Anadolu'ya göç etmek durumunda kalmış ve bu göç yolculuklarında zulme uğramıştır (Küçük, 1992: 23-25).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kısıtlı imkânları ile göçmenlere yardımlarda bulunmuştur. 20 Nisan 1911 tarihinden itibaren yeni bir yapılanma içerisine giren Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şube sayısını da arttırmaya başlamıştır. Bu süreçte 1912 yılında Balkan Savaşları sırasında Prens Selahaddin Efendi'nin Fahri Başkanı, Eski Maliye Nazırı Nail Bey'in aktif başkanlığını yaptığı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi kuruldu. Yine aynı yıl Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin dört kadın şubesinden birisi olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi kurularak birçok önemli hizmette bulunmuştur (Bilgiç, 2017: 73).

1912'de Anadolu'da ve İstanbul'da birçok kişi ve yardım kuruluşu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardımda bulunmuştur. Kadıköy'de yardım toplayan kurum ve şahıslar ile yardım miktarları şu şekildedir:

Tablo 1.1: 1912 Yılında Kadıköy’de Hilâl-i Ahmer Cemiyetine Yardım Toplayan Şahıs ve Kurumların Listesi.

Yardım Toplayan Şahıs veya Kurum	Miktar(Kuruş)
Kadıköy Hürriyet ve İtilaf Şubesi	464
Kadıköy Hürriyet ve İtilaf Şubesi	4.554
Ayandan Nail Beyefendi (Beşinci Defa)	700
Maliye Meclisi Üyelüğinden Emekli Cemil Paşa	100
Kadıköy Hürriyet ve İtilaf Şubesi	3.304
Kadıköy Hilal-i Ahmer Şubesi	4.000
Kadıköy Hürriyet ve İtilaf Şubesi	135
Toplam	13.257

Kaynak: Ahmet Zeki İzgöer ve Ramazan Tuğ (2013); *Padişah’ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*, Türk Kızılayı Yayınları, 1. Baskı, Ankara, s. 221-229.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Osmanlı Mebusan Meclisindeki partilerden biri olan İttihat ve Terakki Partisine karşı söylemleriyle kurulan Hürriyet ve İtilaf Partisi Kadıköy şubesi Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına toplanan 13.257 kuruşluk yardımın 8.457 kuruşunu toplamakla en çok bağış toplayan kurum olmuştur. Bu dönemde yeni kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin de 4.000 kuruş gibi önemli bir miktar yardımda bulunduğu görülmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 20 Ocak 1913’te aldığı karar ile Balkan Savaşı’nda yaralanan askerlerin tedavilerinin yapılabilmesi amacıyla İstanbul, Gelibolu, Hadımköy, Ispartakale, Çanakkale, Uzunköprü, Yeşilköy, Edirne, Arnavutluk, Konya, Garb Ordusu, Karamürsel ve Bandırma’da hastaneler kurmuştur. Ayrıca Hilâl-i Ahmer Cemiyeti göçmenlerin faydalanabilmesi amacıyla İstanbul, Edirne, İzmir ve Selanik’te de hastaneler açmıştır. Savaşta esir düşen Türk askerlerinin yakınları ile haberleşebilmelerini sağlamak amacıyla Esirler Komisyonu (Üsera Komisyonu) kurulmuştur. Yaralı ve yorgun askerlerin dinlenebilmesi amacıyla istasyonlarda çayhaneler açılmıştır. Kolera salgınına karşı çalışmalarda bulunan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Balkanlardan göç edenlerin birçok ihtiyacını karşılamıştır (Sezer ve Metin, 2013: 169). Bu dönemde göçmenlerin sadece yiyecek, giyim ve tedavi masrafları için 78.583 Osmanlı lirası harcanmıştır (Sezer ve Metin, 2013: 171).

Balkan Savaşları’nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, savaşta ölen ya da hala cephede bulunan askerlerin İstanbul’a göçeden ailelerine de yardımlarda

bulunmuştur. Haydarpaşa'da on beş apartmandan oluşan bir yapı asker ailelerinin barınmasına tahsis edilmiştir (Bilgiç, 2017: 78).

Balkan Savaşları sırasında kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi bu dönemin kısıtlı imkanlarına rağmen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardım toplayan kurumlar arasında yer almıştır. Balkan Savaşları sırasında İstanbul'a göçeden ailelerin bir kısmı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından Kadıköy'de ikamet ettirilmiştir. Bunun yanında Kadıköy Osmanlı Donanmasına Milli Yardım Hanımlar Şubesi gibi yardım kuruluşları da Kadıköyde yaralı askerlerin tedavisi için hastaneler işletmişlerdir. Bütün bu çalışmalar Balkan Savaşları döneminde bölgedeki milli duyarlılığın yüksek olduğunu göstermektedir.

1.1. Kadıköy Şubesinin Kuruluşu

Balkan Savaşı sırasında Kadıköy'de Dişçi Hoşyan Efendi'nin evinde toplanan ayandan merhum Nail Bey ile Selahaddin Ali Bey, meclis mali azalığından emekli Cemil Paşa ve Hoşyan Efendi bir araya gelerek bir Hilâl-i Ahmer heyeti oluşturmuştur (Anonim, 1923: 2).

Tablo 1.2: 14 Mart 1912 Tarihinde Kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti

İsmi	Görevi
Şehzade Selahaddin Efendi	Fahri Başkan
Nail Bey (Eski Maliye Nazırı)	Başkan
Hoşyan Efendi (Diş Doktoru)	Veznedar
Tevfik Amir Bey (Eski Beld. Bşk. Yrd.)	Katip
Fuad Süreyya Paşa (Doktor)	Üye
Cemil Paşa (Emekli Maliye Meclisi Üyesi)	Üye
Salah Cimcoz Bey	Üye
Arif Paşa (Doktor)	Üye
Moralizade Selahaddin Ali Bey	Üye
Çalışan üye sayısı	15
Yardımcı üye sayısı	55

Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulusa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 2.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin kurucu idare heyetine bakıldığında fahri başkanlığında Şehzade Selahaddin Efendi'nin ve başkanlığında ise eski Maliye Bakanı Nail Bey'in, azalıklarında da görev alanların doktor ve devlet görevlisi ağırlıklı olması,

Kadıköy'ün ileri gelenleri arasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin önemini kabul gördüğünü göstermektedir.

Tablo 1.3: 18 Mart 1912 (5 Mart 1328) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti.

İsmi	Görevi
Nail Bey (Maliye Nazırı esbaki)	Reis
Moralzade Selahaddin Ali Bey	Katip
Agah Bey (Duyun-u Umumiye celilesinden mütekaid)	Veznedar
Cemil Paşa (Meclis-i Maliye azalığından mütekaid)	Aza
Salah Cimcoz Bey (Kalem Gazetesi Sahibi)	Aza
Hoşyan Efendi (Diş Tabibi)	Aza
Salah Cimcoz Bey	Aza
Arif Paşa (Doktor)	Aza
Reşid Efendi	Aza

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 10, 18 Mart 1912.

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi idare heyetini oluşturduktan kısa bir süre sonra idare heyetindeki görev dağılımını yenilediği görülmektedir. İdare heyetinde bulunanların meslek grublarına bakıldığında, devletin üst makamlarında görev almış ya da doktor ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Kadıköy Şubesinin 23 Ekim 1912 tarihli genel merkeze yazdığı yazıda daha önce şubeye gönderileceği bildirilen Hilâl-i Ahmer bayrağı ve kaportalık olunacak levhanın nakli için vapur tahsisini içeren heyet kararı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi Reisi Fuad Süreyya imzası ile bildirilmiştir (TKA., 79/177). Bu belge, bu tarihlerde şubenin başkanlığını Doktor Fuad Süreyya'nın sürdürdüğünü göstermektedir. Bir yıl görev yapan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi, 7.463 kuruş yardım toplayarak bu yardımın 5.368 kuruşunu genel merkeze göndermiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi, sandık mevcudu olarak 2.094 kuruş bırakmıştır (İzgoer ve Tuğ, 2013: 190-191).

Bu dönemde kişilerin imkânları ölçüsünde Hilâl-i Ahmer Cemiyetine katkıda buldukları görülmektedir. 4 Kasım 1912 (22 Teşrinievvel 1328) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti genel merkezine gönderilen yazıda; bahriye miralaylığından emekli Fuad Bey'in yaralı gaziler için 33 çift terlik bağışladığı bildirilmektedir (TKA., 79/161). 8 Kasım 1912 (26 Teşrinievvel 1328) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

Kadıköy Şubesi tarafından genel merkeze gönderilen yazı ile şubeye bağışlanan eşyaların makbuzları gönderilerek listesi şu şekilde bildirilmiştir;

Tablo 1.4: 8 Kasım 1912 (26 Teşrinievvel 1328) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine Bağışlanan Eşyanın Listesi

Nevi Miktarı	Bağışlayan Kişi
10 Şilte	Şehremaneti muavin sabıkı Tefvik Amir Bey Efendinin valide-i muhteremeleri hanım tarafından
10 Yastık	“
20 çift Çorap	“
20 çift Terlik	Kemal Paşa aile-i muhteremesi tarafından
2 Şeker	“
100 Dirhem Çay	Mısırlı Ali Bey Efendinin zevcesi Ayşe Hanım tarafından
2 Çift Çorap	“
19 Takke	“
1 İç Fanyalı	“
2 Don	“
2 Entari	“
1 Hırka	“
1 Mendil	Bir Hanımefendi tarafından
6 Gömlek	“
6 Uçkur	“
4 Takke	“
3 Çift Çorap	Sanayi İdare-i Umumiyesi muhteremi Asım Bey Hürmi Satı Hanım Efendi tarafından
6 Yastık Yüzü	“
6 Gömlek	“
6 Don	“
6 Takke	“
6 Zabit Çorabı	“
1 Örtü	“
1 Çift Çorap	Madam Eliza Bidendel tarafından
25 Takke	Bir Hanımefendi tarafından

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 79, Belge 154, 8 Kasım 1912.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Kadıköy halkının ihtiyacı olanlara çeşitli malzemeleri Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi aracılığıyla bağışlaması, milli ve manevi duyguların üst seviyede olduğunu ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin bu dönemdeki sorumluluğunu göstermesi açısından önemlidir.

Savaşın etkilerinin yoğun hissedildiği dönemlerde Osmanlı devlet adamlarının içinde buldukları sıkıntılı durumlarda başvurdukları kurumlardan birinin de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti olduğu görülmektedir. Bunun örneklerinden biri de Kadıköy'de savaştan göç eden askerlerin ikamet sorununun çözümü için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine başvurulması olmuştur.

Merkez Kumandanı Kaymakamı imzası ile 17 Kasım 1912 (4 Teşrinisani 1328) tarihinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti genel merkezine bildirilen yazıda savaşta bulunan askerlerden göç edenlerin bir kısmının Kadıköy'de Doktor Celaleddin Muhtar Bey Apartmanına yerleştirildikleri; ancak apartmanda yer bulunmadığından askerlerin bir kısmının otel köşelerinde sefalet ve perişanlık içerisinde buldukları, bundan dolayı daha sağlıklı bir ortamda barınmalarının sağlanması amacıyla çalışma yapılması talep edilmiştir (TKA., 12/20).

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetleri Balkan Savaşları sırasında da devam etmiştir. Bulgar zulmünden kaçan Müslümanlar; Rumeli, Anadolu'nun muhtelif yerleri ve İstanbul'a göç etmişlerdir. İstanbul'da acı manzaralar yaşanmıştır. İstanbul'un camileri ve mescitler muhacirlerle dolmuştur. İstanbul'un camileri Edirne'nin ve Çatalca'nın ahalisini alamadığından muhacirler arabaları ve hayvanları ile sokaklarda kalmışlardır. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bu duruma kayıtsız kalmayarak 9 Aralık 1912 ve 28 Şubat 1913 tarihlerinde olağanüstü toplantılar yapmıştır (Özgişi, 2014: 388).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin 23 Mart 1913 (10 Mart 1329) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine gönderdiği yazı ile şube tarafından yapılacak masrafın, yardımın %5'i oranında olmasına özen gösterildiğinden, idare heyetince ve veznedar aracılığıyla belirlenen 120 kuruşun şube hesabına yatırılmasının uygun görüldüğü bildirilmektedir (TKA., 28/6).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kadınları; bütçe yükünü hafifletmek, gereksinimleri karşılamak, yardımlar ile yaşamlarını sürdürenleri meslek sahibi yapmak, göçmen kızlar ile şehit çocuklarına sanat öğretmek amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Dar-üs-sanaa'sını kurmuşlardır. 20 Haziran 1913 (7 Haziran 1329) tarihinde alınan karar ve genel merkezin onayı ile 7 Ağustos 1913 tarihinde 50.000 kuruş sermaye ile kurulmuştur. Dar-üs-sanaa'nın (Sanatevi) yönetim kurulu Leyla Vahit, Nezihe Veli, Macide Besim, Sadiye Halil Hanımefendiler tarafından oluşmuştur. Bir atölye ve bir eğitim merkezinden oluşan sanatevi el becerilerinin geliştirildiği bir okul haline gelmiştir. Bu kurumun hizmetlerinin anlatıldığı bir yazıda, Balkan Savaşları sırasında İstanbul ve Anadolu'ya gelen göçmenlerin bulunduğu durum şöyle aktarılmaktadır:

“Rumilinden kaçan biçare insanlar ölümden, ateşten ve bin türlü tehlikeden henüz kurtulmuş, fakat gördükleri, fecayin, çektikleri müşkülün dehşetiyle, aç sefil ve perişan halde İstanbul sokaklarına dökülmüşlerdi. İçlerinde on yedi gün karlar çamurlar içinde durmaksızın yol yürümüş, genç kızlar, ufak çocuklar, yetmiş, seksen yaşında ihtiyar kadınlarda var idi. Hepsinin gözleri kederle ağlıyor, hepsinin vücudu soğuktan titriyor, hepsi haz ile boynunu bükmüş, bir timsal-i acz ve matem gibi sakin ve sükut gösterilen yere doğru gidiyor. Ancak bitab kalınca çamurlar, topraklar üzerine çöküyor, düşüyordu. Binlerce insanın yeis ve kederinden, sefalet ve mihretinden müteşekkil, böyle elim bir manzara karşısında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti derhal kendine terettüb eden “can kurtarmak” vazifesine şıtaban oldu; ekseri kadın, ihtiyar ve çocuktan mürekkebe seksen bin nüfusu tahtı himayesine aldı. Bunların iskânı ve iâşesine aylarca sarf-ı himmet ve gayret eyledi. İçlerinde hasta olanları tedavi ettirdi. Çıplak kalanlara elbise giydirdi. Hamile kadınlara her türlü muavenetde bulundu. Hatta yeni doğan çocuklara kundak, süt, emzik bile tedarik etti. Fakat aylar geçiyor, ihtiyar edilen masraf eksilmiyor artıyordu” (Tepekaya ve Kaplan, 2003: 176).

Bu ifadelerde göstermektedir ki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti birçok farklı alanda hizmetlerde bulunmanın yanında Balkan Savaşları’nda topraklarından göç etmek zorunda bırakılan ve oldukça güç şartlar altında bulunan insanların zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasında ve hayatlarını idame ettirmelerinde önemli görevlerde bulunmuştur.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin İstanbul’da kurulan ilk şubelerinden birisi olması ve kurucu idare heyetinin fahri başkanlığında Şehzade Selahaddin Efendi, başkanlığında ise Eski Maliye Bakanı Nail Bey, veznedarlığında dış doktoru Hoşyan Efendi ve katipliğinde Eski Belediye Başkan Yardımcısı Tevfik Amir Bey gibi kişilerin yer alması Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin devlet ve Kadıköy’ün ileri gelenlerince desteklendiğini göstermektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi amaçlarını gerçekleştirebilmek için Kadıköy çevresinde topladığı yardımlar ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne önemli gelir sağlamıştır. Bunun yanında ordunun ve sağlık teşkilatlarının ihtiyaçları için şahıslar tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağışlanan eşyalar şube tarafından ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi kurulduğunda Kadıköy’ün nüfus dağılımında çoğunlukta olan gayrimüslim halk olmasına rağmen faaliyet ve yardımların artmasının yanında şube üyeleri arasında gayrimüslim halktan kişilerin bulunması, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi faaliyetlerinin Kadıköy’de geniş bir kesim tarafından desteklendiğini göstermektedir.

1.2. Sağlık Alanında Yapılan Faaliyetler

Osmanlı Devleti'nin zor günlerinde hep yanında olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Balkan Savaşları sırasında da birçok alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da önemli yardımlarda bulunmuştur. Yaralıların tedavisi amacıyla yardım teşkilatları ve hayırseverlerin desteği ile hastaneler açılarak bu hastanelerin gerekli malzeme ve ihtiyaçları Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından karşılanmıştır. Kadıköy'de de bu dönemde birçok hastane faaliyete geçmiştir. Kadıköy Osmanlı Donanmasına Milli Yardım Hanımlar Şubesi, Kadıköy Haydarpaşa tren yolu üzerindeki Osmanlı İttihad Mektebi binasını 100 yataklı hastaneye dönüştürerek, tüm ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Moda'da ikamet eden Osmanlı ve yabancı bazı hayırseverlerin desteği ile Şifa Hastanesi içinde 50 yataklı bir hastane oluşturularak mütareke sonuna kadar bu hastane görev yapmıştır. Yine Moda'da Sen Josef Fransız Okulu Hastanesi'nde önce 10 daha sonra 25 yataklı bir hastane oluşturuldu. Erenköy'de Münif Paşa Köşkü yardımseverlerin desteği ile hastaneye dönüştürülerek mütarekeye kadar görev yapmıştır(Özaydın,1987: 122-123).

Balkan Savaşları sırasındaki Kadıköy'ün demografik yapısına bakıldığında, gayrimüslim halk çoğunlukta bulunmaktadır. Ancak bu dönemde açılan hastanelerin sayısının bir hayli fazla olması ve açılan hastaneler içerisinde gayrimüslim okullarının da bulunması Kadıköy halkının Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin misyonunu benimsediğini göstermektedir. Yine bu dönemde hastanedeki yatak sayılarının arttırılması ve bazı okulların hastaneye dönüştürülmesi de savaşın etkilerini göstermesi açısından önemlidir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin 17 Şubat 1912 (4 Şubat 1328) tarihli Kadıköy Şubesi iç yazışmasına göre şube azasından Doktor Arif Paşa tarafından hediye edilen ve Haydarpaşa Hastanesi'ne teslim olunan eşyanın verildiğine dair gazetelerde ilan verilmesi ve senedin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine iade edilmesi istenmektedir (TKA., 78/226-2).17 Şubat 1912 (4 Şubat 1328) tarihli başka bir belgede ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin, genel merkeze gönderdiği yazıda şube azasından Doktor Arif Paşa tarafından bağışlanan ve Haydarpaşa Hastanesine teslim olunan karyolaların senetlerinin takdim kılındığı ve karyolaların Arif Paşa tarafından bağışlandığına dair gazete

ilanı verilmesi arz edilmiştir (TKA., 78/226-1). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi yardım yapanların isimlerinin ve yapılan yardımların gazetelerde duyurulması ile yardım yapanları onure etmenin yanında, yardımları teşvik ederek aynı zamanda şeffaflığını da ortaya koymuştur.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 14 Kasım 1912 (1 Teşrinisani 1328) tarihli genel merkeze bildirdiği yazı ile Senjozef Furerler Mektebi tarafından yaralı askerlerimizin tedavisi için sağlık tesisi oluşturulduğu ve okul müdüriyetince Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine müracaat edilerek 12 adet battaniye, 20 ceket, çarşaf, 12 adet hırka ile nekahatde bulunanlar için bir mikdar don, gömlek ve ayakkabı talep edildiği, okula 30 kadar daha yaralı veya hasta kabul edebileceklerini bildirdikleri belirtilmiştir (TKA., 78/47). 22 Kasım 1912 (9 Teşrinisani 1328) tarihli yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından Kadıköy Numune Hastanesine verilen eşyalar şu şekilde belirtilmiştir;

Tablo 1.5: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Tarafından Kadıköy Numune Hastanesine Bağışlanan Eşyanın Listesi

Miktarı	Eşyanın Cinsi
1 adet	Doktor gömleği
9 adet	Önlük
10 adet	Lizol şişe
1 adet	Sabun tozu
2 kutu	Kopçalı iğne
6 adet	Takye
6 adet	Havlu
12 adet	Amerikan masa örtüsü
1 adet	Çay ibriği
2 adet	Güğümlü
6 adet	Oksijen
6 adet	El fırçası
1 adet	Gaz ocağı
10 adet	Makas
3 paket	Balon
2 adet	Pastil sivilce şişesi
2 adet	Tentirdiyot şişesi
1 adet	Sargı torbası
2 adet	Küfe
1 adet	Semaver
1 adet	Taşıma çuvalı
1 adet	Pirinç çuvalı
3 teneke	Petrol
1 teneke	Sade yağ
2 adet	Yatak takımı

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 117, Belge 2.1, 22 Kasım 1912.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kadıköy'de bulunan birçok hastanenin farklı ihtiyaçlarını karşılaması, kuruluş amaçları doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir.

Kadıköy Numune ve İnas Mektepleri Hastahanesi sertabibi namına imzası ile 22 Kasım 1912 (9 Teşrinisani 1328) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti genel merkezine gönderilen yazı ile hastanelerin ihtiyacı olan cerrahiye alet ve eşyanın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti depolarında bulunduğu ve bu aletlerin kullanılması için izin talep edilmektedir (TKA., 117/1).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 23 Kasım 1912 (10 Teşrinisani 1328) tarihli genel merkeze yazdığı belgede civar hastanelere verilmek üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine teslim edilen eşyanın makbuz karşılığında teslim edildiği, buna göre 34 takke, 6 battaniye, 40 çarşaf, 20 kolsuz hırkanın Senjozef Fürürler Mektebine teslim edildiği ve makbuz senetlerinin genel merkeze gönderildiği belirtilmiştir (TKA., 551/15). 23 Kasım 1912 (10 Teşrinisani 1328) tarihli başka bir belgede ise Kadıköy Numune Hastanesi heyetinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bildirdiği yazıda Kadıköy Numune Hastanesine bir ay süre ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından bir ay süre ile gönderilen doktorların dönüşlerinden dolayı gerekli olan 15 parça eşyanın 3 parçasının Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi tarafından alındığı geri kalan 12 parça eşyanın hayırseverler tarafından hastaneye hediye edildiği bildirilmektedir (TKA., 117/2).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 5 Aralık 1912 (22 Teşrinisani 1328) tarihli Hilal-i Ahmer genel merkezine bildirdiği yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bırakılan sıhhiye eşyalarının 164 parçasının Osmanlı İttihad Mektepleri Hastanesi'ne ve 36 parçasının da Fürürler Mektebi Hastanesi'ne teslim edildiği alınan makbuz ve senetlerin takdim kılındığı bildirilmiştir (TKA., 78/25).

Balkan Savaşları sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi savaşta yaralanan gazilerimizin tedavileri için gerekli olan tıbbi malzemelerin, eşyaların temininde ve şahısların şubeye verdikleri yardımları ilgili hastanelere ulaştırılmasında önemli rol üstlenmiştir. Doktor Arif Paşa'nın Haydarpaşa

Hastanesi'ne Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi aracılığıyla karyola başışı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kadıköy Numune Hastanesi'ne çeşitli tıbbi eşya ve malzeme başışı yanında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bırakılan 164 parça sıhhi malzemenin Osmanlı İnas Mektepleri Hastanesi ve Fürürler Mektebi Hastanelerine teslim edilmesi gibi faaliyetler Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin Balkan Savaşlarında sağlık alanında etkili çalışmalarda bulunduğunu göstermektedir.

2. HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ KADIKÖY ŞUBESİ VE 1. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)

Osmanlı Devleti Dâhiliye Vekâleti, I. Dünya Savaşı'nın 28 Temmuz 1914 tarihinde başlaması üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kurulmadığı yerlerdeki vali ve mutasarrıflara gönderdiği yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kurulmasını emretmiştir. Bu emir doğrultusunda Tıbbiye-i Şahane müderris muavinlerinden Dr. Hikmet Bey; Berlin, Viyana ve Budapeşte'de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti komitelerinin kurulmasında öncülük etmiştir. Bu sayede ordunun ihtiyacı olan eşya, ilaç ve sağlık malzemeleri bu temsilcilikler sayesinde sağlanmıştır (Hacıfettahoğlu, 2007: 14-15).

Cephede sağlık teşkilatlarının yaralıların tedavisinde yetersiz kalmalarından dolayı yaralılar İstanbul ve memleket hastanelerine nakledilmişlerdir. 5 Ağustos 1914'te İstanbul'da açılacak hastaneler ve işleyiş planları da yapılır. Bu planlamaya göre İstanbul'da açılacak 10.000 yatak kapasiteli hastanelerin 3.000 yataklık bölümünü Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kurup işletecektir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Cağaloğlu'ndaki İnas Sultanisini, Haydarpaşa Tıp Fakültesini, Taksim'deki Zapyon Mektebi ve Kadırga Doğumevini yaralıların tedavi ve bakımı için hastane haline dönüştürür. İstanbul'da bu dönemde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti dâhil açılan hastane sayısı 52'ye ulaşmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul'da açtığı hastanelerin yanı sıra yedi adet hastaneyi de işletmiştir (Erdemir, 2015: 707).

Tablo 2.1: Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hastanelerini ve Bunların Yatak Sayılarını Gösteren Liste (İstanbul)

Hastane İsmi	Hastane Yeri	Yatak Sayısı
Darüşşifa Hilâl-i Ahmer Hastanesi	İstanbul	400
Cağaloğlu Hilâl-i Ahmer Hastanesi	İstanbul	476
Kadırga Hilâl-i Ahmer Hastanesi	İstanbul	230
Galata Hilâl-i Ahmer Hastanesi	İstanbul	400
Beyoğlu Hilâl-i Ahmer Hastanesi	İstanbul	1500
Taksim Hilâl-i Ahmer Hastanesi	İstanbul	400
Tıp Fakültesi Hilâl-i Ahmer Hastanesi	Haydarpaşa	1500

Kaynak: Muzaffer Tepekaya ve Leyla Kaplan (2003); "Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1877-1923)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 10, s. 172.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Kadıköy'ün idari olarak bağlı olduğu Üsküdar'da bulunan Gülhane Tıp Fakültesinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin oluşturduğu hastaneler içerisinde en fazla yatak kapasitelerinden birisine sahip olması bölgenin sağlık teşkilatlanması bakımından önemini göstermektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyetine Kadıköy'de ikamet eden bir şahsın bağışladığı mallar ile ilgili tutulan 31 Ağustos 1914 (18 Ağustos 1330) tarihli senete göre; Şahıs sahip olduğu bir çift öküz ve arabanın yanında bir çift manda ve arabanın 1330 yılı seferberliği ile vatanına bir hizmet maksadıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışladığını ve teslim ettiğini belirtmektedir. Arabalar, manda ve öküzlerin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından gece ve gündüz kullanılabilceği ancak yiyeceğinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından karşılanacağı, savaşın bitmesi durumunda manda ve öküzlerin arabaları ile iade olunacağı, bunun dışında hiçbir hak ve isteğinin olamayacağını kabul ettiğini, kendi isteği ile mallarını bağışladığını bildirmektedir (TKA., 310/3). Savaşın halk üzerindeki olumsuz ekonomik yansımalarına rağmen, kişilerin elindeki kısıtlı olanakları, devletin ve ordunun hizmetine sunduğu görülmektedir. Kadıköy Donanmayı Osmanî Muavane-i Milliye Hanımlar Şubesi üyesi hanımlar, topladıkları bin lira ile yatak, çamaşır, çeşitli tıbbi malzeme ile yiyecek ve giyecek temin ederek Kadıköy'de Haydarpaşa tren hattı üzerinde bulunan Osmanlı İttihad Okulu binasını yüz yataklı hastane haline getirmenin yanı sıra Nezihe Muhittin Hanım'ın önderliğinde faaliyetlerde bulunan Donanma Derneği Hanımlar Şubesinden başka, Müdafaa-i Milliye Derneği Hanımlar Heyeti de topladığı yardımları Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ile birlikte yardımlaşarak dağıtmıştır.

Beyanname yayınlanarak kışlık giysi toplayan Müdafaa-i Milliye Derneğine 17 Eylül 1914 (4 Eylül 1330) tarihinde 1.700 pamuklu kışlık hırka teslim edilmiştir. Hilâl-i Ahmer Sanatevi de adı geçen derneğin hesabına 24.529 hırka dikmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin çiçek günlerinde pek çok dernek bu faaliyetlere katılarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardımcı olmuştur (Tepekaya ve Kaplan, 2003: 180).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi azalarından Cemil Bey'in 23 Aralık 1914 (10 Kanunuevvel 1330) tarihli Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi'ne

yazdığı yazıda; Aralığın 3. günü Kadıköyü'nde Sakız Ağacında Madam Eliza Nakaşiya'nın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına muhtelif kitalarda 42 parça yara sargısı getirdiği ve makbuz karşılığında adı geçen sargıların kendisi tarafından makbuz karşılığı alındığı, İttihad ve Terakki kulübünde sargı bezlerinin mevcut olduğundan şubeye verilebileceği konusunda Madam Eliza tarafından bilgilendirildiği ve kendisinin de şube azalarından bazılarına malumat vermiş olmasına rağmen 7-8 gün geçtiği halde hiçbirisinin şube namına müracaatta bulunmadığı gibi üyesi olduğu şubenin de 2 yıldır levazımata tahsili hakkında görüş bildirmediği, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin vekaletinin öneminden dolayı adı geçen sargıların Müdafai Milliye Şube Merkezi'ne gönderildiğinden, makbuz-u resmiyesinin ita ve irsal buyurulması talep edilmiştir (TKA., 81/23).

Bu durum, cemiyet üyelerinin yapılan iş ve işlemlerden kendilerini sorumlu gördüklerini ve gördükleri olumsuz durumları da genel merkezle paylaştıklarını göstermektedir.

Kadıköy'de kurulan milli cemiyetlerin organizasyon ve faaliyetlerini Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ile işbirliği içerisinde yaptığı görülmektedir. Şubenin Birinci Dünya Savaşı sırasında tekrar faaliyete geçtiği görülmektedir.

Tablo 2.2: 7 Nisan 1915 (25 Mart 1331) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti

İsmi	Görevi
Şehzade Selahaddin Efendi	Fahri Başkan
Nail Bey (Eski Maliye Nazırı)	Başkan
Damat Selahaddin Ali Bey	Katip
Agah Bey (Duyun-u Umumiye Muhasebe-i Celileden mütekaid)	Veznedar

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 27, Belge 179, 7 Nisan 1915.

Azalıklara ise; İstanbul Mebusu Cimcoz Bey, Doktor Arif Paşa, Diş Doktoru Hoşyan Efendi'nin yanında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine senelik 1 lira yardımda bulunan kişiler olarak Doktor İsmail Dursun Bey, Doktor Fedai ve Süreyya Paşa, Doktor Besim Bey, İstanbul Mebusu Hidalli Bey, belediye azasından Tevfik Amir Bey, Mualim Erşad Efendi, Arif Bey, Hariciye Muhasebe-i Hesabiyesi Mahmud Bey ve Sefa Bey'den oluşan şubenin listesi bildirilmiştir (TKA., 27/179).

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin bu dönem yönetiminde Şehzade Selahaddin Efendi'nin fahri başkanlığa, Damat Selahaddin Ali Bey'in katipliğe getirilmesi şubenin saray tarafından desteklendiğini, idare heyetinin ve azalarının sayısı ile mesleklerine bakıldığında ise Birinci Dünya Savaşı sırasında Kadıköy'ün ileri gelenlerinin şubede görev aldığını ve şubeye katılımın arttığını göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yararına Kadıköy'de spor müsabakaları yapılmıştır. Bu müsabakalar ile ilgili haberler günün gazetelerinde yer almıştır. 22 Nisan 1915 (9 Nisan 1331)'te Sabah gazetesinde yer alan "*Büyük Futbol Müsabakası*" başlığıyla verilen haberde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti menfaatine Maarif Nazırı Şükrü Beyefendi'nin himayeleri altında cuma günü saat üç buçukta Kadıköy İttihad İdman Kulübünde büyük bir futbol müsabakası yapılacağı duyurulmaktadır (Küçükateş vd., 2018: 179; Sabah Gazetesi, 22.04.1915: 3).

Çanakkale Cephesi'nde 25 Nisan 1915'te başlayan kara çıkarmasının ardından ilk iki haftanın kaybı 20.000'e ulaşmıştır. Çanakkale'de görev yapan 5. Ordunun hastanelerindeki yatak kapasitesi Mayıs 1915 itibarıyla 5.050'dir. Fevzi Çakmak günlüğünde 7 Mayıs'a kadar Haydar Paşa İskelesi'ne 12.000 yaralının nakledildiğini bildirmektedir (Erdemir, 2015: 706). Yaralıların Kadıköy'de bulunan Haydarpaşa İskelesi'nden naklinin yapılması Kadıköy'ün bu dönemde ulaşımda önemli bir bölge olduğunu göstermektedir.

Anadolu'nun her yerinde görülen vatanına, askerine karşı sevgi ve merhametin örneği Kadıköy çevresindeki halkta da görülmektedir. Çanakkale Savaşları sırasında yaralanan askerlerin bir kısmı tedavilerinin yapılması amacıyla Haydarpaşa İskelesi'nden Hilâl-i Ahmer Tıp Fakültesi Hastanesine sevk edilmişlerdir. Bu nakillerden birinde Kadıköy Numune Mektebi öğrencileri nakilleri yapılan askerleri okul penceresinden görerek tamamen içlerinden gelerek harçlıklarını toplayıp, portakallar alarak öğretmenleri eşliğinde yaralıları hastanede ziyaret etmişlerdir (Erdemir, 2012: 51).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin gelirleri 1914 - 1918 yılları arasında artarken, giderlerinin de arttığı yıllar 1915 - 1918 yılları arasında olmuştur.

Tablo 2.3: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 1914 – 1918 Yılları Arasındaki Gelir ve Gideri

YIL	GELİR (Lira)	GİDER (Lira)
1914	92.354 lira 1 kuruş	68.756 lira 54 kuruş
1915	168.426 lira 9 kuruş	207.833 lira 27 kuruş
1916	227.395 lira 57 kuruş	151.313 lira 38 kuruş
1917	263.785 lira 71 kuruş	170.384 lira 7 kuruş
1918	557.773 lira 86 kuruş	241.151 lira 15 kuruş

Kaynak: Fatma Torun Bilgiç (2017); *Savaş Seferberliğinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Rolü (1914–1918)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara s. 115.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin gelir ve giderinin en çok arttığı yılın 1918 olduğu ve yine bu tabloya göre yıl bazında giderler çıktıktan sonra kasada kalan miktarın 1914 yılında 23.597,56 kuruş, 1915 yılında -39.406,37 kuruş, 1916 yılında 76.082,19 kuruş, 1917 yılında 93.401,01 ve 1918 yılında da 316.622,71 kuruş olduğu, kasa miktarlarına bakıldığında 1915 yılında gelirin gideri karşılamadığı, diğer yıllarda kasada harcanmayan bir miktar para kaldığı anlaşılmaktadır.

Hastanelere çevrilen okullarda ve diğer resmi kurumlarda acil yatak ihtiyacı ortaya çıkınca Hilâl-i Ahmer Cemiyeti imkânlarının yetersizliğinden dolayı bu ihtiyaçların karşılanması için İstanbul halkına başvurmuştur. İkdâm gazetesinde yer alan yazıda “Bugün Hilâl-i Ahmer, Dersaadet ahalisini pek hayırlı ve aynı zamanda gayet elzem bir işe davet ediyor ve diyor ki... Zaten vatani uğrunda her şeyini fedaya hazır olan ahalimizi teşvik için bir kelime ilavesine bile lüzum görmüyoruz.” Söylemiyle yapılacak en önemli hizmetin yatak yardımı olduğu belirtilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bu yardımların Kadıköy ve Üsküdar tarafındakiler için Hilâl-i Ahmer Tıp Fakültesi Hastanesine, İstanbul tarafında olanların ise Cağaloğlu Hilâl-i Ahmer Hastanesine makbuz karşılığında teslim edilebileceğini belirtmiştir (Erdemir, 2015: 44).

Tablo 2.4: 22 Mayıs 1915 (9 Mayıs 1331) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti.

İsmi	Görevi
Selahaddin Ali Bey	Reis
Agah Bey	Veznedar
Besim Bey (Doktor)	Katip
Salah Cimcoz Bey (İstanbul Mebusu)	Aza
Sabri Bey (Saruhan Mebusu)	Aza
Atıf Bey (Ankara Mebusu)	Aza
Mebidi Efendi (İstanbul Mebusu)	Aza
Hoşyan Efendi (Diş Tabibi)	Aza

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28 Belge 89, 22 Mayıs 1915.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere şube idare heyeti üyelerine bakıldığında milletvekillerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu durum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin bu dönemde kurumsallaştığının da göstergesidir. Bunun yanında idare heyetinde görev alanlar arasında sağlıkçılarındaki bulunması, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin, Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kuruluş faaliyetleri içerisinde yer alan sağlık hizmetlerine de önem verdiğini göstermektedir.

Sıhhiye Reisi vekili imzası ile 22 Mayıs 1915 (9 Mayıs 1331) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilen yazıda; Üsküdar, Haydarpaşa, Kadıköy ve Moda civarında açılmış olan ve açılacak yaralı hastanelerinde mecburi ihtiyaçlar için harcanmak üzere adı geçen hastanelerin baştabiblerine gönderilmek üzere Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye müdürü kaymakamı Mehmed Rahmi Bey adına 50 liranın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından verilmesi talep edilmektedir (TKA., 12/214). Bu durum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kadıköy ve çevresinde yaralı askerlerin tedavisi için sağlık teşkilatları oluşturduğunu göstermektedir.

Kadıköy Moda Hastanesi baştabibi kaymakam Ali Bey'in 31 Mayıs 1915 (18 Mayıs 1331) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderdiği yazıda; Kadıköy Moda Darulmuallimin ve civar hastanelerinden çıkan yaralı gazilerimiz için diğer hastanelere gönderilen araba biletleri miktarında para gönderilmesi talebi bildirilmiştir (TKA., 195/12).

İstanbul Belediye Başkanı Ali Bey'in 3 Haziran 1915 (21 Mayıs 1331) tarihli Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi'ne gönderdiği yazıda; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 14 Mayıs 1331 tarihli yazısı ile Üsküdar

Doğancılar'da bulunan Mahmut Şevket Paşa Parkı'na Hilâl-i Ahmer Cemiyeti menfaatine olmak üzere vezne açılması talebinde bulunulduğu ancak adı geçen yerin daha önce başvuruda bulunmuş olan Müdafâ-i Milliye Cemiyeti'ne tahsis olduğundan, taleplerinin mümkün olamayacağının şubeye bildirilmesi istenmiştir (TKA., 93/44).

Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 16 Haziran 1915 (3 Haziran 1331) tarihli "*Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinde*" başlığı ile verdiği duyuruda Haziranın beşinci Cuma günü Hilâl-i Ahmer Cemiyeti menfaatine Kadıköy İttihad Spor Kulübünde idman müsabakaları yapılacağından müsabakalara katılmak isteyen idman kulüplerinin perşembe günü akşamına kadar Fenerbahçe Spor Kulübüne müracaat etmeleri ilan olunmuştur (Küçükateş vd. 2018: 211; Tercüman-ı Hakikat gazetesi, 16.06.1915: 2). 18 Haziran 1915 (5 Haziran 1331) tarihli Tasvir-i Efkâr gazetesinin "*İdman Müsabakaları*" başlığıyla verilen haberde ise bugün Kadıköyü'nde İttihad Kulübü'nde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti menfaatine büyük idman müsabakaları icra edilecektir. Memleketimizde bulunan bütün idman kulüplerinin iştirakiyle yapılacak olan bu müsabakalar esnasında Ertuğrul Musikasının konser vereceği bildirilmiştir (Küçükateş vd. 2018: 179; Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 18.06.1915: 3).

Birinci Dünya Savaşı sırasında Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti'nin faaliyet ve yardımları dönemin gazetelerinde yer almıştır. Gazetelere verilen ilanlarda Kadıköy ve Üsküdar'da ikamet eden asker ailelerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi vasıtasıyla toplam 3.545 kişiye erzak dağıtılmıştır (Erdemir, 2015: 49).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 7 Temmuz 1915 (24 Haziran 1331) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile haziranın altıncı cuma günü Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına düzenlenen spor müsabakasından elde edilen bu hâsıllardan 45 adet Osmanlı altınıyla, Şehzade Vahidettin Efendi'nin doğrudan doğruya genel merkeze bağışladıkları 5 Osmanlı altınıyla beraber 50 adet lira-i Osmaniye'nin kaydı yapılarak gerekli makbuzların gönderildiği bildirilmektedir (TKA., 313/74).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 29 Temmuz 1915'te Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine gönderdiği yazıda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti menfaatine tahsis edilen, sinemalara verilmek üzere ayrılan localara ait hesabı ve miktarı yazılı olan biletlerin belirlenen zata gönderilmesi için yardım edilmesini istemiştir(TKA., 36/86). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi yararına ayrılan sinema biletleri ve adedini şu şekilde belirlemiştir: Birinci mevki 2.000 adet, ikinci mevki 3.000 adet, üçüncü mevki 2.000; birinci mevki loca 80, ikinci mevki loca 150 adet olarak belirlenmiştir (TKA., 36/86.1).

Türkiye Sosyalist Partisinin 8 Eylül 1915 (26 Ağustos 1331) tarihli Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine gönderdiği yazı ile; Türkiye Sosyalist Partisince Ağustosun 28'i Perşembe günü Kadıköy Talimhane meydanında bulunan Mısırlıoğlu bahçesinde fakir işçi ve amele çocukları yararına etkinlik düzenlenmesi planlandığından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin ne şekil, suret ve ne dereceye kadar yardımda bulunulabileceği sorulmaktadır (TKA., 988/8).

Hilâl-i Ahmer Tıp Fakültesi baştabibi imzası ile 27 Kasım 1915 (14 Teşrinisani 1331) tarihli Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine gönderilen yazıda; Üsküdar ve Kadıköy Osmanlı gaz şirketlerinden levazımat-ı umumiye müdüriyeti vasıtasıyla alınan ve daha önce miktarı bildirilen gazın henüz alınamamış olduğundan sıkıntı çekilebileceği ve müessesenin öneminin de göz önünde bulundurularak durumun çözülmesi için gerekli girişimlerin yapılması talep edilmiştir (TKA., 263/143). Kadıköy'de kurulan cemiyetlerin topladıkları yardımları Hilâl-i Ahmer aracılığı ile ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaları cemiyetin bu dönemdeki sorumluluğunu ve etkinliğini göstermesi açısından önemlidir.

Osmanlı Devleti'nin elindeki esirlerden bir kısmı Kadıköy'de bulunan hastanelerde ve çalışma kamplarında tutulmuşlardır. Rahatsızlanan esirler tedavileri için en yakın hastanelere sevk edilmişlerdir. Bunlardan birisi de Haydarpaşa Askeri Hastanesidir. 28 Şubat 1916 itibarı ile hastanede iki İngiliz ve bir Rus subay ile dokuz İngiliz, üç Avustralyalı, iki Hintli, bir Yeni Zelandalı ve iki Rus asker olmak üzere toplam yirmi esir bulunmaktaydı. Hastanede bulunan esirler bir bakıma esaret hayatını burada sürdürmekteydiler. Demir yatakları ve temiz bir salona sahip bu hastanede Alman hemşireler

görev yapmaktaydı ve burada bulunan esirler durumlarından gayet memnunnardı. Aynı zamanda Amerikan Büyükelçiliği tarafından esirlere genelde yiyecek desteği yardımı yapılmaktaydı (Akkor, 2013: 178-179).

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ikinci başkanı Dr. Besim Ömer Bey tarafından 19 Eylül 1917’de yazılan belge ile, Çanakkale Savaşı’nın başlamasından itibaren İstanbul’un Anadolu yakasında açılan hastaneler için gerekli olan birçok malzemenin temininde üstün gayretler gösteren Kadıköy Mecruh Gazilere Muavenet Komisyonu üyelerinden Cihanzade Selahattin Bey ile Kadıköy Donanma Cemiyeti Şubesi Veznedarı Tevfik Beylere birer adet Tunç Hilal-i Ahmer madalyası verilmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir (İşler, 2017: 124).

Kadıköy’de bulunan Haydarpaşa Garı’nın inşasına 30 Mayıs 1906’da Otto Ritter ve Helmut Cuno isimli Alman mimarlarca başlanır. Dönemine göre oldukça ileri bir teknikle inşa edilen gar binası Padişah II. Abdülhamid döneminde hizmete girer ve ünlü Osmanlı Veziri Haydar Paşa’nın ismi verilir. Haydarpaşa Garı, I. Dünya Savaşı sırasında yolcu ve yük taşımacılığında ziyade askeri amaçla kullanılmıştır. Gar binasının bir bölümü askeri cephanelik olarak hizmet vermiştir. Bu sebeple, 1917 yılında cephanelik bölümünde sabotaj olma olasılığı yüksek bir patlama meydana gelerek büyük bir yangın çıkmıştır. Bu patlamada sevkiyat için bekleyen bir tren dolusu asker hayatını kaybetmiştir. Gar binasının kendisine özgü kuleleri de bu yangında yok olmuştur (Binark vd. 2007: 37-38).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin askerler ve ihtiyacı olanlar için gönderdiği malzemelerin sevkedildiği önemli üstlerden birisi de Haydarpaşa Garı olmuştur. Bu kadar önemli ve stratejik bir üstün Kadıköy’de bulunması, zaman zaman önemli olaylara tanıklık etmesi Kadıköy ve çevresindeki halkın hangi şartlarda yardım faaliyetleri yaptığının görülmesi açısından önemlidir. Bu patlamayı bizzat yaşamış olan Osmanlı ordusunda gönüllü subaylık yapan Venezüella asıllı Rafael de Nogales Mendes anılarında olaydan şu şekilde bahseder:

“... Üçüncü patlama meydana gelmeden önce atımın dizginlerine asılmıştım ve korkudan adeta deliye dönmüş bir kalabalığın üzerinden hayvan, gerçek anlamda uçarak uzaklaşmaktaydı. Dehşet içindeki bu grup, korkuyla o cehennemden kaçıyordu. İlk patlamadan bir yada iki dakika sonra havaya uçanlar artık kutular değildi. Vagonlar ve devasa roketlere eşlik eden diğer patlayıcılar da havalarda uçuyor, yine patlayıcılarla dolu katarlar yanarken bitmez tükenmez patırtılar çıkarıyorlardı. Sahne, bir savaşın tam ateş hattındaki herhangi bir görünümü ortaya koyuyordu. Büyük çabalar sonucunda Kadıköy’ün ana caddesine geldiğimde, -ki bu cadde limanın güney tarafında deniz boyunca uzanan bir bulvar gibidir ve dolayısıyla da istasyonun önünden geçmektedir – gök gürültüsünü andıran büyük bir patlamayla içi dinamit ya da başka bir cephaneye ile dolu olduğunu düşündüğüm bir bina olduğu gibi havaya uçtu. Bu patlama sonucunda denize bakan tüm evlerin camları bir anda büyük bir şangırıyla yerle bir oldu. Bu arada ben de neredeyse atımın dizginlerini elimden kaçıırıyordum. Patlamanın meydana getirdiği rüzgâr öylesine şiddetli olmuştu. Bu felaketin yalnızca Kadıköy’de değil, bütün şehirde yarattığı panik havasını tarif etmek imkansızdır. İlk anda şehirde İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazını geçip şehre saldırdığına dair söylentiler dahi dolaşmaya başlamıştı...” (Binark vd. 2007: 39)

Osmanlı Devleti bu dönemde sıhhi malzeme ihtiyacını Almanya ve Avusturya’dan temin etmiştir. Zaten yaşanmakta olan sıhhi malzeme sıkıntısı Almanya’dan getirilen sıhhi malzemelerin de bu patlamadan dolayı kullanılamaz hale gelmesi ile hat safhaya ulaşmıştır(Şahin, 2012: 195).

Birinci Dünya Savaşı sırasında devletin düştüğü zor durumda karşısında halkın yardım isteğinde bulunduğu mercilerin başında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti gelmiştir. Darülfünunda okuyan tıp, ecza, dişçilik öğrencileri savaş koşullarından ötürü zorda kaldıklarından, yiyecek yardımı alabilmek için Hilâl-i Ahmer Cemiyetine başvurmuştur. Ayrıca hastanelerin ihtiyaçlarını karşılayamayan başhekimlerin de başvurdukları merci Hilâl-i Ahmer Cemiyeti olmuştur. Bu dönemdeki başvuruların en ilginç olanı Silivri’de ikamet eden Sıdika Hanım’ın başvurusudur. Sıdika Hanım, Haydarpaşa Hastanesinde yatmakta olan oğlunu ziyarete gittiğini ancak dönüş parasının olmadığından kendisine yardım edilmesi amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne başvurmuştur (Akgün ve Uluğtekin, 2000: 231-232).

Birinci Dünya Savaşı’nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hastaneleri içerisinde en çok yatak kapasitesine sahip hastanelerden birisinin de Haydarpaşa’da bulunan Tıp Fakültesi Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hastanesi olması bölgenin bu dönemde önemli bir sağlık teşkilatlanmasına sahip olduğunu göstermektedir. Birinci Dünya Savaşı’nda askerlerin, yaralıların, sağlık malzemelerinin ve cephanenin taşındığı önemli liman ve gar olarak Haydarpaşa Limanı ve Garını

görmekteyiz. Bu durum bölgenin önemini daha da arttırmıştır. Hatta Haydarpaşa'da meydana gelen patlamadan ötürü Almanya ve Avusturya'dan gelen sıhhi malzemelerin zarar görmesi dolayısıyla ordu sıhhi malzeme sıkıntısı yaşamıştır. Bölge halkının Birinci Dünya Savaşı'nda ordusuna ve dolayısıyla devletine birçok alanda yardımlarda bulunduğu görülmektedir. Örneğin; Savaşın başladığı tarihlerde Kadıköy'deki bir vatandaşın ordunun ulaşım sıkıntısına destek olabilmek adına bir çift öküz, bir çift manda ve arabasını Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi vasıtasıyla orduya bağışlamıştır. Bunun yanında birçok spor müsabakası, konser ve faaliyet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi aracılığıyla düzenlenerek ordunun, gazilerin ve şahısların ihtiyaçları karşılanabilmiştir. Kadıköy'de kurulan diğer milli cemiyetlerde Birinci Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi ile işbirliği içerisinde önemli miktarda yardım toplamışlardır.

2.1. Savaşta Kaybolanlar ve Esirler İle İlgili Faaliyetler

Birinci Lahey Sulh Konferansı'nın 1899'da toplanmasıyla kara savaşıyla ilgili bazı kararlar alınmıştır. Esirler hakkında ilk kararların alındığı II. Sözleşme 1907'deki ikinci Lahey Sulh Konferansı'nda gözden geçirilerek yerini yine bu konferansta kabul edilen IV. Sözleşmeye bırakmıştır (Akkor, 2006: 38). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı savaş esirlerinin faydalanabilmesi ve uluslararası acente ile doğrudan ilişki kurulabilmesi amacıyla 30 Kasım 1912'de Üsera Heyeti (Esirler Komisyonu) adıyla bir komisyon kurulması kararı aldı. Bu heyetin üyeleri Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'nden Kasım İzzettin, Haydar ve Rıfat beylerdi. Heyete çalışmaları amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkezinde özel bir oda verildi. Fakat esirlerin fazlalığı dolayısıyla başvuruların çok olacağı düşünülerek, Tophane'deki eski Hilâl-i Ahmer Cemiyeti dairesi hazırlanarak 14 Aralık 1912 (1 Kânunuevvel 1328)'den itibaren çalışmalara başlandı. Halkın bu birimin kurulmasından haberinin olması amacıyla gazete ilanlarıyla bilgilendirme yapıldı (Akgün ve Uluğtekin, 2001: 33-34). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Türk esirlerinin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yardım kampanyaları düzenlemiştir. Balkan Savaşı sırasında 58.974 Osmanlı lirası toplanarak belirtilen hizmetler için harcandı (Arslan, 2004: 220).

Osmanlı Devleti zor durumda olduğu, saldırıların yoğunlaştığı bir dönemde 1915'te esirler talimatnamesini yayımlamıştır. Bu talimatnameyle esirlere haysiyet ve şereflerine uygun, Osmanlı ordusunda eş değer rütbedeki subayların aldıkları aylık maaş kadar, ülkeleri tarafından bilahare ödenmesi şartıyla maaş verilmesi kararlaştırıldı. Rütbesiz askerler ise Osmanlı askerleri ile eş değerde tutuldu, aynı tayinat onlara da çıkarıldı ancak maaş verilmedi. Esirlere yapılan harcamaların düşman devletler tarafından ödenmesi hükmünün ileride yapılacak barış antlaşmalarına konulacağı belirtilmişse de Mondros Mütarekesi'ne böyle bir madde konulmadı. Bırakın esirlere harcanan paranın geri alınmasını memleketin tamamı gitti ve esirlere yapılan harcamalar Türk Milleti'nin hediyesi oldu (Uca, 2003: 175-176).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti vasıtasıyla savaş süresince yabancı esirlere 46.410 havale ile 1916 senesine kadar 93.342 lira, 1917 senesinde 246.769 lira, 1918 senesinde 349.350 lira ulaştırıldı (Arslan, 2004: 224).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından 15 Haziran 1916 (2 Haziran 1332)'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera komisyonuna bildirilen yazı ile 31 Mayıs 1332 tarih ve 1185 numaralı tezkerenin cevabı olarak Mülazım-ı Hakkı Efendi'nin ailesinin Kadıköy Kuşdili'nde Cıllık Sokağı 62 numaralı hanede bulunduğu bildirilmiştir (TKA., 674/185).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından 6 Ekim 1916 (23 Eylül 1332)'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera komisyonuna bildirilen yazı ile 18 Kanunu Evvel 1332 tarih ve 219 numaralı tezkerenin cevabı olarak İtalya tebasından Madam Sırrifay Muru isimli kadının Kadıköyü'nde Yel değirmeni'nde İhlamur Sokağı 8 numaralı hanede ikamet ettiği bildirilmiştir (TKA., 674/90).

Çeşitli vasıtalarla esirlere gönderilen paketler, trenler ile yerlerine ulaştırıldı. İzmit'ten Adapazarı'na nakledilen esirlere gönderilen paketler Haydarpaşa Hattı Kumandanlığı tarafından trenle gönderildi. 50 çuval içerisindeki 244 parça esir paketi 29 Ekim 1917'de esir askerlere ulaştırıldı (Cırık, 2015: 92). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti üsera komisyonu, 25/11/1917'de 49 Wellington Caddesi Londra adresinde bulunan Savaş Esirleri Komisyonuna

başvurusu ile Selanik kökenli 22 yaşındaki Abdülvehabi Tahir hakkında bilgi istemiş ancak cevapta kendisi ile ilgili bir bilgi olmadığı belirtilmiştir (TKA., 936/180).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonunun yazısına göre İstanbul, Kadıköy Bahariye Kalfaoğlu Sokağı 35 numaralı haneye yazılan belge ile zabıt namzedi Vahidoğlu Abdülvehabi Efendi'nin savaş kayıtlarında ismine tesadüf edilemediği cevabının alındığı, durumun harbiye nezareti asar-ı muamelat şubesine veya zabtiye müdüriyetine de sorulmasının gerektiği belirtilmiştir (TKA., 936/181).

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce silâh altında bulunan 1307 – 1309 doğumlularla asker mevcudu 2.850.000'i bulmaktaydı. Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı güne kadar bu miktardan 941.480 ölü, 990.000 yaralı ve hasta, 358.520 esir ve kayıp olmak üzere 2.290.000 kişi savaş dışı kalmıştır. 990.000 yaralı, hasta ve esirden ne kadarının iyileştiği ya da ne kadarının tekrar cepheye geri döndüğü hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. 358.520 olarak verilen esir ve kayıp miktarından ne kadarının esir olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber 200.000 civarında esir olduğu tahmin edilmektedir. Türk esirler kalacakları kamplara ulaşmadan, esaret hayatında ne gibi zorluklarla karşılaşabileceklerinin ilk emarelerini kamplara nakledilirken yaşamışlardı. Bu zorlukları en çok Rusya'daki esirler yaşamıştı. Bu zorluğun temelinde yatan kötü muamele soğuk kış şartları idi (Akkor, 2006: 40).

Rusya'da esir tutulanların durumunu dünyaya ilk duyuran kişi Azerbaycan devlet adamı ve aydını Neriman Nerimanov'dur. 28 Kasım 1917 tarihinde "*Hükümet*" gazetesinde "*Gözyaşı Döktüren Cezire*" isimli makalesi ile esir kampındaki durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur.

"Keşke bu cezireye (adaya) gitmez olaydım. Keşke bir deri bir kemik bedenleri, fersiz gözleri, ah-uzar eden bu insanları görmez olaydım. Keşke, "Efendim, su!", "Efendim, yemek!", "Efendim, giyecek!" sözlerini işitmez olaydım. Keşke (vücutları) çıplak, dudakları soğuktan titreyen, yüzleri morarmış anasız babasız çocuklarla konuşmamış olaydım. Keşke hastanede, başları kerpiç üstünde can veren yiğitlere rast gelmemiş olaydım" (Asker, 2014: 560-561).

Osmanlı Devleti'nin en çok esir verdiği ülke İngiltere olmuştur, 135.000 civarında asker ve sivil İngiltere tarafından esir alınmıştır. Bu sayıda kişiyi tek merkezde barındırmanın zorluğu ve siyasi sebeplerden dolayı esirler Hindistan, Mısır, Kıbrıs, Malta, Hindicini gibi farklı yerlere gönderilmişlerdir (Akkor, 2006: 40).

Birinci Dünya Savaşı sırasında Kadıköy ve civarında oturan esirler ile ilgili uluslararası esir kuruluşlarına ve Üsera Komisyonuna başvuruların olduğu görülmektedir. Örneğin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi de esirler ve bilgi talep edilen kişiler hakkında yaptığı incelemenin sonuçlarını Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu ile paylaşmıştır.

Üsera Komisyonunun, Kadıköyü'nde Bahariye Kalfaoğlu Sokağı'nda 35 numaralı haneye notu ile gönderilen yazıdan sonra (TKA., 936/178.3) 14 Aralık 1917 (1 Kanunievvel 1333) Üsera komisyonunun yazısı ile Kadıköyü'nde Bahariye Kalfaoğlu Sokağı 35 numaralı haneye Abdülvehabi bin Tahir hakkında müracaatta bulunulduğu ve neticenin ayrıca bildirileceği belirtilmektedir (TKA., 936/179.1). 21 Aralık 1917 (8 Kanunievvel 1333) tarihinde Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin üsera komisyonuna gönderdiği yazı ile adı geçen sokakta 35 numaralı hane bulunmadığı, adı geçen sokaktaki diğer hanelere sorulmuşsa da kimsenin bu numarayı bilmediği anlaşıldığından müracaat yazısının ve sonucunun Üsera komiyonuna iade edildiği bildirilmiştir (TKA., 936/178.4; TKA., 936/180.1).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonunu 1917'de İstanbul Polis Müdüriyetine yazdığı belgede Salib-i Ahmer'den gelen bir mektuba göre Vetluga'da harb esiri olan Mülazım-ı Sani Mehmed Efendi'nin Kadıköyü'nde Osmanağa Mahallesi Hüdaverdi Sokağı 6 numarada kapıcı Ahmed Ağa'dan ve ailesinden bilgi istediği, gerekli araştırmanın yapılarak komisyona bildirilmesi istenmiştir (TKA., 907/205).

Haydarpaşa Hastanesinde 1918 yılında tedavileri tamamlanan İngiliz Teğmen E.H. Jones ile C.W.Hille yapılan tedavilerine rağmen malûl kalmalarından dolayı mübadeleye tabi tutulmuşlardır. 17.10.1918'de bu iki

askerin İngiltere'ye iadesine karar verilerek 29.10.1918'de de Kuşadası Limanı'ndan bu esirlerin iadesi gerçekleşmiştir (Şahin, 2012: 232).

Anadolu'da bulunan esir miktarı hakkında da kesin bir bilgiye sahip değiliz, tahmini olarak Osmanlı Devleti'nin elinde 15.702 İngiliz, 4.935 Rus, 700 İtalyan ve 169 Fransız askeri olmak üzere toplamda 21.506 itilaf devletleri esiri bulunmaktaydı. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan mütareke itibariyle ölen esirler hesaptan çıkarıldığında Osmanlı Devleti'nin elinde muhtelif kamplarda bulunan 13.500 esir bulunmaktaydı (Akkor, 2006: 39-40).

Anadolu'da bulunan esir kamplarından biri de Haydarpaşa Çalışma Kampıydı. Bu kampta bulunan esirler rıhtım ve iskele inşaatında çalışmaktaydı. Kampın komutanlığını aynı zamanda mühendis olan Hayrullah Bey yapmaktaydı. Hayrullah Bey, Haydarpaşa istasyonunun eksikliklerinin tamamlanmasından, rıhtım ve iskele yapımından sorumluydu. Esirler günlük olarak 07.30 – 12.00 ile 13.00 – 17.00 saatleri arasında çalışmaktaydı ve çalışma ile ilgili esirlerin herhangi bir şikayeti bulunmamaktaydı. Kampta bulunan esir sayıları değişkenlik göstermekteydi. İngiliz esir sayısı 31'e çıkınca esirlerin ikameti için eski bir cami ayarlandı. Kampta bulunan su yeterli düzeyde ve kaliteliydi. Yiyecek Türk askerleri tarafından sağlanmaktaydı ancak esirler elçilik aracılığıyla gelen yiyecekleri tercih etmişlerdir. Esirler, yemeklerini kendileri pişirebilmekteydi. İhtiyaç duydukları malzemelerin temini için kampta bir kantinde bulunmaktaydı. Kampın açık olduğu süre zarfında esirler arasında ya da yönetimle herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Kamptaki tek olağanüstü olay bir İngiliz uçağının kamp yakınına iki bomba atması olmuştur. Can kaybı yaşanmayan bu olay sonrası yıkılan yerler esirler tarafından tamir edilmiştir (Akkor, 2013: 179-180).

Kemal Haşim Beyin 26 Aralık 1918 (13 Kanunievvel 1918) Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Reisi'ne yazdığı mektupta yakınlarından haber alamadığını yazmaktadır. Evrak üzerinde evvelki müracaat numarasının yer alması daha öncede yazışmada bulunduğunu göstermektedir. Bu belgede Kemal Haşim Bey, Kadıköy'ün Kurbağalı Deresi'nde Mektebi Sokağı'nda 13 numaralı hanede oturan kardeşinin çocuklarından bir hayli zamandır sıhhatlerine dair haber alamadığını ve bu durumdan endişe duyduğunu Hilâl-i Ahmer

Cemiyeti'nin dostları vasıtasıyla durumun soruşturulmasını ve kendisine vaziyetle ilgili bir kıta cevabın yazılmasını arz etmiştir (TKA., 1028/317).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Üsera komisyonu ile esir düşen askerlerin ve ailelerinin birbirlerinden haber almalarının yanında, savaşta kaybolan veya haber alınamayan kişilerin durumlarının tespitinde başvuru kurum olmuştur. Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin ayrıca, resmi yazışmalardan anlaşıldığı üzere, kabul ettiği uluslararası hukuk kuralları çerçevesince haber alınamayan yabancı uyruklular ve savaş esirleri hakkında da gerekli incelemeleri yaparak sonucunu ilgili kurumlara bildirdiği anlaşılmaktadır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin de bu kapsamda kendisine gelen başvuruları komisyona bildirmenin yanında gerektiğinde bilgi istenen kişiler hakkında gerekli incelemelerde bulunduğu görülmektedir.

3. HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ KADIKÖY ŞUBESİ VE TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI (1919-1922)

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi milli his ve duyguların hat safhada olduğu yerlerden birisi de Kadıköy olmuştur. İzmir'in işgalinin protesto edildiği İstanbul mitinglerinden birisi de Kadıköy Mitingi'dir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetlerinde etkin görevler alan Halide Edip'in bu mitingde konuşmacı olarak yer alması ve katılım sayısının yüksek olması Kadıköy ve çevresinde Milli Mücadele hareketine büyük desteğin olduğunu göstermektedir. 22 Mayıs 1919'da yağmura rağmen bu mitinge yaklaşık 20.000 kişi katılmıştır. Diğer mitinglerdeki coşku ve heyecan bu mitingde de görülmüştür. Mitingte Fahrettin Hayri, Hüseyin Suat, A. Kemal Beylerin yanında Münevver Saime, Halide Edip, Hayriye Melek Hanımlar konuşmalar yapmışlardır. Üniversite öğrencisi Münevver Saime şunları söylemiştir:

“Yarab! Ben kardeşlerime değil, ilk evvel sana hitap ediyorum. Vatanın felaketi karşısında bir genç kızın feryadını dinle. Bu ağlayan analar, şehitlerin anası, boynu bükük genç kadımlar, fedakârların dul eşleri, şu hiçkırın yavrular, askerlerin yetimleri değil mi? Böyle necip bir kuvvete böyle gözyaşı döktürmekte hikmet ne?

Galipler! Size hitap ediyorum! Eğer bu uğraşmalarımız insanları mesut etmek için ise biz de insanız. Geleceklerin ne olduğunu tasavvur edebilmek için geçmiş zamanları göz önüne getirmek lazımdır.

Ey tarihlerinin kara günlerini yaşayanlar! Size hitap ediyorum: Milletler için karanlık günler olabilir. Fakat artık yok olmak yoktur. Bir millet yok edilemez. Tarihin sayfasına kendini yazdıranlar, var olmak şerefine erişmiş demektir. Milletler için Basübadelemev't var. Milletimizin yok edilebileceğine inananlar aldanacak. Heyecanlarımız, sanlarımız söndürülse bile göğsümüzde milliyetten yapılmış bir kalp var ki, onda bir yabancının, bir düşmanın ne ihtiras, ne korkusu yaşar. Onların semalarını kaplayacak ancak istiklal havasıdır.

Ben kendi hürriyeti gasp edilmiş bir milletin kızı olarak istiklalime nasıl yürüyeceğimi söyleyeceğim. Bu beyanatım, kollarımı bağlamak isteyenler için dikkate değer olmalıdır.

Oğlum bana, “Ben neyim?” diye sorduğu gün, ona semalardan haykıran bir melek gibi “Büyük tarihli bir Türk'sün” diye hitap edeceğim. Ninniler söylerken, bu günleri yanık sesle ruhuna serpeceğim. Kundağına, mimarların yaptığı bu abideleri işleyeceğim. Ölürken ona, babamdan kalan altın kakmalı kılıncı, rafta sarılı duran bayrağı bir miras olarak vereceğim. İşte o günden itibaren galiplerin taktığı zincirler çözülmeye mahkûmdur. Çünkü o gün oğlumun kalbine ektiklerim, hürriyet çiçekleri olarak açacak, kızıl isyan olarak taşacak. Bir millet yok edilemez. Biz yalnız ağlıyoruz. Ağlamakla kazanılacak hak, hiçkırıklarımı işittirecek kalp yok. Teşkilata, nihayet faaliyete başlamak lazımdır.” (Sarıhan, 2006: 32-36).

Münevver Saime Hanım Kadıköy mitinginden sonra tutuklansa da kaçarak Anadolu'ya geçmiştir. Halide Edip, "Müslümanlar, Türkler!" diye başlayan konuşmasında şu sözleri vurgulamıştır;

"Türlere indirilen darbe, bütün İslam dünyasının başını koparmak içindir. Bugünkü heyecanı söndürmek için icat edilen yalancı haberlere inanmayalım. Daha dün alemi titreten Almanya başı önünde geziyor. Kendilerinin olmayan toprakları aleme dağıtmak isteyenler hakkın sesi önünde eğilecekler ve hakkı teslim edeceklerdir. Dün İstanbul'a gelmek isteyen bir Çarlık vardı. O Çarlığın yerlerinde bugün yeller esiyor. Niçin? Biz o çarlığın nefesini Çanakkale'de boğduk. Burada devrilen yalnız Çarlık değildir, adaletsizliktir. Bu adaletsizlik geçicidir. Belki biz adaletin geldiğini göremeyeceğiz. Fakat o gecikmeyecektir. Bütün adaletlerin üstünde bir ilahi adalet vardır ki, gelecek ve bütün milletleri sarsarak üzerinden geçecektir. Zafer heyecanlarınızı unutmayınız. Yarın dünyanın son tarihi perdeleri oynandıktan sonra Türkler ne yaptı diye bize bakacaklardır. Milletlerin üzerinde hakim olan adalet, Türk milleti, sonunda senin de hakkını verecektir" (Sarıhan, 2006: 32-36).

Kadıköy Hürriyet ve İtilaf Fırkası şubesi Reisinin 4 Eylül 1919 (22 Ağustos 1335) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderdiği yazı ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası Kadıköy Şubesi'nin yardım ve destekleri ile teşkil edilen, Kadıköy Terakki Derneği mıntikasındaki depolarda bulunan malların ve teçhizatın verilmesine müsaade edilmesi istenmektedir (TKA., 988/7). Bu yazı ile bu dönem hükümetinin depolardaki malların Milli Mücadele'ye gönderilmesini engellemeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Tüm bu çalışmalara rağmen Kadıköy halkının kurduğu milli cemiyetler aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ile işbirliği içerisinde faaliyetlerde bulunularak Milli Mücadele'ye önemli miktarda yardım toplandığı görülmektedir.

Sivas Kongresi'nde alınan karar ile İstanbul ile Anadolu'nun ilişkilerinin kesilmesine ve 16 Mart 1920'de de İstanbul'un İtilaf kuvvetleri tarafından resmen işgali Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Anadolu'daki şubeleri arasında iletişim zorluğu yaratsa da yapılan faaliyetleri durduramamıştır. İşgal altındaki şubeler kapanmak zorunda kalsa da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti görevini sürdürmeye çalışmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması, düzenli ordunun kurulması ile ortaya çıkan güven duygusu sayesinde ödenemeyen aidatlar ve bağışlar toplanmaya başlanmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Milli Mücadele dönemince cephelerde görev alan askerlere, savaş göçmenlerine, savaşta mağdur olan

halka imdat heyetleri, aşevleri ve kurduğu sağlık merkezleri ile hizmetlerde bulunmuştur. Aynı zamanda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Milli Mücadele'yi sürdürenler ile İstanbul arasında köprü görevini de sürdürmüştür. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra iktidara geçen Hürriyet ve İtilaf hükümeti savaşı kazanan devletlere ödün olarak İttihatçıları savaş suçlusu ilan etmenin yanında İttihatçıların desteklediği tüm kurumlar gibi, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne de tavrı almıştır. Hatta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni kapatmak amacıyla bir teftiş kurulu oluşturarak bütün evraklarını incelemiştir. Bir yolsuzluk bulunamaması üzerine genel merkeze üç teftiş heyeti daha gönderilmiştir. İstanbul'un işgal edileceği bilgisini alan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Umumi Katibi Dr. Adnan (Adıvar) ve eşi Halide Hanım'ın Anadolu'ya geçtiğinin öğrenilmesi üzerine, Anadolu'ya geçmek isteyenlere İstanbul – İnebolu hattı üzerinden Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yardım ettiği bilgisini alan İtilaf kuvvetleri, işgal gecesini 30 kişi ile genel merkezi basarak, kıymetli evrakları yakarak, telefon hatlarını keserek, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne büyük zarar vermişlerdir. Şeyhülislam Dürriyade'nin fetvası Hilâl-i Ahmer Cemiyetini de kapsamıştır. Ancak hükümetin bu olumsuz tavrına rağmen uluslararası yardım kuruluşları bilgi almak amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ile irtibat kurmuşlardır (Akgün, 2012: 120-121).

Ankara'da ilk TBMM Hükümeti'nin kurulması ile Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti'ne atanan Dr. Adnan Bey, Ömer Lütfi Bey ve Esat Paşa'dan oluşan Ankara temsilciliği açılarak, Anadolu'daki şubeler buraya bağlanmıştır. İstanbul'daki Genel Merkez Ankara'da kurulan temsilciliğin yetkilerini arttırarak, Adnan Bey, İsmail Besim Paşa ve Ömer Lütfi Bey'i temsilci olarak atamıştır (Akgün ve Uluğtekin, 2000: 269-270; Çapa, 2010: 39).

Milli Mücadele yıllarında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin genel kâtipliğini yapmış olan Hikmet Gezer bir anısında; "İstanbul halkının Hilâl-i Ahmer'e yardım için veznelerimize yaptığı hücum karşısında makbuz imza etmekten parmaklarımız uyuşup işlemez hale geliyordu." demektedir (Çapa, 2010: 69).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ekâbirinden imzası ile 4 Temmuz 1920 (21 Haziran 1336) tarihli Osman Bey Efendi'ye başlığı ile gönderilen yazıda;

dünya Kadıköyspor Kulübündeki Himaye-i Etfal müsamesinde, birkaç müsabakada Hilâl-i Ahmer Cemiyeti rozeti bahanesiyle müsamereye girdikleri ve Kadıköy sokaklarında, müsamerede ve halktan bayramın üçüncü günü keyfi para topladıkları görülen çocukların ellerinden kutu, rozet ve pazubandların alınarak takdim olunduğu belirtilmekte ve not olarak da kutunun Üsküdar Şubesi müfettişlerinden Mahmud Bey isminde bir kişiden çocuklara verildiği ve bu kişinin kutunun alındığına dair makbuzun verilmesini istediğinden, duruma mani olunması istenmiştir(TKA., 395/69). Bu olay ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yapılan yardım toplama faaliyetlerini bir izin ve kurallar çerçevesinde yürüttüğü, izin alınmadan yapılan faaliyetlerin ise engellendiği anlaşılmaktadır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 5 Ağustos 1920 (23 Temmuz 1336) tarihli Genel Merkez'e gönderdiği yazıda; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin, fakirlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, Kurban Bayramı'nın birinci günü rozet ve çiçek satışı yapmak istediği bu amaçla 70 adet kutu ve rozetin şubeye gönderilmesi ve yardım toplanması için izin verilmesi talep edilmektedir (TKA., 645/323).

Selimiye Kışlası'nda görülen vebanın önlenmesi amacıyla 2 Ekim 1920 (19 Eylül 1336) tarihinde sıhhiye-i askeriye riyasetinin gösterdiği lüzum üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi üyelerinden Doktor Kilisli Rıfat Beyefendi'nin önderliğinde, 50 gün boyunca 100-200 amele çalıştırılarak kışlanın temizlenmesi ve onarımı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda Selimiye Kışlası'nda 4000 kadar esirin barınmasına imkân sağlanmıştır (Uluğtekin ve Uluğtekin, 2013: 190).

Tablo 3.1: 19 Nisan 1921 (6 Nisan 1337) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti

İsmi	Görevi
Süreyya Paşa	Reis
Tevfik Bey (Kadıköy Sultanıyesi Müdürü)	Katip
Zahid Bey (Cemiyet-i Umumiye Belediye Azasından)	Veznedar

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 249, 19 Nisan 1921.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi 1921 tarihinde Süreyya Paşa'nın başkanlığından itibaren faaliyetlerini arttırmıştır. Bunun sebebi olarak bu

yılların Milli Mücadele'nin en hararetli dönemi olması ve ordunun zaferler kazanmasındaki manevi atmosferin halka etkisi sayesinde, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yapılan bağışların artması gösterilebilir.

Kadıköy'de İzzet Efendi Apartmanında 21 Nisan 1921 (8 Nisan 1337) tarihinde doktorlar cemiyetine ait salonda birçok kişinin katılımıyla Anadolu mücadelesine katılmak hususunda Kadıköy halkının isteği üzerine Kadıköy'de bir Hilâl-i Ahmer Şubesinin kurulmasına karar verilerek Fazlı Necip Bey tarafından bir heyet oluşturulmuştur. Şube azası olarak seçilenler: Serasker merhum Rıza Paşazade, Süreyya Paşa, Zühdü Paşazade Zahid, Rifat Bey, Kasım Cimcoz Bey, Doktor Besim Bey, Hamdi Suat Bey, Sultani mektebi müdürü Niyazi Bey ve bakkal esnafından Abdüllatif Efendi bir araya gelerek şube idari heyetini belirlemişlerdir. Buna göre: Süreyya Paşa Reis, Niyazi Tefik Bey Katip, Zahid Bey Veznedar olarak seçilmiştir (Anonim, 1923: 2; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası, 23: 305-306). 1921 tarihinde kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi üye yapısı şu şekilde belirtilmiştir:

Tablo 3.2: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi 1921 Tarihli İdare Heyeti

İsmi	Görevi	Görev Yeri
Hakkı Şinasi Paşa	Doktor	Merkez-i Umumi Azasından
İbrahim Hakkı Paşa	Doktor	Merkez-i Umumi Azasından
Azmi Bey	-	Merkez-i Umumi Azasından
Vahitli Necib Bey	-	Merkez-i Umumi Azasından
Samet Amir Bey	-	Merkez-i Umumi Azasından
Süreyya Paşa	Reis	Kadıköy Şubesi Azasından
Zahid Bey	Veznedar	Kadıköy Şubesi Azasından
Niyazi Tefik Bey	Katip	Kadıköy Şubesi Azasından
Kasım Cimcoz Bey	Aza	Kadıköy Şubesi Azasından
Besim İdham Bey	Aza	Kadıköy Şubesi Azasından
Hamdi Sait Bey	Aza	Kadıköy Şubesi Azasından
Refet Bey	Aza	Kadıköy Şubesi Azasından
Abdullah Raif Enza	Aza	Kadıköy Şubesi Azasından
Kamil Bey	Haburat Şehbenderi Sabıkı	Kadıköy Şubesi Azasından
Kemal Bey	Muarir	
Atıf Hüseyin Bey	Doktor	
Mustafa Enver Bey	Doktor	
Sami Bey	Tüccar	

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 1483, Belge 1.2a.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1921 tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi idare heyetinin yapısına bakıldığında sağlıkçı

ağırlıklı olması ve aynı zamanda genel merkez üyelerinde yer alması şubenin kuruluş amaçları çerçevesinde teşkilat yapısını güçlendirdiğini göstermektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi 1921 yılında tekrar kurulmuştur. Birkaç gün İzzet Efendi Apartmanı'nda toplandıktan sonra, yeni şube yeri olarak Kadıköy İskelesi civarında Muvakkithane Caddesi'nde bulunan Kadıköy Çayhanesi'nin üzerindeki odalardan birini kiralamıştır. Sokak tarafına ve kapıya asılacak levhalar genel merkez tarafından gönderilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bayrağı odanın penceresi önüne çekilerek şube açılmıştır (Anonim, 1923: 3).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi de Milli Mücadele döneminde birçok farklı alanda faaliyetlerde bulunmuştur. 1921 senesinde yeniden teşkilatlanan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi bu tarihten sonra faaliyetlerini arttırmıştır (Anonim, 1923: 3-4). Selimiye'de ikamet ettirilen Yunan zulmünden kaçan muhacirin iskân ve ekmek ihtiyacı genel merkez ambarınca, iki günlük yiyecekleri Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi'nce sağlanmış ise de geriye kalan beş günlük yiyecekleri Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından kurulan aşhane tarafından temin edilmiştir (Uluğtekin, 2013: 175). Şubenin 1921 yılındaki faaliyetlerinin ve harcamalarının çoğunu Selimiye Kışlası'nda ikamet eden muhacirin ihtiyaçlarını karşılamak oluşturmaktadır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin tarihi bulunmayan şube teşkilatını ve toplanan yardım miktarlarını gösteren belgeye göre; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 8 Nisan 1337 tarihinde teşkil edildiği ve şube heyetinin şu şekilde oluştuğu belirtilmiştir.

Tablo 33: 21 Nisan 1921 (8 Nisan 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi İdare Heyeti

İsmi	Görevi
Süreyya Paşa	Reis
Zahid Bey	Veznedar
Ahmed Niyazi Bey	Katip
Hamdi Sait Bey (Doktor, Müderris)	Aza
Besim Bey (Doktor)	Aza
Kasım Cimcoz Bey	Aza
Rıfat Bey	Aza

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28 Belge 325.1.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi başkanlığına seçilen Süreyya Paşa uzun süre şubenin başkanlığını sürdürmüştür. Azaların mesleklerine bakıldığında ise doktorların olması şubenin sağlık alanındaki çalışmalara verdiği önemi göstermektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 29 Nisan 1921 (16 Nisan 1337) tarihli genel merkeze gönderdiği yazısı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin gönüllü kişilerin sayısının ve bağışlarının artırılması ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin hedeflediği amaçlarına daha kolay ulaşabileceği, başarı haberlerinin gazetelerde yer alması ile önemli miktarda bağış toplanabildiği ancak, her gün galeyanlı olay olamayacağı için, gönüllü çalışmasının önemi vurgulanarak, bazı gönüllülerin yaptıkları bağışın azlığından hicap etmelerinden dolayı, parayı verip makbuzunu almadan kaçmak gibi durumların olabildiği, emniyet hususuna pek dikkat edilmesine rağmen bu durumun bir suistimale dönüşmemesi ve halk nazarında emniyet meselesini daha şayan itimat bir hale koymak için, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yapılacak yardımlarda makbuz talep edilmesinin her tarafa duyurulması ve Genel Merkez tarafından durumun bir tebligat ile ilan edilmesi istenmektedir (TKA., 28/254). Bu durum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin, yapılan yardımların halk nezdinde gerekli yerlere ulaştırıldığına görülmesine ve yardımlarda herhangi bir şüphe oluşmamasına önem verdiğini göstermektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 8 Eylül 1921 (26 Ağustos 1337) tarihli Genel Merkez'e yazdığı belgede Kadıköy'de İskele civarında 12 lira bedel ile şube merkezi kiralandığı ancak şubenin hem kiradan kurtulması hem de ebedi bir şube binası oluşturulması amacıyla Kadıköy Belediyesine ait rihtım üzerindeki yerin tesbit edildiği ve 400 lira masrafının da göz önünde bulundurularak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi tarafından, bu yerin şubeye verilmesi için Kadıköy Belediyesine başvurulması talep edilmiştir (TKA., 28/270).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bünyesinde daha önce kurulmuş olan Üsera Komisyonunun Milli Mücadele döneminde de faaliyetlerine devam ettiği ve

kendisine gelen bildirimler doğrultusunda, savaşta kaybolan veya esir düşenler ile ilgili gerekli araştırmaları yaptığı görölmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 21 Aralık 1921 (8 Kanunievvel 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine yazdığı yazıda işini gücünü Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ayıran birçok yararlıkları görölmekte olan en faal üyelerden olan eski mutasarrıf vekili Selahaddin Bey'in vatan için çalışmakta bulunan damadından haber alamadığından masrafı kendisine ait olmak üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Murahhaslığı vasıtasıyla tahkik yapılmasını talep ettiği bildirilmiştir (TKA., 28/288).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 11 Ocak 1922 (29 Kanunievvel 1338) tarihli başkan Süreyya Bey'in imzası ile genel merkeze gönderdiği yazıda; adilen 100.000 kişilik bir şehrin 15 kişi ile idare edilemeyeceği keza Kadıköy'nde yalnız bir polis merkezi bulunduğundan yine talimatnameye göre 5 kişi ile Kadıköy gibi büyük bir karyenin idare olunamayacağının ortada olduğu, Kızıltoprak ve Erenköy polis merkez mntıkalarının da aynı olduğu, öteden beri şube tarafından faydası görölen mahalle teşkilatlarının Üsküdar ve havalisi ile Kadıköy'de her mahallede yeniden teşkilat vücuda getirilmeye çalışıldığı, bu teşkilatların bir an evvel faaliyete geçebilmesi için izin istenmektedir (TKA., 28/368.1). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin bu dönemde yardımların miktarını arttırmak amacıyla mahalle teşkilatlarını oluşturmak istediği bunun sebeplerinden birisi olarak da Kadıköy ve çevresindeki polis mntıkalarının yetersizliği gösterilmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi Başkanı Süreyya Bey'in imzası ile 11 Ocak 1922 (29 Kanunievvel 1338) tarihli genel merkeze gönderilen yazıda; 20 Kanunievvel 1338 tarihli ve 140/1400 numaralı emirnamei alilerinde her muhitte bir Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yardım heyeti oluşturulması için girişimde bulunulmuş olduğundan bu meyanda Kadıköy, Kızıltoprak ve Erenköy polis merkezleriyle Üsküdar'daki 3 polis merkezi mntıkasının teşkilat ve idaresinin komisyon tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi'ne bırakıldığı, verilen bu vazifenin yerine getirilmesi için azim ve gayret edileceği, ancak bazı polis merkezleri mntıkasında 10-15 mahalleye tesadüf

edildiğinden 5 kişiden seçilecek yardım heyetlerinin böyle geniş bir mıntıka dahilinde vazife edemeyeceklerinin pek tabii olduğu, örneğin Üsküdar ve havalisinde 3 polis merkezi olduğu 40 mahallenin bulunduğu, talimatnameye göre 3 polis merkezinde beşer azadan 15 kişinin yardım heyetine seçilmesi ile Üsküdar'dan Çamlıca'ya, Selimiye'den Kuzguncuk'a kadar geniş bir alana bakmak durumunda bulunduğu bildirilmektedir (TKA., 28/368).

Bu yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi kendi sorumluluğundaki mıntıkanın genişliğinden ve kurduğu yardım heyetlerinin sayısının yetersizliğinden yakınmaktadır. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin birçok faaliyette bulunduğu ve önemli miktarda yardım topladığı anlaşılmaktadır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 14 Ocak 1922 (1 Kanunisani 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile şube tarafından 8,5 ay süresince 2.281.866 kuruş 25 paranın toplandığı ve bu paranın dağılımı ise şu şekilde belirtilmiştir;

Tablo 3.4: 14 Ocak 1922 (1 Kanunisani 1338) Tarihli Toplanan Yardım Miktarı ve Dağılımı Listesi

Gelir Kaynağı	Miktarı
Göçmenlerin beslenmesi için toplanan	164.160
Çamaşır yardımı	358.145
Pamuklu imali için	074.300
Çeşitli yardımlar	861.855
Bütün müsamereler hasılatı	731.206,25
Genel Merkez müsameresi hasılatı	64.500
Üyelerin senelik ödemesi	27.700
TOPLAM	2.281.866 Kuruş 25 Para

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 325.1.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 8,5 ay zarfında hatırı sayılır miktar yardım topladığı ve toplanan hasılatın en büyük kısmını çeşitli yardım ve müsamerelerden elde edilen gelir olduğu görülmektedir. Bunun yanında o dönemin en büyük ihtiyaçlarından olan çamaşır yardımı ve pamuklu yapımı içinde önemli miktar yardım toplandığı anlaşılmaktadır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin bu tarihlerdeki en büyük giderlerinden olan göçmenlerin beslenmesi için de yardım topladığı görülmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1 Nisan 1922 (19 Mart 1338) tarihli genel merkeze gönderdiği yazı ile genel merkezden gelen defter, pazuband ve kartpostalların satışından elde edilen 9.153 kuruş 20 paranın genel merkez hesabına yatırıldığı bildirilmektedir (TKA., 28/346).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 9 Temmuz 1922 (26 Haziran 1338) tarihli genel merkeze gönderdiği yazıda; daha önce 214.136 kuruş gönderildiği Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çiçek hâsılatından da üçüncü kez olmak üzere 70.000 kuruşun genel merkeze gönderildiğini bildirmektedir (TKA., 28/349). 1922 yılı Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın 22. Sayısında şubelerin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına topladıkları Hilâl-i Ahmer Çiçeği hâsılatları bildirilmesine rağmen ihtar notuyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin hâsılat miktarının henüz gelmediğinden çiçek satışı hâsılatının belirtilemediği bildirilmektedir (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası, 22: 386).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi başkanı Süreyya Bey'in 4 Ağustos 1922 (22 Temmuz 1338) tarihli Genel Merkez'e gönderdiği yazıda; 20 Temmuz 1338 Perşembe günü Erenköy İnas Sultanisi'nde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yararına düzenlenen piyango çekilişinin birkaç polis tarafından engellendiği ve genel merkeze durumun bildirilmesi üzerine yarım saat sonra izin verilmesinin bilindiği, bu suretle haysiyeti kurtarılmış olan şubeyi korumalarından dolayı zat-ı âlilerine şükran olunduğu, şubenin maruz kaldığı hakaret hakkında kendilerini bilgilendirmek üzere zat-ı âlilerine gönderilmiş olan Doktor Besim ve Kasım Bey'lere verilen izahat üzerine adı geçen hakareti iade etmek için karaladığı mektup müsveddesini gazetelerde yayımlanması amacıyla başkanlık makamına arz ve takdim kılındığı bildirilmiştir (TKA., 28/332).

Milli Mücadele'nin en hararetli dönemlerinin yaşandığı ve her zamandan daha çok yardıma ihtiyaç duyulduğu bir dönemde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi'nin girişimleriyle Erenköy İnas Sultanisi'nde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına yapılan piyango'nun birkaç polis tarafından engellenmesi olayı Şube Başkanı Süreyya Bey tarafından sert ifadelerle kaleme alınmıştır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından 4 Ağustos 1922 (22 Temmuz 1338) tarihli genel merkeze gazetelere gönderilmesi amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardım toplamak amacıyla düzenlenen Erenköy İnas Sultanisi piyngosunun birkaç polis tarafından engellenmesini eleştiren, olayı detaylı olarak ele alan ve polis müdürü umumiyesi miralay İsmet Bey Efendi'ye açık mektup başlığı ile gönderilen yazıda şöyle denilmektedir:

“Muhterem Efendim

Bundan takriben 3-4 ay önce Çamlıca İnas Sultanisi öğrencileri hanım kızlarımız tarafından şubemizin idare ve gözetiminde olarak geliri Anadolu şehit ve gazi ailelerine verilmek üzere düzenlenen piyngonun geliri olan 1.000 lira Genel Merkez tarafından Ankara'ya gönderilmiş ve gönderilen yardımın makbuzu adı geçen okula teslim edilmişti. Öteden beri belirli gaye ve amaçla çalışan hâsılatını 1.000 liraya değil 2.000 liraya ulaştırmak isteyen Erenköy İnas Sultanisi öğrencileri hanım kızlarımız aynı amaçla ve şubemizin idare ve gözetiminde olmak üzere bir piyngo düzenleme istekleri şubemizce gazetelerle birkaç defa ilan edilmiş ve gün olarak 20 Temmuz tarihi belirlenmişti. 20 Temmuz Perşembe günü sabah dokuz buçukda şubemiz ileri gelenlerinin adı geçen okula geldiklerinde bir polisin okula gelerek piyngonun muhtevi olduğuna dair okul müdürü beyefendiye tebligatda bulunmuş olduğunu hayretle haber aldık. Telefonla ve telaşla merkez memurunu aradık. Bu konuda olur gerektiğinden Genel Müdürlük veya 3. Şubesine müracaat edilmesi gerektiğini söyledi. Saat 10'u geçmişti. Yine telefonla Genel Müdürlüğü aramamıza rağmen kimseye ulaşamadık. Yalnız 3. Şubede şube müdürünün dışında bir zat karşımıza çıktı ve piyngo muhteviyatından bahsederek zat-ı alileleriyle görüşülmesini tavsiye etti. Hâlbuki saat 11'e yaklaşıyordu. Beşer onar dakika ara ile birkaç defa aradıktan sonra nihayet zat-ı âlilerini ele geçirdik. Meseleyi anlattık. Cevaben ve nihayet kısa olarak << Piyngo mahzuridir>> dediniz ve sizinle o sürede telefonla konuşan azamızdan Doktor Besim Bey'in yüzüne şark diye telefonu kapattınız! Müdür Bey Efendi! Piyngo mahzuridir sözüyle yoksa Galata'da birtakım çocukların << Perşembe günü çekiliyor kazanan Altıyüzbin frank alıyor>> diye bağırıp çağırdıkları piyngomu zannettiniz! Yahud huzur-u devletinizde Makriköy at yarışlarında çekilen piyngoya mı benzettiniz! Hayır Beyefendi! Bizim piyngomuz bu gibi piyngolardan değildir! Erenköy İnas Sultanisi'nde küçük temiz ve saf kalpleri vatan aşkıyla tevazusuyla çarpan yanıp tutuşan şefkat ve erdem sahibi küçük hanım kızlarımız tarafından sevgili Anadolumuzu melun ayağıyla çiğneyip aileler söndüren, kanlar döken, kesib biçen zalim bir düşmanın ortada bıraktığı şehid ve gazi ailelerine hâsılatı gönderilmek üzere el emeği göznuru dökerek günlerce emekler sarf ederek çalışarak meydana getirdikleri el işlerinden düzenlenmiş bir piyngodur (TKA, 28/332.1).

Şu maksadın ulvilîği ile sizin maneviyatınız arasındaki farkın ne kadar çirkin olduğunu takdir buyurmuş olsaydınız azamızında yüzüne şark diye piyngo muhtevidir cümlesiyle telefonu herhalde kapatmış olmayacaktınız! Hâlbuki bu hususda keyfi idarenin dışında kanuni bir karar bulunmamaktaydı. Telefonda, yardım toplama kanununun 14. Maddesinin hükmünü dahi sizlere sizlere uyarıydık. Adı geçen kanunu okumamışsınızdır. Okumuş olsaydınız hemen emrinizi geriye alacaktınız. Adı geçen kanunun 14. Maddesini bir kere lütfen gözden geçirin! Emir verdiğiniz sürede bayraklarla donatılmış, hazır bulunanlar için peşpeşe çadır kurulumuş, düzen oluşturulmuş okul bahçesinde toplanmış bir vaziyette bulunmaktaydı. Şu keyfi emrinizle Anadolu şehitlerimizin ve gazilerimizin ailelerine yardım etmek gibi kalplerinde büyük bir amaç hissiyle hareket eden zavallı hanım kızlarımızın şefkatli kalplerini kırdınız şu gayeye iştirak ve vazife ameliyle piyngo bileti hazırlamış olan hazrinin canlarını sıkdınız ve şu vaziyet karşısında kolları bağlı kalan Kadıköy

Hilâl-i Ahmer Şubemizi de müşkül bir vaziyete soktunuz! Hilâl-i Ahmer nedir? Ve acaba nasıl bir şeydir? diye düşünmüş ve bilmemiş olsaydınız herhalde bize yardım edecektiniz! Aman Hilâl-i Ahmer yetiş! Emrini icap ettikçe verenler hükümetimizin bir uzvunu teşkil eden polis müdüriyet-i umumiyesinin Hilâl-i Ahmerimizin vatanında olan hizmetini takdir buyurması lazım gelirdi. Harp meydanlarında yaralılarımızı tedavi, düşman memleketlerinde erlerimizimize yardım ve hizmet, istila zamanlarında muhacirlerimizin hayatını tahliyesi ve darsaadette onları işe gibi insani vazifeler ifa eden Hilâl-i Ahmerimizin zarhanesi, vergisi, apartmanları, dükkân ve mağazaları yoktur. Hilâl-i Ahmer ancak milletin kalben candan verdiği yardımlar, müsamereler, piyangolar hâsılatıyla hayatını idame eder. 20 Temmuz Erenköy İnas Sultaniyesi piyangosunun yapılmasına bir surette mani olmuş Anadolu şehit ve gazi ailelerine 2.000 liraya yakın bir meblağın gönderilmesi herkesin dilindeydi bundan da maksad neydi? Bir cinayet vuku bulmuş gibi okula telefonla polis merkezlerine piyango keskinlikle yapılamayacağı hakkında kati surette muhalefet etmeleri hakkında emir verilmesi neden ileri geldi? Halbu ki şubemiz için küçük bir emir kâfiydi. Şu vaziyete göre şubemiz karşısında laf anlamayan bir polis müdürü umumiyesinin bulunduğunu anladıktan sonra Genel Merkezimize müracaat etdi ve yarım saat zarfında piyangonun yapılabileceği emri taraf-ı âlilerinden bil vasıta tebliğ kılındı. Elde mevcut kanuna uyulmadığını gören şubemiz şu münasebetle zat-ı âlilerinden birkaç soru sormak mecburiyetinde bulunuyor! 1- Piyango muhteviydi neden 3-4 ay evvel Çamlıca İnas Sultanisi'nde tertip edilen piyango mani edilmedi? 2- Piyango muhteviydi! Neden bu defa yarım saat sonra müsaade edildi? 3- Piyango muhtevi değildi? Neden mani edildi? 4- Bazı olaylar dolayısıyla mani edilseyse (ki bu mazereti şubemiz katiben kabul etmiyor) neden vaktiyle evvelki polis müdüriyetince alındı? 5- Erenköy İnas Sultanisi piyangosu gazetelerle birçok defalar ilan edildiği halde zevat-ı alilerinde bu civarda ikamet buyurmaları hasabiyle keyfiyetden haberdar olmaması mümkün olamayacağından vaktiyle şubemize ihbar-ı keyfiyet mümkün iken neden piyangonun yapılacağı sabah kesin emirlerle şubemizin namusu ve haysiyetine dokunulmak istenildi? 6- Velhasıl neden? Neden? Efendim (TKA, 28/332.2).

Bu uzun ve keskin ifadeler içeren yazıyı kaleme alan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi Başkanı Süreyya Bey'in, Erenköy İnas Sultanisindeki piyangonun polis müdüriyetince önce engellenmesi ardından genel merkezin devreye girmesi ile yarım saat sonra kabul edilmesine bir anlam veremediği ve piyangonun neden engellenmek istendiğinin izahını ısrarla sorduğu görülmektedir. Hatta polis müdüriyetinin bu piyangoyu Galata'daki ya da Makriköy at yarışlarındaki piyangoya mı benzettiği sorulmakta ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin bu tür faaliyetlerin dışında bir gelirin olmadığı vurgulanmaktadır. Cümlelerin bu kadar keskin olmasının sebebi olarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin Anadoludaki gazi ve şehit ailelerine yapılacak yardımın engellenmesine karşı verilen tepki olduğu söylenebilir.

Ramazan ve Kurban Bayram'ı tebriği için 1922 yılında şube tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen telgraflara cevap olarak 16 Haziran 1922 (3 Haziran 1338) tarihinde TBMM Başkan Yardımcısı Hüseyin Rauf

Bey ve 28 Ağustos 1922 (15 Ağustos 1338)'de TBMM Başkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine teşekkürlerini bildirmişlerdir (Anonim, 1923: 16)

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi Başkanı Süreyya Bey'in imzası ile 16 Eylül 1922 (3 Eylül 1338) tarihli genel merkeze gönderilen yazıda; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şube azasından ve Veznedar Zahit Bey'le şifahen Tesis-i Mukatib Cemiyeti tarafından düzenlenen faaliyetin hâsılatının Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağışlandığı, Kadıköy Tesis-i Mukatib Cemiyeti'nin şevkat ve maneviyesi hakkında hiçbir mahzur görülmediğinden bağışın şube tarafından kabul edildiği; ancak genel merkezin diğer cemiyetlerle müşterek müsamere edilmemesi veya bu gibi cemiyetlerin bağışlarının kabul edilmemesi hakkındaki kararından şubenin bihaber bulunduğundan, bu defalık şubeye verilen bağışın kabulü ve bu gibi yanlışlıklara ileride Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından meydan verilmemesi amacıyla bu gibi hususlara ait kararların suretlerinin şubeye gönderilmesi istenmektedir (TKA., 28/351).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şube Reisi Süreyya Bey'in imzası ile 17 Eylül 1922 (4 Eylül 1338) tarihli genel merkeze gönderilen yazıda; bugünkü gazetelerde genel merkezin İstanbul halkının muazzam kurtuluş harbinin kahramanlarına minnet ve şükran borçlarını idameye davet ettiğinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından kemal-i şükranla okunduğu, esasen şubenin Kadıköy'e bağlı Üsküdar havalisinde, Boğaziçi'nde, Anadolu sahilinde, Kartal ve Gökbuze kazalarında bulunan şube teşkilatları ve mahalle heyetlerini iki üç günden beri iş bu vazifeye davet ederek müracaatta bulunmuş olmakla adı geçen mahallerde yardım toplamaya izin verilmiş olduğunu ve durumun genel merkeze müjdelenmesinden şeref duyulduğu, genel merkezin gazetelerle vuku bulan bu gibi yardımlara ait davet ilanlarında genel merkez veznesine müracaatla beraber Kadıköy halkına kolaylık olması amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine müracaat etmelerinin genel merkez tarafından ilan edilmesi rica edilmektedir (TKA., 28/354).

Kadıköy'de ikamet eden süvari miralaylığından emekli Zekeriya Bey'in 18 Eylül 1922 (5 Eylül 1338) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine

gönderdiği yazıda; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin dünkü gazetelere verdiği ilanın cümle halkın malumu ve herkesin yardım etmesinin farz olduğu, ödenmemiş birçok senedin bulunduğu, bunların yüzde ikisinin beşinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne verilmesine herkesin razı olacağı hatta şahit senetlerinin toplandığında bir milyon lirayı aşacak bir miktarın elde edilebileceği ve böylece Anadolu'ya güzel bir hayriyenin yapılabileceğinden, maliye bakanlığının durumu ciddiye alarak çareler araması gerektiği, kararın Hilâl-i Ahmer Cemiyetine ait olduğu belirtilmektedir (TKA., 93/162).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi Başkanı Süreyya Bey'in imzası ile 28 Eylül 1922 (15 Eylül 1338) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilen yazıda; gittikçe faaliyetleri artan şubenin işlerini kolaylaştırmak, genel merkezle haberleşmeyi sağlamak, ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağlı olan Erenköy, Maltepe gibi mahallerle irtibat sağlayabilmek amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin bir telefon tesisine ihtiyaç bulunduğu, masrafı Genel Merkez tarafından ödenmek üzere şubeye telefon bağlanması için telefon şirketine emir buyurulması istenmektedir (TKA., 28/335).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi Başkanı Süreyya Bey'in imzası ile 18 Ekim 1922 (5 Teşrinievvel 1338) tarihli genel merkeze gönderilen yazıda; 2 Teşrinievvel 1338 tarihli 63/1089 numaralı emirname-i Riyaset-i Penahiyelerine cevaptır başlığı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin tespitleri maddeler halinde verilmektedir.

1. Şubede bir miktar makbuz mevcut bulunuyordusa da son zamanlarda başarılı haberlerden dolayı birçok kişinin yardım verme isteğinden dolayı pek çok miktarda getirilmiş olan makbuzların adliye hesap müfettişi Ethem Bey Efendi'nin nazar-ı dikkatlerini çekmesinin şube tarafından tabii görüldüğü ve genel merkez heyet-i idaresince kasanın dahi alınmasına karar verilmesine şükran olunduğu, ancak şubenin bulunduğu binanın ahşap ve tabanının çürük olması üzerine şubeye yakın olan polis merkezine keyfiyet bildirilerek muvafakat cevabı alındığı

2. Kayıtlı eşyanın öteden beri genel merkeze gönderilmesinin arzu edildiği, hatta daha önce bir kısmının genel merkeze gönderilmesinin bu isteği gösterdiği
3. Şubede bulunan mevcut makbuzların yakın bir zamanda genel merkeze gönderilmemesine ve şube tarafından emin olarak muhafazasına karar verildiği
4. Şube genel hâsılatının ve şube adına toplanan bağışların hesabının genel merkeze gönderildiği belirtilmektedir (TKA., 28/337). Bu tespitlerden anlaşılacağı üzere şubenin önemli miktarda yardım topladığı ve toplanan yardımlara ait hesabın genel merkeze gönderildiği, şubede bulunan kasanın taşınmasına karar verilmesine rağmen şube binasının ahşap ve tabanının çürük olmasından dolayı vazgeçilmesi, şubenin zor koşullar altında görevini yürüttüğünü göstermektedir.

Ulusumuza layık düzgün yazılar için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinde gayret edilmiş ve gazetelere ilan gönderilmiş gazeteler tarafından bazı yazılar kabul edilerek bazıları kabul edilmemiştir (Anonim, 1923: 27).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine 31 Ekim 1922 tarihinde gelen Refet Paşa Hazretleri'ne hürmette kusur edilmemiş ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine kendi sözleriyle "Çok sevgili ve aziz Hilâl-i Ahmer'in Kadıköy'deki çok şefik Şubesi'ne saygılarımla" yazılı imzalı fotoğrafını hediye etmiştir. Şube hanımları ile şube azasına ayrı ayrı imzalı hediye ettikleri fotoğraflarıyla da hepsini hoşnut kılmış oldu. Anadolu ve Türkiye'de Yunan zulmünden kurtulmuş olanlar kış soğuklarından korunmak amacıyla çamaşır hediye edilmesini istemişlerdir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından gazetelere gönderilen ilan ile pek çok çamaşır toplanarak Genel Merkez'e gönderilmiştir (Anonim, 1923: 29; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası, 16: 45).

Pendik'te Müslüman aileler tarafından müzayede düzenlenmiş ve elde edilen 3550 kuruşluk gelir Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine teslim edilmiştir (Tepekaya ve Kaplan, 2003: 198). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1921–1922 yılları arasındaki faaliyetlerinin bildirildiği 1923

tarihinde Matbaa-i Bahriyede basılan eserin son bölümünde “Şubemizin Gayesi” başlığı altında şubenin yapmak istedikleri maddeler halinde belirtilmiştir. Gönüllü olarak vazifesini yerine getiren şubenin gayesi Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin yardımlarına bir bozulma getirmemek şartıyla:

1. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesini kiradan kurtararak Kadıköy’de münasip bir bina sahibi olmak
2. Bu binanın altında bir eczane açmak ve gayet ucuz bir fiyatla veya fakir kişilere para ödemeksizin ilaç sağlayıp dağıtmak
3. Bina dâhilinde gerek şube üyeleri doktor beyler aracılığıyla ve gerekse hariçten Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine yardım edecek usta doktorlar yardımı ile bir muayenehane açmak ve her gün çeşitli hastalıklara dair belirli saatlerde bu doktor beylere fakir kimseleri muayene ve tedavi ettirmek
4. Kadıköy’ünde gerçekleşecek kazalara yardım etmek
5. Bu gibi eczane ve muayenehaneyi Kartal’da ve Üsküdar’da oluşturmak

Genel merkezin direktifleri doğrultusunda çalışmalarda bulunan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin toplanan yardımlar ile bölge dâhilindeki pek çok fakire yardım edildiği, bu yardımların toplanmasında şubeye her türlü desteği veren Kadıköy halkının olduğu belirtilerek, bundan sonraki faaliyetlerde de halkın desteklerini şubeden esirgemeyeceğine inanıldığı, yaptıkları yardım ve hizmetler için de halka “*Allah razı olsun!*” denilmektedir (Anonim, 1923: 37-38). Milli Mücadele kazanıldıktan sonra 1 Kasım 1922’de TBMM’de alınan karar ile Saltanat kaldırılarak Osmanlı Devleti son bulmuştur. Bu kararın ertesi günü 2 Kasım 1922’de Hilâl-i Ahmer Genel Merkezinin aldığı karar ile Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin adı Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti olarak değiştirilmiştir ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecmuası’da Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası olarak basılmaya başlanmıştır (Akgün, 2012: 125-126).

Kadıköy'de ikamet eden Enis Tahsin Bey'in 11 Kasım 1922 (29 Teşrinievvel 1338) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderdiği yazıda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin gelirlerini arttırmak amacıyla ticari müesseselerin kurulabileceğine dair önemli tespitlerde bulunmuştur. Bu yazıda Enis Tahsin Bey şunları yazmaktadır: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına memleket maarifine ve iktisadına faydalı bir ticari müessese vücuda getirmek için, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin memleket dâhilindeki parlak ve büyük unvanından istifade edilecek teklifi sunduğunu iletmekle birlikte, tespitlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tesisinin kurulması amacıyla cemiyetin ambleminin kullanılarak yapılacak satışlarla elde edilecek sermaye ile müessese kurulacağı, bu müessenin ünvanının Hilâl-i Ahmer Kâğıtçılık, mektep levazımı müessesesi olacağı
2. Ticaret mallarının takdir olunacak çoğunlukla müessese tarafından satın alınacağı, cemiyet-i muhteremeye yalnız müessesenin tedariki için hükümet maarif nazareti ve mektep müdüriyetleri nezdinde teşebbüste bulunması için başvurulacağı
3. Müessesenin üreteceği kâğıt, defter, kalem ve kitapların üzerine Hilâl-i Ahmer işareti koymaya tek yetkilinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti olacağı ve bu yetkinin başkalarına verilemeyeceği bunun karşılığında müessesenin Hilâl-i Ahmer Cemiyetine belli bir ücret ödeyeceği
4. Müessesenin İstanbul'da şubeler ve satış yerleri oluşturacağı, İstanbul okullarında levazım satmak amacıyla seyyar otomobiller, arabalar istihdam edileceği, bütün Türkiye'de geniş bir rağbet oluşturmak amacıyla ilanlar verileceği
5. Müessesenin muamelatını, defterini, muhaberatını, faturalarını, daimi bir teftiş altında bulundurmaya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yetkili olacağı
6. Bu esaslar çerçevesinde on senelik bir antlaşma yapılması, muvafakat buyurulursa müessesenin sermayesi, hudud-u selahiyeti, tarz-ı muamelesi hakkında mukavelename tanzim olunması üzere bir karar buyurulması temenni edilmektedir (TKA., 187/104). Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin amaç ve faaliyetlerinin halkın büyük bir kesiminde kabul

görmesi, bu dönem girişimcilerinin de dikkatini çektiğini, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yardımlarının da arttırılması amacıyla markalaşma konusunda farklı önerilerin sunulduğu görülmektedir.

Merkez-i umumi azasından emekli tabip mirliwa Hacı Besim Bey'in imzası ile 28 Kasım 1922 (15 Kanunisani 1338) tarihli Genel Merkeze gönderilen yazıda; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi reisi ve azalarının çalışmaları ile gazetelerde de yer alan haber ile sekiz buçuk ay zarfında 2 milyon 281 lira 866 kuruşun toplanmasından dolayı memurlara teşvik olarak tüm Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şube heyetinin takdir edilmesi talep edilmektedir (TKA., 28/325).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Şubesinin 1 Aralık 1922 (18 Teşrinisani 1338) tarihinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi vasıtasıyla Kadıköy Pazaryolu'nda ikamet eden sobacı Hüseyin Efendi'ye ulaştırılmak üzere yazılan belge ile 18. fırka sıhhiye bölüğünde tedaviye alınan Kaymakam Hüseyin Vecihi Bey'in 31 Ocak 1922 (18 Kanunisani 1338) tarihinde vefat ettiği bildirilmiştir (TKA., 1048/37).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 16 Aralık 1922 (3 Kanunievvel 1338) tarihli Seyr-i Sefain Müdüriyet-i Umumiyesi'ne gönderilen yazı ile zalim düşmanın istilasından kurtarılıp çıplak ve perişan bir halde bulunan zavallı Anadolu ahalisi için Hilâl-i Ahmer Cemiyetince çamaşır vesair yardımların peyderpey sevk kılınmakta olduğunun malum-u âlileri tarafından bilindiği, ancak şube tarafından çamaşır vesair için Seyr-i Sefain İdaresince büyük bir ücret talep edildiği, Kadıköy İskelesi memurları tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin her defa için müdüriyet-i umumiyeden bir mezuniyet-i resmiye vermesi talep edildiğinden ve bugünlerde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin merkez-i umumi ambarına sık sık ve küçülmekte olan sevkiyata ayrı ayrı her defa için müracaat şube tarafından güç olacağından, Kadıköy ve köprü iskele memurlarına bundan böyle şube sevkiyatlarının yapılması için genel bir emrin verilmesi rica edilmektedir (TKA., 28/342).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi başkanı Süreyya Bey'in imzası ile 21 Aralık 1922 (8 Kanunievvel 1338) tarihli Genel Merkeze gönderilen

yazıda daha önce Genel Merkeze bildirildiği üzere Kadıköy Belediyesinde bulunan zayi edilmiş ve harap olmaya yüz tutmuş olan kupa araba ile bir adet alafranga tabut hakkında ne yapılacağı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine emredilmemiş olduğundan adı geçen kupa araba ile tabutun şube tarafından satılmasına veya Genel Merkez ambarına gönderilmesine dair emir buyurulması talep edilmektedir (TKA., 28/341).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi başkanı Süreyya Bey'in imzası ile 31 Aralık 1922 (17 Kanunievvel 1338) tarihli genel merkeze gönderilen yazıda; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından Seyr-i Sefain Müdüriyet-i Umumiyesi'ne 331 numaralı ve 3 Kanunievvel 1338 tarihinde gönderilen ve takdim edilen adı geçen suretten anlaşılacağı üzere bu kesimlerde genel merkez namına şubeden çamaşır vesair sevkiyatında bulunulduğundan, adı geçen müdüriyete bu hususa ait tebligatta bulunulması istenmektedir (TKA., 28/342.1).

Tüm bu yazışmalar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin Milli Mücadele Dönemi'nde yaptığı etkinlik ve faaliyetler ile Anadolu'daki şehit ailelerine ve gazilerimize, savaşın zor şartları altında kalan muhacirlere, ihtiyaç sahiplerine önemli miktarda yardımda bulunduğunu göstermektedir. Ancak Seyr-i Sefain İdaresinin bu malların nakliyesi için çok para istemesi ve her seferinde Kadıköy İskelesi memurları tarafından sevkiyat için resmi belge talep edilmesinden dolayı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi, seyr-i sefain genel müdürlüğüne başvurarak Anadolu'da zor durumda bulunan halk için gönderilen yardımlar için yüksek ücret talep edilmemesini nakliye için Kadıköy ve köprü iskele memurlarına genel bir emir verilmesini istediği görülmektedir.

3.1. Mali Kaynaklar ve Yardımlar

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti nizamnamesinin mali kaynaklar başlığı altında bulunan 44. maddesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin gelir kaynakları tanımlanmıştır. Üç ana başlık altında toplanan gelir kaynaklarının birincisini aidatlar, ikincisini her çeşit yardım ve bağışlar, üçüncüsü ise cemiyetin düzenlediği konser, sergi, konferans, müsamere, pul, defter, takvim ve kartpostal satışından elde edilen gelirler oluşturmuştur (Namal ve Karakuzu,

2017: 72). Bu gelirlerin yanında ramazan ayının ilk günü Hilâl-i Ahmer Cemiyeti çiçek günü kabul edilerek, yapılan çiçek satışlarından önemli bir gelir elde edilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti nizamnamesine göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi de kuruluş amaçları çerçevesinde çeşitli faaliyetlerde bulunmak amacıyla aidat, bağış, müsamere, sergi, çiçek satışı gibi faaliyetlerle mali kaynaklarını arttırmaya çalışmıştır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 22 Eylül 1919 (9 Eylül 1335) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile İbtidai medresesi öğrencileri tarafından İstanbul gazetesi vasıtasıyla 2.230 kuruş ve mühendis okulu öğrencilerinin bazıları tarafından da 1.100 kuruşun şube veznesine teslim edildiği ve yardıma teşekkür edildiği belirtilmektedir (TKA., 313/164).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 2 Ocak 1921 (20 Kanunievvel 1337) tarihli genel merkeze gönderdiği yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardım olarak 20.000 kuruşun genel merkeze gönderildiği bildirilmektedir (TKA., 28/290).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 26 Nisan 1921 (13 Nisan 1337) tarihli genel merkeze gönderdiği yazı ile Kadıköy mıntıkası çevresinde toplanan 18.400 kuruşun 3 numaralı defteri ile birlikte takdim kılındığı bildirilmiştir (TKA, 28/251). 26 Nisan 1921 (13 Nisan 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin, genel merkeze gönderdiği yazı ile Kadıköy mıntıkası dâhilinde toplanan ve defteri tanzim edilen 50.000 kuruşun defteri ile beraber takdim kılındığı ve ilanına izin verilmesi istenmektedir (TKA., 28/252).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 30 Nisan 1921 (17 Nisan 1337) tarihli genel merkeze gönderdiği yazı ile makbuz karşılığı olarak toplanan 57.370 kuruş ve beşinci defterinin takdim kılındığı bildirilmektedir (TKA., 28/255).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 23 Kasım 1921 (10 Teşrinisani 1337) tarihli genel merkeze gönderdiği yazı ile çamaşır bedeli olarak makbuz karşılığı toplanan 30.000 kuruşun takdim kılındığı bildirilmektedir (TKA., 28/285). 2 Aralık 1921 (19 Teşrinisani 1337) tarihli

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin, genel merkeze gönderdiği yazı ile makbuz karşılığı çamaşır bedeli olarak toplanan 25.000 kuruşun takdim olduğu bildirilmektedir (TKA., 28/286).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 16 Aralık 1921 (3 Kanunievvel 1337) tarihli genel merkeze gönderdiği yazı ile makbuz karşılığı çamaşır bedeli olarak toplanan 32.895 kuruşun takdim kılındığı bildirilmektedir (TKA., 28/287). 21 Aralık 1921 (8 Kanunievvel 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin, genel merkeze gönderdiği yazı ile Üsküdar tiyatrosunda, tiyatro programı yüzünden müşteri ile tiyatro kumpanyası arasında çıkan münakaşadan dolayı hasılatın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne terki kararlaştırıldığı, hasılatın ne olduğu ile ilgili tahkikat yapılmasının emri verildiği, genel hasılatın 4.500 kuruş olduğu masrafların çıkarılmasından sonra kalan 500 kuruşun polis genel müdüriyeti 3. Şubesine gönderildiğinin, Üsküdar polis merkezi tarafından ifade edildiği bildirilmektedir (TKA., 28/289).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi 1921 yılında kurulduğunda İkinci İnönü Zaferi dolayısıyla ulusunu korumak amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardım etmek isteyen halk Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine başvurmuştur. Müracaat edenlere kolaylık sağlamak, mahallelerden yardım toplamak üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine her mahalleden imam, muhtar ve ihtiyar heyetinden uygun kişiler seçilerek, yeni şubeler oluşturularak, yardım toplanmaya çalışılmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağlı olan Cafer Ağa, Rasim Paşa, Hasan Paşa, İkbaliye, İbrahim Ağa, Mecidiye, Osmaniye, Zühdü Paşa, Tuğlacı, Göztepe, Erenköy, Sahra-yı Cedid, Kozyatağı, Suadiye, İçerenköy, Bostancı, Maltepe, Kartal, Pendik gibi mahallelerde lazım gelen teşkilat bütünleştirilerek az zamanda pek çok yardım toplanmıştır. Kadıköy İskelesi civarında cadde üzerindeki satış barakalarından birisi kiralanarak bir memure hanım görevlendirilerek Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ait eşyalar, defter, sigara v.s. satılmış ve makbuz karşılığında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardım toplanmıştır. Ancak beklenen kar elde edilemediğinden 6 ay sonunda sözleşme süresinin sonunda baraka terk edilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin faaliyetlerine başlaması

aşamasında halka makbuz karşılığında yardım verebileceklerini bildiren duvar ilanları dağıtılmıştır. Halk gibi esnaf, mağaza ve dükkân sahipleri de birer günlük hâsılatını Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bağışlamışlardır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi yararına düzenlenen konser ile bütün spor kulüplerinin katılımıyla İttihat Spor Kulübü'nde gerçekleştirilen idman bayramı ve Mısırlı Oğlu bahçesinde düzenlenen program yakışır bir şekilde gerçekleşmiştir. Ramazan Bayramı'nda genel merkezden gönderilen kutular ile sepetler hazırlanan program ile küçük hanımlarla küçük efendilere dağıtılarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti çiçekleri yardım olarak toplanmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi yakınındaki fotoğrafhanede bu küçük hanımlarla küçük efendilerin fotoğrafları çekilerek kendilerine hediye edilmiştir. Her kutu içerisindekiler ayrı ayrı kutu sahiplerine verilmiştir. 8 Haziran 1921 tarihinde Ramazan Bayramı'nda çiçek geliri olarak 1.124 lira toplanmıştır (Anonim, 1923: 3-4).

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası'ndaki habere göre Ramazan Bayramı'nda Kadıköy ve çevresinde çiçek satışı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne önemli miktarda yardım toplandığı belirtilerek Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine çalışmasından dolayı teşekkür edilmiştir. Aynı haberin altında bir çocuk resmi bulunmaktadır ve altında Ramazan Bayramı'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti çiçeği dağıtımında görev yapanların en küçüklerinden biri ifadesi yer almaktadır (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası, 10: 326-327).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Gebze Şubesi menfaatine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi denetimi altında 1921 (1337) tarihinde gerçekleştirilen sünnet düğününde 4.305 lira 90 kuruş gelirin yanında sancak üzerine asılan altın kapaklı bir saat 290 lira 95 kuruşa satılmıştır (Anonim, 1923: 8).

Tablo 3.5: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine 1921 (1337) Senesinde Büyük Miktarda Yardım Eden Kişiler ve Cemiyetler

Yardım Eden	Yardım Miktarı (Kuruş)
Şehzade Abdülkadir Efendi	100.000
Şehzade Mehmed Abid Efendi	4.965
Dr. Arif Paşa	35.250
Şube Reisi Süreyya Paşa	20.000
Kadıköy Kıraathanesi işletmecisi Ali Asgar Efendi	18.055
Zühtü Paşa Mahallesinden Çerkeş Şeyhi Zade Muhiddin Bey ve haremî Hanımefendi	7.000
Maltepe eşrafından Kemahlı Hüseyin Çavuş	6.000
Dr. Niyazi İsmet Bey ve ailesi	5.250
Kızıltoprakta posta ve telgraf fen müşavirliğinden emekli Raif Beyefendi	5.000
Merhum Şevket Paşa haremî Hanımefendi	5.000
Merhum Reşit Paşa haremî Şekibe Hanımefendi	5.000
Bahriye Hukuk Müşaviri Halis Bey aracılığı ile Almanya'da bulunan bir vatandaş	5.000
Şube Veznedarı Zahid Bey	5.000
Mersinli Cemal Paşa haremî Bedriye Hanımefendi	5.000
Kadıköy İskelesi Hamalları Cemiyeti	10.000
Çamlıca İnas Sultanisi	30.000
Kadıköy Arabacılar Cemiyeti	10.000
Moda İnas Numune Mektebi	3.790
Mah-ı Firuz Mektebi	3.815
Şark-ı Musiki Cemiyeti'nin 19 Mayıs 1337 tarihinde verilen müsamere hasılatı	34.850
Kadıköy Sultanisi	13.395
Kadıköy Otomobilçileri	4.230
Kuleli İdadî-i Askerisi Öğrencileri	3.060
Süleymaniye Asker Şubesi'nden Saftar Bey aracılığı ile	31.790
Cafer Ağa Mahallesi Ahalisi	74.770
Osman Ağa Mahallesi Ahalisi	88.565
Hasan Paşa Mahallesi Ahalisi	33.775
İbrahim Ağa Mahallesi Ahalisi	16.920
Zühdü Paşa Tuğlacı Mahallesi Ahalisi	219.600
Göztepe Mahallesi Ahalisi	51.615
Erenköy Mahallesi Ahalisi	63.495
Merdivenköy Mahallesi Ahalisi	12.390
Rasim Paşa Mahallesi Ahalisi	37.530
Bostancı Mahallesi Ahalisi	8.000
Maltepe Karyesi Mahallesi Ahalisi	60.040
Kartal Karyesi Mahallesi Ahalisi	51.700
Yakacık Karyesi Mahallesi Ahalisi	10.500
Mecidiye Karyesi Mahallesi Ahalisi	12.200
Pendik Karyesi Mahallesi Ahalisi	5.290
Osmaniye Karyesi Mahallesi Ahalisi	3.000
Yel Değirmeni Musevi Cemaati	33.950
Kuşdili Tiyatrosu'nda portakal müzayedesı geliri	5.800
Asya Gazinosu'nda bir demet çiçek vesaire müzayedesı geliri	25.530
İçerenköy'de 29 Eylül 1337 tarihindeki sünnet düğününde Gazi Ethem Paşa adına yapılan çekiliş geliri	11.445
Kuşdili Sineması işletmecisi Leon Seruçkin Efendi'nin 7 Mayıs 1337'de başladığı sinema geliri	5.350
27 Eylül 1337'de İttihad Spor Kulübü'nde gerçekleşen idman müsabakası geliri	2.615
Mısırlıoğlu Sineması'nda 27 Mayıs 1337'de gerçekleşen sinema geliri	7.600
İçerenköy'de 29 Eylül 1337 tarihinde gerçekleşen sünnet düğünü geliri	21.660
Moda Apolon Sineması'nın 2 Kanun-ı evvel 1337'deki geliri	4.500

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 8-11.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere yardım eden kişiler arasında Şehzade Abdülkadir Efendi, Şehzade Mehmed Abid Efendi'nin yanında şube başkanı, veznedarı ve üyeleri ile beraber Kadıköy'deki çeşitli cemiyetler, okullar, mahalle sakinleri ve şahısların yardımları ile geniş katılımlı yardımın yapıldığı ve önemli miktarda bağış toplandığı görülmektedir.

Tablo 3.6: 1921 (1337) Senesine ait Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi 9 Aylık Gelirleri

GELİR(Kuruş)	
14580460	Kesilmiş olan makbuz karşılığı toplanan para
73158125	Bila kesilmiş olan makbuz karşılığı şubece toplanan para
64500	Kesilmiş olan makbuz karşılığı Genel Merkez program geliri
27700	Azayı amile taahhüdât senevisi
TOPLAM: 228224125	

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 11-12.

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere 1921 yılı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin gelirinin 9 aylık süre zarfında önceki yıllara göre arttığı, en büyük gelirinin makbuz karşılığı toplanan para olduğu bunun dışında genel merkez program geliri ve üye aidatlarının da önemli gelir kaynakları olduğu görülmektedir.

Tablo 3.7: 1921 (1337) Senesine ait Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi 9 Aylık Giderleri:

GİDER(Kuruş)	
1837460,05	Genel Merkez veznesine gönderilen
26250	Anadolu yaralıları için hanımlar şubesince feshaneden satın alınan çamaşır bedeli
165153,20	Selimiye Kışlasındaki göçmenlerin yiyeceğine sarf edilen
56924	Anadolu yaralılarına pamuklu imali için sarf edilen
99426	Şube kurulma masrafı ve hizmetlilerin masrafı ile kira karşılığı
9728	1337(1921)senesine devredilen
TOPLAM: 2194941,25	

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 11-12.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1921 yılı 9 aylık giderlerine bakıldığında gelirinin büyük ölçüde genel merkeze gönderildiği, bunun yanında Selimiye Kışlası'ndaki

göçmenlerin yemek masrafı, Anadolu gazileri için yapılan yardımlar ve şube masraflarının gider kalemlerini oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 3.8: 1921 (1337) Senesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinde Toplanan ve Satın Alınan Çamaşır ve Pamuklular

Eşyanın Cinsi	Miktarı	Bağışlayan-Satın Alan
Gömlek	686 Adet	Ahali tarafından bağışlanan
İç Çamaşır	686 Adet	Ahali tarafından bağışlanan
Çorap	454 Çift	Ahali tarafından bağışlanan
Pamuklu	104 Adet	Ahali tarafından bağışlanan
Muhtelif Eşya	224 Adet	Ahali tarafından bağışlanan
Gömlek	250 Adet	Ücreti ahali tarafından verilen şube tarafından satın alınan
İç Çamaşır	250 Adet	Ücreti ahali tarafından verilen şube tarafından satın alınan
Çorap	250 çift	Ücreti ahali tarafından verilen şube tarafından satın alınan
Pamuklu	1014 Adet	Ahali tarafından şubeye verilen şube hanımları tarafından oluşturulan

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 11-12.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1921 senesinde ihtiyacı olanlar ve özellikle yaralı gazilerimiz için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi ve halk tarafından önemli miktarda kıyafet bağışlandığı görülmektedir. Bu dönem askerlerimizin temel ihtiyaçlarından olan pamuklu, iç çamaşır, çorap ve gömlek gibi kıyafetlerin bağışlandığı ve bu kıyafetlerin bir kısmının halk tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine verildiği bir kısmının da halk tarafından verilen yardımlar ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından satın alınarak bağışlandığını görmekteyiz.

Kuş Dili tiyatrosunda 18 Şubat 1922'de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından mükemmel bir müsamere gerçekleştirilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yararına Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından basılan 26.000 kusura kitap ve defter okullara dağıtılarak ve piyasada satılmakta olan defterlerden daha ucuz bir fiyatla satışa konularak hem öğrencilere hizmet edilmiş hem de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gelir sağlanmıştır (Anonim, 1923: 15).

Çamlıca Kadınlar Sultanisi Müdürü Akil Beyefendi ile Müdiresi Samiye Hanımefendi kendi el işlerinden ve bazı hediyeden oluşturulan piyango Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi denetiminde 2 Nisan 1922 Pazar günü

çekilerek bu piyango'nun geliri olan 1.000 lira anılan kız okulunun isteği ve Genel Merkez vasıtasıyla Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne yetimler ve dullara sarf edilmek üzere gönderilmiştir(Anonim, 1923: 15-16).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 19 Nisan 1922 (6 Nisan 1338) tarihli genel merkeze gönderdiği yazı ile Çamlıca İnas Sultanisi öğrencilerinin kendi mahsulleri olan el işleriyle bir sergi ve piyango yapılarak elde edilecek ücretin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi vasıtasıyla, Anadolu şehitlerimizin ihtiyaçlarına gönderilmesi için başvurulduğu, sergi ve yapılan piyango sonucunda elde edilen, 100.000 kuruşun Anadolu şehitlerimizin yakınları için Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri emrine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi adına takdim kılındığı bildirilmektedir (TKA., 28/347).

Ahali-i Muhteremeye dağıtılacak rozetler için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından 29 Mayıs 1922 tarihinde kabul etme töreni düzenlenerek genel merkezin izni ile tüm Üsküdar, Boğaziçi'nin Anadolu sahilindeki bütün köylere ve Gebze'ye ve Yarımcı'ya kadar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kutularıyla sepetler ve rozetler gönderilerek bu suretle 2889 lira 54 kuruş 35 para gelir elde edilmiştir (Anonim, 1923: 15-16).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 29 Mayıs 1922 (16 Mayıs 1338) tarihli yardım amacıyla aldığı malzemeler hakkındaki tutanağa göre 70 Sepet, 60 Kutu, 300 Pazuband, 100.000 rozet ve iğne alınmıştır (TKA., 395/111).

Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin 5 Haziran 1922 (23 Mayıs 1338) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine yardım toplanması amacıyla gönderilen malzemelerin listesi şu şekilde belirtilmiştir: 100.000 adet toplu iğne, 100.000 adet rozet, 100 kutu, 300 pazuband, 1 çuval ambalaj (TKA., 395/120). 29 Haziran 1922'de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından düzenlenen ilkbahar programından 75 lira 8 kuruş gelir elde edilmiştir (Anonim, 1923: 15-16).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 21 Temmuz 1922 (8 Temmuz 1338) tarihli Ankara Hilâl-i Ahmer Murahhaslığına gönderdiği yazı ile komisyon kararı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından Kırım açlarına takdim edilmek üzere 750 lira gönderildiği bildirilmektedir (TKA., 28/368.2).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 4 Eylül 1922 (22 Ağustos 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Erenköy İnas Sultanisi talebelerinin kendi mahsulleri olan el işleri ile bir sergi ve piyango düzenleyerek elde edilecek gelirin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi vasıtasıyla, Anadolu cihadında şehit olan askerlerimizin yakınlarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönderilmek istendiğinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bildirildiği, sergi ve piyango geliri olarak 170.100 kuruşun Anadolu cihadında şehit olanların yakınlarının ihtiyaçlarında harcanmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi reisi müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri emrine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi adına takdim kılındığı bildirilmektedir (TKA., 28/350).

İstanbul valisi namına, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine 11 Eylül 1922 (29 Ağustos 1338) tarihinde gönderilen yazı ile; Kadıköy'de bulunan Terakki Maarif Cemiyeti tarafından 3.000 liralık bilet satışı ile elde edilen gelirin, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına teslim edildiği bildirilmektedir (TKA., 28/351.1).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 17 Eylül 1922 (4 Eylül 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile 10.000 kuruşun takdim kılındığı ve meblağın muhtevi makbuzlar hesabından mahsubuna icrası ile makbuzunun itası hakkında müsaade buyurulması istenmektedir (TKA., 28/350.1).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi reisi Süreyya Bey'in imzası ile 30 Ekim 1922 (17 Teşrinievvel 1338) tarihli genel merkeze gönderilen yazı ile İstanbul Arabacılar Cemiyeti Merkezinden Kadıköy Arabacılar Cemiyeti Şubesine 300 Hilâl-i Ahmer Cemiyeti muhtevi makbuzları gönderildiği haberi alındığı, mıntıka dâhilinde adı geçen şubeye karşılığı olmadığından, makbuzların kendi cemiyet merkezlerine iadesi bildirilmiştir (TKA., 28/361).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi reisi Süreyya Bey'in imzası ile 26 Kasım 1922 (13 Teşrinisani 1338) tarihinde Genel Merkeze gönderilen yazı ile 12 Teşrinievvel 1338 tarihinde Mısırlıoğlu bahçesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından yapılan sonbahar müsameresi bilet hâsılatı olarak 106.279 kuruşun takdim kılındığı bildirilmektedir (TKA., 28/363).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 29 Kasım 1922 (16 Teşrinisani 1338)'de genel merkeze gönderdiği yazı ile 8 kalem aynıyenin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi muhasebesine teslim edildiği ve adı geçen eşyanın veznedar Zahid Bey ve muhasebe memuru Osman Beyler tarafından Genel Merkeze gönderildiği yazılmakla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine verilen eşyaların adedi ve cinsi şu şekilde bildirilmektedir:

Tablo 3.9: 29 Kasım 1922 (16 Teşrinisani 1338) Tarihli Yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine Teslim Edilen ve Genel Merkeze Gönderilen Eşyanın Listesi

Adet	Eşyanın Cinsi
1 adet	Zamane ayarlı saat
1 adet	Uç kabaklı kemane erkan-ı saati
2 adet	Altından tel halep bileziği
1 adet	Kenarları altın varaklı etrafı cam kapaklı saat
1 adet	Madalyon
1 adet	Tenekeden mamul boya sandığı
1 adet	Dokuz taneli kuke tabağı

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 983, Belge 9, 29 Kasım 1922.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere ordunun ve ihtiyaç sahiplerine yardımların ulaşmasında, en önemli aracı kurumların başında gelen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne birçok yardımda bulunduğu, ekonomik sıkıntıların hat safhada olduğu 1922 yılında bile bağışların devam ettiği anlaşılmaktadır. Kadıköy halkının da değer edebilecek eşyaları , belirlenen hizmetlerin yapılabilmesi amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine teslim ettiğini görmekteyiz.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1922 (1338) yılı mali gelir ve giderlerine baktığımızda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin önemli miktarda yardım topladığı ve bu yardımların ilgili yerlere dağıtıldığını anlamaktayız.

20 Temmuz 1922'de Erenköy İnas Sultanisi müdürü Mahir Beyefendi ile müdiresi Leman Hanımefendi ve öğrencileri tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi denetiminde düzenlenmiş olan ve öğrencilerin el işiyle yapmış oldukları hediyelerden piyangodan 1.751 liralık gelir Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bağışlanarak genel merkez vasıtası ile Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne gönderilmiştir (Anonim, 1923: 15-16).

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın 1922 tarihindeki 15. sayısında yer alan habere göre, Her gün Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kutlu vazifesine yardım toplamak amacıyla Sultan Mahmut Türbesi'nde Hanımlar Merkezi ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin makbuz karşılığında yardım topladığı belirtilmektedir (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası, 15: 89).

Afyonkarahisar'da 27 Ağustos 1922'de muzaffer ordumuzun galibiyeti üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yardım etmek isteyenler için Boğaziçi sahilinin Anadolu sahilindeki köylerle Üsküdar havalisine ve Kadıköy'e bağlı olan Anadolu tren hattı boyunca Gebze'ye Yarımca'ya kadar olan köyleri oluşturan topluluk ve para işlerine bakan kişilerin düzenlemesiyle pek çok miktarda yardım toplanmıştır.

Tablo 3.10: 1922 (1338) Senesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine En çok Yardım Eden Kişiler, Mahalleler ve Cemiyetler

Yardım Eden	Yardım Miktarı (Kuruş)
Dr. Arif Paşa	43.500
Serasker merhum Rıza Paşa haremî Advîye Hanımefendi	10.000
Serasker merhum Rıza Paşa mahdumu Şükrü Paşa	10.000
Serasker merhum Rıza Paşa mahdumu Ziya Bey	10.000
Posta ve telgraf nezareti fen müşavirliğinden emekli Refet Bey	5.000
Dr. Niyazi İsmet Bey ve Haremî Hanımefendi	5.000
Bursa eski valisi Halil Paşa	10.000
Vani köyünde tüccardan katip zade Reşit Bey	5.000
Kadıköy'de sebzeçi ve sütçü Tefik Ağa	5.465
Caddebostan Pazar kayıkçısı İnebolulu Hacı Mahmud Oğullarından Japon İsmail Kaptan	20.000
Vani köyünde Bandırmalı Hacı Hafız Sami Bey	5.000
Şube reisi Süreyya Paşa ile haremî Hanım ve kerimesi Hanım	12.500
Adile Sultan	5.000
Rukiye Sultan	6.000
Tüccardan merhum İlyas Bey ve mahdumu Recep Bey	50.000
Merhum Abdulhamid Hanım üçüncü kadını Müşfika ve Naciye Kadın Efendiler	9.000
Şehzade Mehmet Abid Efendi	6.000
Prensess Tevhîde Nedim Hanımefendi	10.000
Prensess Tevhîde Nedim Hanım biraderi Ali Haydar Beyefendi	10.000
Prensess Tevhîde Nedim Hanım biraderi Salih Beyefendi	10.000
MAHALLELER	YARDIM MİKTARI (KURUŞ)
Vanıköy ahalisi	16.350
Kadıköy Mecidiye Mahallesi ahalisi	7.000
Kadıköy Osmaniye Mahallesi ahalisi	3.800
Üsküdar İrakiyeci Hacı Mehmed Mahallesi ahalisi	3.195
Üsküdar Hayreddin Çavuş Mahallesi ahalisi	13.250
Erenköy Mahallesi ahalisi	7.820
Üsküdar Rum Mehmed Paşa Mahallesi ahalisi	28.000
Üsküdar İhsaniye Mahallesi ahalisi	13.200
Üsküdar özel muhasebesi	13.000

İçerenköy ahalisi	20.830
Kadıköy Cafer Ağa Mahallesi ahalisi	56.750
Zühdü Paşa Tuğlacı Mahallesi ahalisi	73.595
Merdivenköy ahalisi	11.780
Pendik ahalisi	13.655
Selimiye Asker Şubesi	18.635
Kadıköy Osman Ağa Mahallesi ahalisi	56.635
Anadolu Hisarı Mahallesi ahalisi	27.920
Kadıköy Hasan Paşa Mahallesi ahalisi	69.315
Kandilli ahalisi	21.010
Maltepe İnzibat Kumandanlığı de laletiyile	8.000
Maltepe ahalisi	25.150
Sahrayı Cedid Mahallesi ahalisi	101.520
Suadiye Mahallesi ahalisi	26.595
İkbaliye Mahallesi ahalisi	16.675
Üsküdar Evliya Hoca Mahallesi ahalisi	2.500
Anadolu Hisarı Göksuyu Mahallesi ahalisi	103.000
Göztepe ahalisi	78.000
Kozyatağı ahalisi	16.350
Üsküdar Selman Ağa Mahallesi ahalisi	8.260
Seyr-i Sefain İdaresi Kadıköy Iskele Memurları	8.685
Üsküdar Ayazma Mahallesi ahalisi	12.000
Üsküdar Salacık Mahallesi ahalisi	4.660
Üsküdar Kefcedede Mahallesi ahalisi	6.000
Bostancı Mahallesi ahalisi	22.435
Üsküdar Selimiye Mahallesi ahalisi	39.550
Üsküdar Gülfem Hatun Mahallesi ahalisi	18.255
Üsküdar Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi ahalisi	13.935
Üsküdar Kadı Asker Ahmet Efendi Mahallesi ahalisi	12.165
Beykoz'da Mahmut Şevket Paşa karyesi ahalisi	5.000
Beykoz'da Akbaba karyesi ahalisi	20.000
Anadolu Kavağı ahalisi	18.685
Beykoz'da Dereseki ahalisi	5.000
Beykoz ahalisi	82.980
Anadolu Feneri ahalisi	11.420
Üsküdar Ahmet Çelebi Mahallesi ahalisi	16.660
Kadıköy İbrahim Ağa Mahallesi ahalisi	20.530
Çamlıca'da Bulgurlu Mahallesi ahalisi	7.110
Kartal karyesi ahalisi	24.135
Kadıköy Polis merkez memurları	27.500
Çamlıca'da Ümraniye karyesi ahalisi	2.500
Üsküdar Sinan Paşa Mahallesi ahalisi	3.800
Üsküdar İrrakiyeci Hacı Cafer Mahallesi ahalisi	7.600
Çamlıca'da Kısıklı Mahallesi ahalisi	4.000
Üsküdar Selami Ali Efendi Mahallesi ahalisi	3.280
Üsküdar Hacı Hüsna Hatun Mahallesi ahalisi	5.390
Tuzla karyesi ahalisi	20.000
Haydarpaşa Musevi Cemaati	40.300
Alemdağ'da Sultançiftliği, Reşadiye, Alemdar, Çekmeköy, Küçükakkal, Sarıgazi, Dudullu karyeleri ahalisi	95.225
Üsküdar Derbali Mahallesi ahalisi	4.200
Üsküdar İnzibat Kumandanlığı'ndan	42.000
Paşabahçe ve Polonezköy ahalisi	10.000
Üsküdar Karadavut Paşa Mahallesi ahalisi	9.175
Üsküdar Valide Atik Mahallesi ahalisi	2.800
Kartal kazası dahilinde Kurtköy karyesi ahalisi	11.600
Kartal kazası dahilinde Dolay Oba karyesi ahalisi	5.700
Kartal kazası dahilinde Samandıra karyesi ahalisi	5.400

Maltepe'de Başı Büyük karyesi ahalisi	7.150
Haydarpaşa emniyet müfettişliği kontrol kalemi	38.000
Kartal kazasında Dolay Oba karyesi ahalisi	6.005
Üsküdar İmrahor Mahallesi ahalisi	5.860
Kartal kazasında Kurnaköy karyesi ahalisi	3.985
Üsküdar Pazarbaşı karyesi ahalisi	10.408
Gebzeye tabi Cuma karyesi ahalisi	10.530
Gebzeye tabi Orhanlı karyesi ahalisi	10.500
Gebzeye tabi Tepeviran karyesi ahalisi	20.000
Gebzeye tabi Balçık karyesi ahalisi	10.000
Gebzeye tabi Motorlu karyesi ahalisi	7.000
Gebzeye tabi Körseler karyesi ahalisi	11.750
Gebzeye tabi Tavşanlı karyesi ahalisi	10.600
Gebzeye tabi Demirciler karyesi ahalisi	11.800
Gebzeye tabi Çerkeşli karyesi ahalisi	7.300
Gebzeye tabi Akviran karyesi ahalisi	7.200
Gebzeye tabi Denizli karyesi ahalisi	11.350
Gebzeye tabi Kahıllı karyesi ahalisi	3.100
Gebzeye tabi Bağcılar karyesi ahalisi	2.700
Gebzeye tabi Kargalı karyesi ahalisi	4.200
Gebzeye tabi Duraklı karyesi ahalisi	2.600
Gebzeye tabi Limezli karyesi ahalisi	2.100
Gebzeye tabi İlişli karyesi ahalisi	800
Gebzeye tabi Kancılı karyesi ahalisi	800
Gebzeye tabi Hatipler karyesi ahalisi	1.800
Gebzeye tabi Ahratlı karyesi ahalisi	1.600
Gebzeye tabi Tepe Metayer karyesi ahalisi	1.900
Gebzeye tabi Yelpeli karyesi ahalisi	6.000
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Himmetli ahalisi	10.000
Gebzeye tabi Sündüklü karyesi ahalisi	8.050
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Kaşıklı ahalisi	10.500
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Osmanlı ahalisi	4.275
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Çavuşlu ahalisi	1.350
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Kara Yakuplu ahalisi	6.110
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Şemseddin ahalisi	9.150
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Kodluca ahalisi	6.580
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Naib ve Elmacık ahalisi	6.280
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Karagöllü ahalisi	10.000
Gebzeye tabi Taşköprü nahiyesinde Cuma ahalisi	10.000
Gebzeye tabi Muallim karyesi ahalisi	8.500
Gebzeye tabi Ali Hocalar ahalisi	8.000
Gebzeye tabi Kırca Ali karyesi ahalisi	7.920
Gebzeye tabi Darıca karyesi ahalisi	33.175
Gebzeye tabi Tavşancıl karyesi ahalisi	30.000
Gebzeye tabi Aydınlı karyesi ahalisi	30.100
Gebzeye tabi Eskihisar karyesi ahalisi	6.100
Gebze ahalisi	116.495
Taşköprü ahalisi	9.675
Hereke ahalisi	25.000
Hereke Fabrikası memur ve müstahdemi	50.000
Molla Fenari karyesi ahalisi	4.400

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulusa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 17-22.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1922 senesi Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine en fazla yardım yapanların Kadıköy'ün ileri

gelenlerinin ve İstanbul'un Kadıköy, Üsküdar, Erenköy, Pendik, Göztepe, Beykoz, Çamlıca, Kartal semtleri ve mahallelerinin yanında özellikle Gebze'ye bağlı yerleşim yerlerinden önemli miktarda yardım toplandığı görülmektedir. Yardımların bu denli geniş alandan toplanmasında daha önce Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından oluşturulan mahalle ve semt yardım heyetlerinin etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 3.11: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 1922 (1338) Senesi Hesap Bilançosu Gelir ve Giderleri

GELİR(Kuruş)	
4010281	Maktu makbuz mukabili
18600	Aza-yı amile
97028	Geçen seneden müdevver
1136920	Müzeyyenat satışından
16654630	Şube müsamere hasılatı
24000	Şube defterleri satışından
275100	Çamlıca ve Erenköy Sultani Okulları piyangoları
30036	Hariçten verilen müsamereler
8700	Ayna piyangosu
50000	Tüccar İlyas Beyefendiden
28895435	Şeker bayramından çiçek hasılatı
271220	Avanstan istirdad
4000	Gebze'den gelen eşya furuhtu
2621420	Müsamereler ve Müzayedeler hasılatı
TOPLAM: 54097370	

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 31.

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1922 senesi gelir kaynaklarının çeşitli olduğu görülmektedir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin en çok gelir elde ettiği faaliyetler ise müsamere ve müzayede hasılatının yanında çiçek satışından elde edilen gelir olduğu görülmektedir. Bunun yanında belirli zamanlarda düzenlenen piyangolar, şahısların yardımları ve şube defterleri satışından da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin önemli bir miktar gelir sağladığı görülmektedir.

Tablo 3.12: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 1921 (1337) ve 1922 (1338) Tarihlerinde Topladığı Yardım Miktarı

Yıl	Miktarı(Kuruş)
1921(1337) senesinde 9 aylık yardım	228.224.125
1922(1338)	488.570.025
Toplam	716794150

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 31.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin gelirlerinin 1921 ve 1922 yıllarında giderek arttığı görülmektedir. 1922 yılında toplanan yardımın bir önceki yıla göre 2 kat arttığı görülmektedir.

Tablo 3.13: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 1922 (1338) Yılı Giderleri

Giderler (Kuruş)	
4.553.352.605	Merkez-i Umumi veznesine teslimat
32277	Şubenin müstahdem maaşı
9325	Bedel-i icar
6862230	Mekteb defterleri
118120	Odon
12696	Müteferrika
506220	Tamirat
4265	Kırtasiye ve Gazeteler
11485	Çamlıca ve Erenköy Sultanileri piyango masrafı
3379020	Harcırah ve mutemedler masrafı
1912420	Demirbaş eşya
100	Evrak-ı nakdiye
1862810	1339 senesine devr olunan
4.568.063.573	Toplam

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s.31.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere 1922 yılı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin giderlerine bakıldığında en çok giderin Genel Merkez veznesine yatırılan miktar olduğu görülmektedir. Bunun yanında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin giderleri arasında müstahdem maaşı, odun, tamirat, okul defterleri, piyango ve mutemedler masrafları gibi çeşitli giderlerinde olduğu görülmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kuruluş amaçları çerçevesinde faaliyetlerde bulunabilmesi için mali kaynaklar büyük önem arz etmektedir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin mali kaynaklarını çeşitlendirdiği ve gelirini arttırdığı yıllar 1921 ve 1922 yılları olmuştur. Mali kaynakların artmasında bu dönem bölge halkının etkinliklere ve yardım toplama faaliyetlerine destek

vermesi ve Türk Ordusu'nun zaferler kazanmaya başlamasının duyulmasının verdiği atmosferin etkisi büyüktür.

3.1.1. Gazilere Yapılan Yardımlar

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kuruluş amacı doğrultusunda çeşitli faaliyetlerde bulunmanın yanında elde edilen gelirin bir kısmı, vatani için mücadele ederken yaralanmış askerlerimizin tedavisi ve ihtiyacı için harcanmıştır. Bu amaçla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi de birçok faaliyette bulunmuştur.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 7 Mayıs 1921 (24 Nisan 1337)'de Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Anadolu gazileri adına ahaliden makbuz karşılığı toplanan 66.788 kuruş 30 paranın takdim kılındığı bildirilmekte ve bu yardımın gazetelerle ilanına izin verilmesi talep edilmektedir (TKA., 28/257).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 25 Mayıs 1921 (12 Mayıs 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Anadolu'daki yaralı askerlerimizin ihtiyaçları için makbuz karşılığı toplanan ve 9 numaralı defteriyle takdim olunan 52.570 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığı ve durumun gazetelerde duyurulması istenmektedir (TKA., 28/261).

Kadıköy Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin 16 Eylül 1921 (3 Eylül 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Anadolu'daki gazilerimizin ihtiyaçları için toplanan 22.000 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığı bildirilmektedir (TKA., 28/271).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 23 Eylül 1921 (10 Eylül 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile askerlerimizin ihtiyaçları için para toplamak amacıyla Genel Merkezce ağzı mühürlü bir kutu gönderilmesi talep edilmektedir (TKA., 93/89).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 30 Eylül 1921 (17 Eylül 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile 15 Eylül 1337 günü ve gecesi Kadıköy Mısırlıoğlu bahçesinde Anadolu'daki gazilerimize gönderilmek üzere düzenlenen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti müsamesinden elde edilen 803 lira 98,5 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığı bildirilmektedir (TKA., 28/274).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 28 Ekim 1921 (15 Teşrinievvel 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Anadolu'daki gazilerimizin çamaşır ihtiyaçlarını karşılamak üzere genel merkez hesabına 60.000 kuruş yatırıldığı bildirilmektedir (TKA., 28/280).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 16 Kasım 1921 (3 Teşrinisani 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Anadolu'daki gazilerimizin çamaşır ihtiyaçları için makbuz karşılığı toplanan 30.000 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığı bildirilmektedir (TKA., 28/284).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 3 Mayıs 1922 (20 Nisan 1338) tarihli Zahid Bey'in imzası ile Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Erenköy İnas Sultanisi öğrencileri tarafından Anadolu gazilerine gönderilmek üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağışlanan 2 düzine karton koli, 400 adet zarf ve 280 tabaka kağıdın genel merkeze takdim edildiği bildirilmektedir (TKA., 28/348).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 24 Eylül 1922 (11 Eylül 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile muzaffer ordumuzun şanlı gazileri ve Anadolu'da felakete uğrayan ahalinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere toplanan 411.700 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığı ve makbuzunun gönderildiği bildirilmektedir (TKA., 28/350.2).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 29 Eylül 1922 (16 Eylül 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile şanlı gazilerimizin acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere 400.230 kuruşun genel merkez hesabına yatırıldığı bildirilmektedir (TKA., 28/350.3).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 7 Ekim 1922 (24 Eylül 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile şanlı gazilerimizin ve düşman tahribatına uğrayan köylülerimizin acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere 392.500 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığı bildirilmektedir (TKA., 28/356).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 13 Ekim 1922 (30 Eylül 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile gazilerimiz için toplanan 290.000 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığı bildirilmektedir (TKA.,

28/358). 13 Ekim 1922 (30 Eylül 1338) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin, Genel Merkeze gönderdiği yazı ile mukaddes gazilerimiz için şubeye 3 adet Osmanlı altını verildiği bildirilmektedir (TKA., 28/359).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 7 Kasım 1922 (25 Teşrinievvel 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesi hanımefendileri tarafından Anadolu'daki gazilerimize hizmet maksadıyla 1.000 adet pamuklu dikilmesi ve Genel Merkez vasıtasıyla gönderilmesi arzu edildiğinden Genel Merkez tarafından icap eden miktarda Amerikan pamuğunun Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine gönderilmesi talep edilmektedir (TKA., 28/328).

Kadıköy halkından, Anadolu gazilerine gönderilmesi amacıyla özellikle 1921-1922 tarihlerinde, çeşitli aralıklarla toplanan mali yardımlar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından genel merkez veznesine teslim edilmiştir. Gazilerimizin temel ihtiyaçlarından olan çamaşır ihtiyaçları için toplanan yardımların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından genel merkez hesabına yatırıldığı görülmektedir. Bunun yanında Erenköy İnas Sultanisi öğrencilerinin Anadolu gazilerine gönderilmesi amacıyla 2 düzine karton koli, 400 adet zarf ve 280 tabaka kağıdın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine teslim edildiği, yine şahıslar tarafından gazilerimize gönderilmek üzere 3 adet Osmanlı altınının Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağışlandığı ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesinin de gazilerin ihtiyacı olan pamuklu dikilmesi için genel merkezden pamuk talep etmesi, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından gazilerimize yapılan tüm bu yardımlar bize Türk milletinin vatanı için fedakarlıklarda bulunmuş insanlara, minnet ve şükranların ifadesi olarak o dönemin kısıtlı imkanlarına rağmen önemli miktarda yardımda bulduklarını göstermektedir.

3.1.2. Göçmenlere Yardım

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin birçok alanda yaptığı yardımlardan birisi de değişik sebeplerden dolayı Anadolu'ya gelen göçmenlere yaptığı yardımlardır. Bu yardımlardan ilki, 1877 – 1878 Osmanlı – Rus Savaşı sonrasındaki muhacir hareketleri sırasında açılan muhacir kadın hastanesi olmuştur (Tepekaya ve

Kaplan, 2003: 149). İstanbul'da açılan Muhacirin Hastanesi Mısır Hilâl-i Ahmer'i tarafından kurulmuştur (Tepekaya ve Kaplan, 2003: 170).

Birinci Dünya Savaşı sırasında da topraklarını terk ederek Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan birçok sıkıntılarla karşı karşıya kalan muhacirine de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yardımlarda bulunmuştur. 1919 (1335) tarihinde 850 nüfustan oluşan Suriye muhacirlerine memleketlerine sevk edilinceye kadar Haydarpaşa'da kaldıkları süre zarfında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından sabah ve akşam yemek verilmiştir (Uluğtekin, 2013: 166).

Bu bağlamda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi Milli Mücadele sırasında Balkanlardan, Suriye'den ve Anadolu'dan düşman işgalinden göç etmek zorunda kalan göçmenlere nakdi, eşya, gıda, sağlık gibi hizmet ve yardımlarda bulunmuştur.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 10 Mayıs 1921 (27 Nisan 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine yazılan belge ile Anadolu muhacirinin ihtiyaçlarına harcanmak üzere makbuz karşılığı toplanan 62.000 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığını bildirmektedir. Yine aynı belge ile daha önce 370.323 kuruş 20 paranın gönderildiği bu kez gönderilen 62.000 kuruş ile toplam 432.323 kuruş 20 paranın gönderildiği belirtilmektedir (TKA., 28/258).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 16 Mayıs 1921 (3 Mayıs 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine yazılan belge ile Anadolu muhacirinin ihtiyaçlarına harcanmak üzere makbuz karşılığı toplanan 64.200 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığını bildirmektedir (TKA., 28/260).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesince 25 Mayıs 1921 (12 Mayıs 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine yazılan belge ile Anadolu muhacirinin ihtiyaçlarına harcanmak üzere makbuz karşılığı toplanan 52.570 kuruşun Genel Merkez hesabına yatırıldığını bildirmektedir (TKA., 28/261).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1 Temmuz 1921 (18 Haziran 1337) tarihli Genel Merkeze Muhacirin-i İslamiyeye bayram şekeri olarak harcanmak üzere Kadıköy halkı tarafından toplanan 11.460 liranın Genel

Merkez hesabına yatırıldığını bildirmektedir (TKA., 28/265). 1 Temmuz 1921 (18 Haziran 1337) tarihli yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin Muhacirin-i İslamiyeye harcanmak amacıyla makbuz karşılığı olarak toplanan 2.490 liranın Genel Merkez hesabına yatırıldığı bildirilmektedir (TKA., 28/266).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti sadece Türk ve Müslüman muhacire değil, diğer milletlere de yardımlarda bulunmuştur. Anadolu'dan gelerek Yunan hükümetince kabul edilmeyen 20.000 Rum muhaciri geçici olarak Selimiye'de iskan edilerek, tedavilerinin yapılabilmesi amacıyla Selimiye'de seksen yataklı bir hastane oluşturulmuştur (Uluğtekin ve Uluğtekin, 2013: 347).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi 1921 yılında Yunan mezaliminden Selimiye Kışlası'na sığınan 1.800 göçmenin İzzet Efendi Apartmanı'nda toplanmalarında ve yemeklerinin temininde önemli yardımlarda bulunmuştur. Cemiyeti Hayriye'ye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesince delege gönderilerek yardım için ortak olunmuştur. Selimiye'deki göçmenlere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezince bir miktar ekmek, göçmen müdüriyeti tarafından ise haftada iki gün sıcak yemek verilmişse de haftada geri kalan beş gün yani ayda yirmi iki günlük yemek Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından temin edilmiştir. Günlük yemek masrafının on altı lira olduğu hesaplanmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından Kadıköy'de bu bedelin toplanmasına çalışılarak 158 gün boyunca 1.800 göçmen için sıcak yemek temin edilmiştir. Göçmenlerin yiyeceği için Kadıköy'de birçok kişi bağış vererek yardımda bulunmuştur. Bağışta bulunan başlıca kişiler ve yardımları şu şekildedir:

Tablo 3.14: Selimiye Kışlası'nda 1.800 Muhacirin Yemek İhtiyacı İçin Maddi Yardımda Bulunanların İsmi ve Yardım Miktarı

Yardım Eden	Miktarı (Kuruş)
Kadıköy Mühürdar Kulübü azası	15.000
İsmi belirtmeyen bir Hanımefendi	12.000
Hasan Paşa Mahallesi ahalisi	9.245
Maltepe ahalisi	9.980
Dr. Arif Paşa	2.500
Kurban bayramında göçmenlerin yemeği için toplanan rozet ücreti	59.640
Mısırlıoğlu Sineması kiracısı Niyazi Bey'in iki günlük hasılat bağışı	3.375
Şube reisi Süreyya Paşa	3.200
Cafer Ağa Mahallesi ahalisi	9.500
Serasker Rıza Paşa mahdumu Şükrü Bey	1.600
Serasker Rıza Paşa mahdumu Ziya Bey	1.600
Tüccardan Erzurumlu Necip Bey	3.200
Madenci Osman Bey haremi Lütfiye hanım	1.600
Bursa eski mebusu Memduh Beyefendi	1.500
Tunuslu Ceylani bin Ramazan Beyefendi	2.000
Saib Beyefendi	1.600
Keresteci Hacı Seyyid Efendi hafidi Neşed Beyefendi	1.600
Çerkeş Şeyhi Zade Muhiddin Beyefendi	1.600
Mühendis Ferit Bey zevcesi Fatma Feride Hanımefendi	1.000
Harran şeyhi Zade Mithat Beyefendi	1.000
Muhassatı Zatiye İdaresi mutemetleri	2.600
Suadiye Mahallesi ahalisi	1.800
Şube veznedarı Zahid Bey	900
Şube azasından Kasım Bey	3.360
Erenköy ahalisi	2.100
Muhtelif kişiler	8.960

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 5-6.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin gayretleri ile Selimiye'de bulunan göçmenlerin yemek masraflarının karşılanması için Kadıköy halkının çeşitli kesimlerinden katılım sağlandığı görülmektedir. Kurban Bayramı'nda göçmenlerin yemeği için toplanan rozet ücreti de en çok yardım miktarını oluşturmaktadır. Bunun yanında muhtelif şahısların, çeşitli mahallelerin önemli miktarda nakdi yardımda buldukları görülmektedir.

Tablo 3.15: Selimiye Kışlası'nda 1.800 Göçmenin Yemek İhtiyacı İçin Gıda Yardımında Bulunanların Listesi.

Bağış Yapan Kişi	Bağış Miktarı	Bağışın Türü
Adliye veznedarı merhum Hüseyin Efendi haremî Hanımefendi	79 Kıyye	Pirinç
Adliye veznedarı merhum Hüseyin Efendi haremî Hanımefendi	101 Kıyye	Fasulye
Tüccardan Osman Beyefendi	1 Adet	Koyun
Bakkal Recep Kani Beyefendi	100 Kıyye	Fasulye
Bakkal Recep Kani Beyefendi	10 Kıyye	Soğan
Bakkal Recep Kani Beyefendi	8 Kıyye	Amerikan yağı
Bakkal Recep Kani Beyefendi	5 Kıyye	Tuz
Mersinli Cemal Paşa haremî Bedriye Hanımefendi	1 Adet	Koyun
Emekli Ferik Hasan Kamil Paşa	1 Adet	Koyun
Merhum Behçet Bey kerimesi Hadiye Hanımefendi	1 Adet	Koyun
Giresunlu Hasan Efendi	1 Adet	Koyun
Dr. Arif Paşa	1 Adet	Koyun
Bakkal Haşim Beyefendi	275 Kıyye	Fasulye
Şube reisi Süreyya Paşa	1 Adet	Koyun
Şube azası Kasım Cimcoz Beyefendi	1 Adet	Koyun
Genel Merkez azasından Azmi Beyefendi aracılığı ile bir Hanımefendi	1 Adet	Koyun
Maarif Nazırı Zühdü Paşa kerimesi Lütfiye Hanımefendi	32 Parça	Muhtelif Eşya
Şükrü Bey	1 Adet	Koyun

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 6-7.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından Selimiye Kışlası'ndaki göçmenlerin yemek ihtiyacı için toplanan gıda yardımına Kadıköy'ün farklı esnaf ve eşrafından katılımın olduğu görülmektedir. Bunun yanında dönemin Maarif Bakanı Zühdü Paşa'nın kızı Lütfiye Hanım'ın da 32 parça muhtelif eşya ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine ençok yardım yapan kişiler arasında bulunduğunu görmekteyiz.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 13 Ağustos 1921 (31 Temmuz 1337) tarihli yazısı ile Selimiye kışlasındaki Muhacirin-i İslamiye için 87 kıyye fasulye, 10 kıyye soğan, 8 kıyye Amerikan pamuğu, 3 kıyye tuz harcandığı bildirilmektedir (TKA., 850/43).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 15 Ağustos 1921 (2 Ağustos 1337) tarihli yazısı ile Selimiye Kışlası'ndaki Muhacirin-i İslamiye için 88 kıyye fasulye, 10 kıyye soğan, 8 kıyye Amerikan yağı, 3 kıyye tuz, 5 kıyye kumaş harcandığı bildirilmektedir (TKA., 850/44).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 16 Ağustos 1921 (3 Ağustos 1337) tarihli yazısı ile Selimiye Kışlası'ndaki Muhacirin-i İslamiye için 87 kıyye fasulye, 2 kıyye tuz, 10 kıyye soğan, 8 kıyye Amerikan yağı, 220 sabun kullanıldığı bildirilmektedir (TKA., 850/45).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 21 Ağustos 1921 (8 Ağustos 1337) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderdiği yazıda, Selimiye Kışlası'na iltica eden 1.800 muhacirinin ihtiyaçlarını karşılamak ve iş bulmak amacıyla pazar yolunda İzzet Efendi Apartmanı'na yerleştirildikleri, muhacirinin durumlarının tesbiti için İmdat Heyeti, Himaye-i Etfal gibi kuruluşların yanında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinden de birer murahhas gönderilmesi talep edildiği ve şube azasından Kasım Bey'in murahhas tayin edildiği bildirilmektedir. Alınan malumata göre Selimiye'deki muhacirinin perişan bir halde olduğu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi tarafından 6. günde kişi başına yarımşar ekmek verildiği, muhacirin komisyonu tarafından da haftada iki gün olmak üzere sıcak yemek verildiği, muhacirinin bu perişan haline Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin kayıtsız kalamayarak 1.800 muhacirin 1.595 kuruşluk masrafını karşılayabilmek ve 22 günlük iaşesini karşılamak için ayda bir defa 16 lira verecek 22 hamiyetli kişiye müracaat edildiği ve bu kişilerden olan Mısırlıoğlu bahçesini işleten doktor Niyazi Bey'in bir gecelik sinema hasılatını bağışladığı ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından kontrol edilen biletlerin teslim alındığı bildirilmektedir (TKA., 28/268).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi adına şube başkanı Süreyya Bey'in imzası ile 21 Ağustos 1921 (8 Ağustos 1337) tarihinde bildirilen yazıda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin siyasetle hiçbir alakası olmamasına rağmen bazı söylentilerle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin ittihatçıların yardımlarını kabul ettiğinin söylendiği ancak işin gerçeğinin elde mevcut bulunan biletlerin üzerindeki İngiliz mektebi menfaatine yazısının silinerek yerine Selimiyedeki Muhacirin-i İslamiyenin menfaatine yazıldığı bu sayede eldeki biletlerin değerlendirilerek Genel Merkezden beş para almadan Kadıköy halkının hissiyatına güvenerek yardım toplandığı bu sayede Selimiye'deki 1.800 muhacirin iki günlük yemeğinin temin edildiğini, 8

Nisan'dan itibaren şubenin 4 ay zarfında 8.000 lira yardım topladığı Şeker Bayramı'nda yalnız Kadıköy'deki rozet hâsılatından elde edilen 1.124 liranın Genel Merkez hesabına yatırıldığından, derin düşünülecek olursa takdire layık olduğu, incir çekirdeğini doldurmayacak dedikodulara itibar edilmemesini ve her zaman şube hesabatının müfettişler vasıtasıyla incelenebileceğini belirtmiştir (TKA., 28/268.1).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin başkan Süreyya Bey'in imzası ile 22 Ağustos 1921 (9 Ağustos 1337) tarihinde Genel Merkeze gönderdiği yazıda Selimiye'deki muhacirine sıcak yemek verilmesi için Genel Merkez'e başvuruda bulunduğu, ödeme işlerini yapmak üzere Genel Merkez'in bilgisi dâhilinde görev yapan muhasebeci Bedri Bey Efendi'nin ödeme işlerini büyük bir titizlikle yaptığı, haftada 5 gün olmak üzere 9 Ağustos 1921 (27 Temmuz 1337) tarihinden itibaren Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından sıcak yemek vermeye başlandığı bildirilmektedir (TKA., 28/269).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi aracılığıyla toplanan çamaşır vesaire göçmenlere dağıtılmıştır. Yeni doğmakta olan çocuklar için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi tarafından kundaklar gönderilmiştir. Göçmenler Selimiye Kışlası'nda dünyaya gelen çocuklarının birçoğuna bir hatıra olarak Selim ve Selime isimlerini vermişlerdir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından hazırlanan sıcak yemeklerin dağıtımını şube üyeleri ile şube hanımefendileri tarafından yapılmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi tarafından yapılacak programların ilkbahar, yaz, sonbahar, kış olarak senede dört program yapılmasına karar verilmiştir. 1921 (1337) sonbahar programı 28 Eylül 1921 (15 Eylül 1337) tarihinde Mısırlı Oğlu bahçesinde gerçekleşmiştir. Burada yapılan sünnet töreninde Selimiye'deki göçmenlerin birçoğunun sünnetleri Operatör Feridun Şevket, Halid İzzet Beyefendiler tarafından yapılmıştır. Bu programın sonunda sancığın üzerine sancak şiiiri asılarak para ile sancak gizlenmeye çalışılmıştır. Yapılan sayım sonucunda 803 lira 98 buçuk kuruş Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bağışlanmıştır. Program geliri ise 328 lira 40 kuruş olmuştur (Anonim, 1923: 4-7).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin 6 Ekim 1921 (25 Eylül 1337) tarihli Başkan Süreyya Bey imzası ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine sunduğu yazıda İstanbul'da bulunan muhacirler hakkında yaptığı yardımları önümüzdeki haftadan itibaren kesme kararının gazetelerden okunduğu, malum olduğu üzere Genel Merkeze kalben ve ruhen bağlı olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin Selimiye Kışlası'na iltica eden 2.000 kadar muhacirinin ayda 22 günlük iâşesinin 9 Ağustos 1921 (27 Temmuz 1337) tarihinden itibaren şube tarafından karşılandığı, şimdiye kadar bu husus için 1.460 lira 80.000 kuruşun toplandığı, bu paradan 572 lira 36 kuruş 10 paranın harcandığı; ancak muhacirinin büsbütün işi tembelliğe dönüştürerek çalışma imkanları varken kendilerine teklif edilen işleri kabul etmedikleri, gerçi şubenin yemeklerinin devamı arzusunda olduğu; ancak Genel Merkez kararına uyararak Selimiye Kışlası'ndaki muhacirin yemeğinin devam edemeyeceği bildirilmiştir (TKA., 28/275).

Anadolu'da 1922 yılında Yunan zulmünden kurtulan Müslümanların kış soğuklarından korunmaları amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından gazetelere gönderilen ilanlar ile pek çok çamaşır toplanarak Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine gönderilmiştir (Anonim, 1923: 8).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi savaşın olumsuz etkilerinin sonucu olarak İstanbul'a göç etmek zorunda kalan muhacirin birçok ihtiyacının karşılanmasında büyük fedakârlıklar göstermiştir. Milli Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi özellikle Yunan zulmünden kaçarak Selimiye Kışlası'na sığınan 1.800 muhacirin yiyecek, barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasında Kadıköy halkının da büyük desteği ile önemli hizmetlerde bulunmuştur. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1921 yılı giderlerinin büyük bir kısmını da bu hizmetlerin oluşturduğu görülmektedir. Ancak Genel Merkezin göçmenlerin çalışma arzusunda bulunmamasını sebep göstererek yardımların kesilmesi kararından dolayı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi yardımların devam etmesi görüşünde olmasına rağmen, Genel Merkezin kararına uymak durumunda kalmıştır.

3.1.3. Sağlık Alanında Yapılan Yardımlar

Milli Mücadele yıllarının en önemli sorunlarından biriside bu dönem sağlık imkânlarının yetersizliğidir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti düzenlediği faaliyetlerden elde ettiği gelir ile aldığı sıhhi malzemeleri ve sağlık teşkilatlarının oluşumunu Milli Mücadele’de yaralanan askerlerimizin ve ihtiyaç sahiplerinin tedavisine sunmuştur.

Kadıköy Kızıltoprak Zühdü Paşa mahallesinde ikamet eden emekli tabip miralay imzası ile 23 Temmuz 1919 (10 Temmuz 1335) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Heyet-i Sıhhiye dairesine gönderilen yazıda Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin tabip ihtiyacı olduğunda kendisinin isteği ile görev alabileceği bildirilmektedir (TKA., 590/176).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi azasından fahri veznedar imzası ile 7 Ekim 1919 (24 Eylül 1335) tarihli gönderilen raporla, 2 madde halinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti heyeti idaresine, Kadıköy ve civarındaki hastaneler ve sağlık giderleri için harcanan miktar hakkında bilgilendirme yapılmıştır, Buna göre;

1. Geçen sene mütareke antlaşmasının imzalanmasından sonra terhis olan askerlerin Haydarpaşa ve Kadıköy civarında sokaklarda kalan bir kısım askerlerin ihtiyaçlarının, işlerinin karşılanmasına karar verildiği ve hasta olanların tedavilerinin yapılması amacıyla Tıp Fakültesi Hastahanesi bünyesinde 150 yataklık bir hastahane açılmak üzere 2.514 Osmanlı lirası tahsis edilmesi kararlaştırıldığı, 334 senesi teşrinisani gelirinden bu hastahane adına Tıp Fakültesine 20.000 küsür lira para ve 2.500 lira maliyet fiyatında erzak ve eşya verildiği, yani bu husus için 30.000 lira kadar masraf ayrıldığından ve yapılanların yok olmaması ve yardımların devam etmesi için hastanenin seri biçimde tahsisatının devam etmesi teklif edilmiştir.
2. Tıp Fakültesinde senede 20 kadın hastabakıcı yetiştirmek için 2.000 lira kadar para ve birçok eşya ve levazım verildiği; ancak bu hastabakıcıların sayısının yalnız beş kadında kaldığı, maliyesi azalmaya başlayan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti gibi yaşatılması gereken Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için bu durumun masraflı olduğu, Genel

Merkez kararı ile kurulan hastabakıcı mektebinin ve tahsisatının kaldırılması daire adına teklif edilmiştir (TKA., 645/207).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tıbbi malzemelerin temini için Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi ile yazışmalarda da bulunmuştur. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi 26 Nisan 1921 tarihinde genel merkeze yazdığı yazı ile Mülkiye Şubesine ait olup Haydarpaşa'da Tıbbiye Fakültesi civarındaki depoda kilitli eczai tıbbiye ve cerrahiye aleti olduğu, alınan içi boş olmayan haberlere göre bu malzemelerin kısım kısım satıldığı. Maliye Nezaretine müracaat ederek bu malzemelerin Hilâl-i Ahmer Cemiyetine devri veya değiştirilmesiyle eksikliklerinin giderilebileceği bildirilerek gerekli girişimin genel merkezin inisiyatifi ile olabileceği bildirilmiştir (TKA., 171/66).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 22 Mayıs 1921 (9 Mayıs 1337)'de başkanı Süreyya paşa imzası ile Genel Merkeze gönderilen yazıda; Anadolu'da yaralanan gazilerimiz için sıhhiye yardımında bulunan kişilerin, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardımlarda bulunmaları davranışı, takdir-i şayan olarak nitelendirilmektedir. Bu yardımlarda bulunan kişilerin yaptıkları yardımları bilmelerinin hakları olduğu vurgulanarak, yardımda bulunanların gazete havadislerinin dışında şube tarafından gerekli bilgi verilemediğinden, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine yardımda bulunanların ne kadar sıhhiye yardımında bulunduğu, bu yardımların hangi kişiler ya da heyetler tarafından Anadolu'ya sevk edildiğini gösteren listesinin ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ait münasip görülecek levhaların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine verilmesiyle yardımda bulunan kişilerin gayretlerinin desteklenebileceği bildirilmektedir (TKA., 28/262).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 21 Ağustos 1921 (8 Ağustos 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Selimiye'deki muhacirin-i İslamiye arasında el, yüz ve çocuklarında dizanteri hastalığının görüldüğünden, damar tedavilerine ihtiyaç olduğu, adı geçen kışlanın genel merkez tarafından daima muayene ve tedavilerinin devam ettirilmesinin yanında, bu işleri yapacak kişilere gerekli emirlerin verilmesi talep edilmektedir (TKA., 21/113).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1921 ve 1922 yıllarına ait faaliyet raporunun sonucunda şubenin amaçları arasında bir eczane açarak ucuz fiyatla ya da fakir kişilere ücretsiz ilaç temin etmek, gerek şube üyesi doktorlardan gerek şube dışında gönüllü uzman doktorlar vasıtasıyla muayenehane açarak her gün belirli saatlerde fakir kişileri muayene ve tedavi ettirmek amacıyla bulunduğu bildirilmiştir (Anonim, 1923: 37-38).

Sıhhiye Şubesi Müdürü Doktor İbrahim Bey'in 28 Mart 1922 (15 Mart 1338) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Katib-i Umumiyesi Doktor Hikmet Bey'e gönderdiği yazıda; Kadıköy Çeşme Sokağı 14 numaralı Hacı Muhtar Beyin hanesinde ikamet eden kaymakam Hüsnü Bey'in kerimesi Vildan Hanım'ın birçok hastanede hastabakıcılığı görevinde bulunduğu ve gayet faal bir kişi olduğu, Anadolu'ya gönderilecek sağlık heyetinin içinde bulunması teklif edilmektedir (TKA., 590/219).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 10 Ekim 1922 (27 Eylül 1338) tarihli Merkezi Umumi Katib-i Umumiyesi Doktor Hikmet Bey'e gönderdiği yazıda Üsküdar'da İhsaniye Mahallesi Orta Sokakta 63 numarada ikamet eden eczacı yardımcısı Beşir Efendi'nin birçok hastanelerde hastabakıcılık görevinde bulunduğu ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına vazife yapma isteğinde olduğu bildirilmektedir (TKA., 590/223).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 21 Kasım 1922 (8 Teşrinisani 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazıda; yaralı gazilerimiz adına verilen eşyanın alınarak depoda bulunduğu; ancak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin bu gibi teslim ve teslim işlerini yapacak memuru bulunmadığından, Selimiye Kışlası'nda, Kadıköy ve Haydarpaşa Hastanelerindeki yaralılarımızın eksik levazımı sıhhiyelerinin bildirilmesi ile civar hastanelere izin buyurulursa makbuz karşılığı verilebileceği belirtilerek, bağışlanan eşya ve bağışlayan kişiler şu şekilde bildirilmiştir:

Tablo 3.16: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesine Bağışlanan Eşyanın Listesi

Neve Miktarı	Bağışlayan Kişi
31 adet gömlek	Merhum Hüseyin Kadri Paşa kalfalarından İşbal kalfa tarafından
27 adet don	“
30 adet Amerikan gecelik	Beşinci kolordu Erkân-ı Harb Reisi Miralay Mustafa Beyin mahdumu ve kerimesi Sadi Bey ve Vecihe Hanım tarafından
2 adet şilte	“
4 adet yorgan	“
4 adet taşlık	“
34 adet tahta	“
21 adet uçkur	“
3 adet sargı	“
11 adet gecelik	Yemende bulunan Binbaşı Fuad Beyin validesi hanım tarafından
11 adet don	“
10 adet çorap	Bir Hanımefendi tarafından
10 adet don	“
10 adet gömlek	Faik Bey vasıtası ile Erenköyünde bir aile tarafından
6 adet entari	“

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 78, Belge 41, 21 Kasım 1922.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere bu dönemde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağışlanan eşyanın büyük bir kısmının kıyafet olması en çok ihtiyacı duyulan malzemelerden biri olduğunu göstermektedir.

Savaş sonrasında daha da yaygınlaşan salgın hastalıklarla mücadele amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından yardım heyetleri ve dispanserler açıldı. Bu dispanserlerden biri de Kadıköy'ün idari olarak bağlı olduğu Üsküdar dispanseridir. 1922 yılının Ekim ayında 872, Kasım ayında 592, hastanın muayeneleri yapılarak ilaçları verilmiştir (Bilgiç, 2017: 100-101).

Milli Mücadele Dönemi'nde de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kısıtlı imkânlarına rağmen halkın desteği ile elde edilen sağlık malzemelerinin, Anadolu'daki yaralı gazilerimiz ve ihtiyaç sahiplerinin tedavisinde kullanıldığı, bu çalışmalarda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin ve halkının da büyük desteği olduğu görülmektedir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi genel merkeze gönderdiği yazı ile Mülkiye Şubesinin depolarında bulunan ve alınan haberlere göre bu malzemelerin satıldığından, bu tıbbi malzemelerin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne devredilmesi istenmektedir. Yine Milli Mücadele Döneminde Anadoludaki gazilere ulaştırılması için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine sıhhi malzeme verildiği ve bu yardımlarda bulunanların

isimlerinin gazetelerde ilan edildiği, Selimiye Kışlası'ndaki göçmenlerin tedavilerinin yapılmasının yanında göçmen ve fakir çocukların sünnetlerinin yaptırılması, Kadıköy ve çevresindeki hastanelerin ihtiyaçları için şahıslar tarafından bağışlanan eşyanın ihtiyaç sahiplerine teslim edilmesi gibi çalışmalar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin Milli Mücadele Döneminde yaptığı başlıca faaliyetlerdir.

3.2. Hizmetlerinden Ötürü Madalya ile Takdir ve Teklif Edilenler

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, bireysel bağışların sayısını arttırabilmek amacıyla kuruma destek verenlere madalya verilmesi fikrini 1912'de kabul etmesine, madalya nizamnamesi bile çıkarmasına rağmen uygulanmasına Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin onursal başkanı olan Padişah'ın isteği ile 1914'te başlanmıştır. Salib-i Ahmer örnek alınarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yapılan yardımın miktarına göre altın, gümüş, bronz olmak üzere üç çeşit madalya verilmiştir (Akgün ve Uluğtekin, 2001: 303).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, bütün etkinliklere katılarak hanımlara öncülük eden saraylı hanımlara Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin teşekkürü olarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti madalyaları sunmuştur. Bizzat Padişah tarafından da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti etkinliklerine katılanlara madalyalar takdim edilmiştir. Ağa Hamamı Mecruhın Hastanesinde müdire ve hastabakıcı Rabia Hanım ve kızı Bezm-i Hür Hanım, Altunizade Necip Bey'in kızı Nedime Hanım, Sofya'daki İtfaiye Kışlası Hastanesinin gönüllü hemşireleri, Haydarpaşa Hastanesi Başhemşiresi Hatice Çeker Hanım da tunç madalyalarla ödüllendirilenlerden bir kaçıydı (Akgün ve Uluğtekin, 2000: 167).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 22 Mayıs 1921 (9 Mayıs 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile şehzade Abdullah ve refiki hazretleri tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine 1.000 lira Osmanî bağışta bulunmalarından dolayı altın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti madalyası ve 100 lirai Osmanî bağışta bulunan Kadıköy iskelesi hamalları adına tunç Hilâl-i Ahmer Cemiyeti madalyası verilmesi teklif edilmektedir (TKA., 28/250).

Tablo 3.17: 1921 (1337) Tarihinde Hilâl-i Ahmer Cemiyetine Yaptıkları Katkılarından Dolayı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi Tarafından Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine İsimleri Sunulan Kişiler

İsmi	Teklif Edilen Madalya
Şehzade Abdülkadir Efendi	Altın
Kadıköy Kiraathanesi işletmecisi Ali Aksar Efendi	Tunç
Kesik Boza kaymakamı Kemal Bey	Tunç
Eşraftan Katibzade Hafız Ali Efendi	Tunç
Eşraftan Akif Hafız Halil Efendi	Tunç
Eşraftan Molla Hafız Abdi Efendi	Tunç
Bahriye Mümeyyizlerinden Hakkı Bey	Tunç
Belediye Reisi İzzet Efendi	Tunç
Eşraftan Kandilcizade İsmail Ağa	Tunç
Eşraftan Akifzade İsmail Ağa	Tunç
Eşraftan Hacı Hüseyinzade Fahri Ağa	Tunç
Eşraftan Tek Durmaz Hüseyin Ağa	Tunç
Eşraftan Bahçivan Mehmet Ağa	Tunç

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 11.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti nizamnamesinin ödül yönetmeliği çerçevesinde yaptıkları yardım karşılığında verilen madalya takdiminde 1921'de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından Şehzade Abdülkadir Efendi'ye altın madalyanın dışında diğer kişilere yaptıkları yardım karşılığında Tunç madalyasının teklif edildiği görülmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 18 Nisan 1922 (5 Nisan 1338)'de Genel Merkeze gönderdiği yazı ile; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne 1.100 liradan fazla bağışta bulunan Süleymaniye ahz-ı asker şubesi reisi binbaşı Saffed Bey ile Selimiye belediye reisi baytar kolağalığından emekli Selahaddin Bey'in madalya nizamnamesinin 6. Maddesi mucibince birer kıta alameti mahsusalı tunç madalya ile taltif edilmeleri talep edilmektedir (TKA., 28/328).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 18 Nisan 1922 (5 Nisan 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile serasker merhum Rıza Paşa Hürmi Advıye Hanım Efendiyle mahdumları Şükrü Paşa ve Ziya Bey tarafından 300 lirai Osmanî teberrüatta bulduklarından, madalya nizamnamesi mucibince birer kıta tunç madalyası ile taltif edilmeleri istenmektedir (TKA., 28/329). 18 Nisan 1922 (5 Nisan 1338) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi reisi Süreyya Bey'in imzası ile genel merkeze gönderilen yazı ile geçen sene 300 bu sene 1.000 lirai Osmaniyi Hilâl-i Ahmer

Cemiyeti'ne gönderen Çamlıca İnas Sultaniyesi mektebine madalya nizamnamesi mucibince bir kıta alameti mahsusasız tunç madalya verilmesi talep edilmektedir (TKA., 28/330).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi reisi Süreyya Bey'in imzası ile 22 Nisan 1922 (9 Nisan 1338) tarihli Genel Merkeze gönderilen yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne 500 liradan fazla bağışta bulunmuş olan Saffed ve Selahattin Bey'lere tunç madalya ile taltif edilmeleri teklif edilmiştir (TKA., 28/328.1).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi reisi Süreyya Bey'in imzası ile 16 Aralık 1922 (3 Kanunuevvel 1338) tarihli Genel Merkeze gönderilen yazı ile ticaretle uğraşan Kızıltoprak Kuyubaşı'nda oturan İlyas Bey'in daha önce kendisi için 300 ve mahdumu Recep Bey için ise 200 lira Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışta bulunduğunu bildirmiş, ancak Genel Merkeze gönderilen makbuzda yalnız İlyas Bey'in adı bulunduğundan, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti madalyasının her ne kadar İlyas Bey'e verilmesi tabii ise de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından mahdumu Recep Bey'e de madalya verilmesi uygun görüldüğünden, İlyas Bey ve mahdumu Recep Bey'e gümüş Hilâl-i Ahmer Cemiyeti madalyasının verilmesine müsaade istenmektedir (TKA., 28/340).

Tablo 3.18: 1922 yılında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi Tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Madalyasıyla Ödüllendirilenler.

İsmi	Teklif Edilen Madalya
Dr. Arif Paşa	Gümüş
Çamlıca İnas Sultanisi adına	Gümüş
Anadolu Hisarı Yeni Mahalle ahalisi adına	Gümüş
Mütahid İlyas Beyefendi	Gümüş
Posta ve telgraf nezareti fen müşavirliğinden emekli Refet Beyefendi	Tunç
Serasker merhum Rıza Paşa haremi Advije Hanımefendi	Tunç
Serasker merhum Rıza Paşa mahdumu Şükrü Paşa	Tunç
Serasker merhum Rıza Paşa mahdumu Ziya Bey	Tunç
Süleymaniye Asker Şubesi reisi Safter Beyefendi	Tunç
Maltepe Belediye reisi Selahaddin Beyefendi	Tunç
Caddebostanı'nda Pazar kayıkçısı İnebolulu Japon İsmail kaptan	Tunç
Bursa eski valisi Halil Paşa	Tunç
Prensess Tevhide Hanımefendi	Tunç
Prensess Tevhide Hanımefendi biraderi Salih Beyefendi	Tunç
Prensess Tevhide Hanımefendi biraderi Ali Haydar Beyefendi	Tunç

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 30.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 1922’de yaptıkları yardım karşılığında madalya verilmesi uygun görülen şahıslara gümüş ve ağırlıklı olarak tunç madalya verilmesini talep etmektedir. Özellikle 1921-1922 yıllarında Kadıköy çevresinde ikamet eden üst düzey bürokrat, memur, esnaf ve halkın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına önemli miktarda yardımlarda bulunulduğu ve yönetmelik gereğince yaptıkları yardım karşılığında madalya ile onurlandırıldıkları görülmektedir.

4. HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ KADIKÖY HANIMLAR ŞUBESİNİN FAALİYETLERİ (1912-1922)

Hilâl-i Ahmer Derneği yönetmeliğinin 43. maddesine dayanılarak kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Genel Merkezi Heyeti birçok faaliyet gerçekleştirmiştir. Kermesler, toplantılar ve konferanslar düzenleyerek, sergiler ve el işlerinden oluşan satış yerleri açarak, diğer yardım dernekleriyle koordineli bir şekilde çalışarak, kimsesiz ve muhtaç aileler ile ordunun gereksinim duyduğu yiyecek, giyecek, tıbbi malzeme v.b. gibi eşyaları sağlamıştır (Tepekaya ve Kaplan, 2003: 152).

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte toplum hayatında kadınların giderek etkili olduğu dönemde kadınların girişimleriyle Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar teşkilatı kurma çalışmaları başlatılmıştır. Önce Başkadınefendi Kam-res Hanım himayesinde yardım komisyonu oluşturulmuştur. 20 Mart 1912 tarihinde de “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi*” kurulmuştur. Bu teşkilatla kadınlar etkili bir şekilde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Fahri başkanlığını Başkadınefendi Kam-res Hanım'ın yaptığı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Heyeti şu şekilde oluşmuştur:

Tablo 4.1: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi İdare Heyeti

İsmi	Görevi
Prenses Nimet Muhtar Hanımefendi (Harbiye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa'nın eşi)	Başkan
Ayşe Hanımefendi (Ziya Paşa'nın eşi)	İkinci Başkan
Madam Zoiros Hanım (Doktor Zoiros Paşa'nın eşi)	İkinci Başkan
Selma Hanımefendi (Ayandan Ahmed Rıza Bey'in hemşiresi)	Başkatibe
Fatma Aliye Hanımefendi (Faik Paşa'nın eşi)	Katibe
Sadiye Hanımefendi (Müze Müdürü Halil Bey'in eşi)	Katibe
Leyla Hanımefendi (Divan-ı Umumiye Mektupçusu Vahid Bey'in eşi)	Fransızca Katibe
Madam Neomi Kelekyan Hanımefendi (Dıran Kelekyan Efendinin eşi)	İngilizce Katibe
Madam Kuyumcuyan Hanım (Cebeli Lübnan Mutasarrıfı Ohannes Kuyumcuyan Paşa'nın eşi)	Veznedar
Nezihe Zeynep Hanımefendi (Merhum Ziya Paşa'nın kızı ve Veli Bey'in eşi)	Katibe ve Muhasebeci
İsmet Hanım (Yusuf Razi Bey'in eşi)	Üye
Madam Pançeri (Pançer Bey'in eşi)	Üye

Kaynak: Muzaffer Tepekaya ve Leyla Kaplan (2003); Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1877-1923) *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 10, s. 150-151.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi İdare Heyetini oluşturan hanımefendilerin farklı etnik yapılardan oluşması hanımlar heyetinin toplumun geniş kesimini kapsadığını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca idare heyetindeki hanımefendilerin devletin ileri gelenlerinin eşleri olması Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin devlet nezdinde önemini benimsendiğinin göstergesidir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin 1913 (1329 – 1331) tarihli salnamesinde yer alan bilgiye göre Kadıköy, Erenköy–Göztepe (20 Ekim 1912), Adalar ve Ayastefanos– Makriköy'de olmak üzere İstanbul'da dört şubesi bulunmaktadır (Bilgiç, 2017: 73). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin ilk dört hanım şubesinden birisi olması, Kadıköy'deki hanımların milli duygularının hassaslığını ve bu dönem etkin faaliyetler içinde olduklarını göstermektedir.

Dersaadet Kadınlar Merkezinin 28 Aralık 1914 (15 Kanunuevvel 1330) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderdiği yazı ile Kadıköyü'nde bir şube kurulması için girişimde bulunulduğu, Kadıköy'deki şubede aza olan hanımefendiler tarafından, şube heyetinin oluşturulduğu ve tasvip buyurulduğu takdirde, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesine mahsusi olarak bir mührün Hanımlar Merkezine gönderilmesi talep edilmektedir (TKA., 27/192).

5 Mart 1915 (27 Şubat 1331) tarihli karar ile kadınlar tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeleri kurulması istenmiştir. Bu yazının ardından kısa bir süre içerisinde Anadolu'nun değişik bölgelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar şubeleri açılmaya başlanmıştır (Tepekaya ve Kaplan, 2003: 181).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi başkanı Lebibe Hanım imzası ile 31 Ocak 1915 tarihinde Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi'ne gönderilen yazı ile heyette görevli olanlar bildirilerek şubenin 1 yıldan beri görevini yürüttüğü belirtilmektedir(TKA., 28/92).

Tablo 4.2: 31 Ocak 1915 Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi İdare Heyeti

İsmi	Görevi
Lebibe Amir hanım (Hasan Amir Efendinin kerimesi)	Başkan
Semaad hanım (merhum Cemal Bey hürmi)	Katibe
Dürdane hanım (Hasköy müşaviri Aydın Bey Efendinin hürmi)	Veznedar
Reşide hanım (merhum Mehmet kadın Efendinin hürmi)	Aza
Reşide hanım (Marsilya başı Şehbenderi Hakkı Bey Efendinin hürmi)	Aza
Pakize Hanım (Erkan-ı Harb Kaymakamlarından Zeki Bey Efendinin hürmi)	Aza
Rabia Hanım (Matbuan memurun sabıkı Necib Bey Efendinin hürmi)	Aza
Saadet hanım (Doktor Mahmud Ali Bey efendinin hürmi)	Aza

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 92.1.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi idare heyetindeki hanımefendilerin eşlerinin, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezinde görevli hanımefendilerin eşleri gibi, devletin üst makamlarında görev yapmış kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesinin, dersaadet kadınlar merkezine gönderdiği tarihi bulunmayan yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şube heyet-i idaresini teşkil eden hanım efendilerin esamesi başlığı ile şube heyeti şu şekilde belirtilmektedir;

Tablo 4.3: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi İdare Heyeti.

İsmi	Görevi
Lebibe Amir Hanım (Hasan Amir Efendinin kerimesi)	Başkan
Semaad hanım (merhum Cemal Bey hürmi)	Kâtibe
Madam Abro (Bab-ı Ali müşaviri Abro Bey Efendinin refikası)	Veznedar
Pakize Hanım (Ayandan Nail Bey Efendinin kerimesi)	Aza
Reşide hanım (Merhum şekerçi başı Muhiddin Efendinin hürmi)	Aza
Azize hanım (Marsilya Şehbenderi Hakkı Bey Efendinin hürmi)	Aza
Saadet hanım (Ayandan Nail Bey Efendinin kerimesi)	Aza
Rabia Hanım (Fazlı Necib Bey Efendinin hürmi)	Aza

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 27, Belge 192.1.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi idare heyetini oluşturan hanımefendiler içerisinde farklı etnik yapıda kişilerin bulunması bu dönemde farklı etnik yapıdaki Osmanlı

vatandaşlarının da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin çalışmalarında etkin görevlerde bulunduğunu göstermektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyetleri, gazetelerde yazılan haberler ile halka aktarılıyordu. 3 Haziran 1915'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi tarafından düzenlenen konsere Viyonolist Zeki Bey katılmıştır. Bu konserin ilanı 1 Haziran 1915 (19 Mayıs 1331)'te Sabah gazetesinde “*Mecruh Gazilerimizin Şefkatli Validesi Hilâl-i Ahmer Menfaatine*” şeklinde duyurulmuştur (Aykurt, 2015: 423; Sabah Gazetesi, 01.06.1915: 2). Konser geliri şube reisesi Lebibe Amir Hanım Efendi ve Veznedar Madam Abro vasıtasıyla 6.822 kuruş Genel Merkez veznesine teslim edilmiştir (Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 07.06.1915: 1).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar şubelerinin yanında diğer hanım dernekleri de önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Kadıköy Donanmayı Osmanî Muvanet-i Milliye Hanımlar şubesi hanımları da yardım olarak topladıkları 1.000 lira ile Kadıköy Haydarpaşa tren istasyonu yakınında bulunan Osmanlı İttihad Okulu binasını 100 yataklı bir hastaneye dönüştürerek yatak, çamaşır, tıbbi ecza ve diğer malzemelerin teminini sağlamışlardır (Tepekaya ve Kaplan, 2003: 180). Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Kadıköy Merkezi Hanımlar Şubesinin de Kadıköy'de bulunan hastanelerin ihtiyacı olan malzemelerinin temininde girişimlerde bulunduğu görülmektedir. 13 Temmuz 1915 (31 Haziran 1331)'te Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Kadıköy Merkezi Hanımlar Şubesi ikinci başkanı Pakize Hanım'ın imzası ile Hariciye Nezareti Yardım Komisyonuna gönderilen yazı ile Kadıköy Botter Hastanesi'nde ihtiyaç olan 150 çift terliğin heyet tarafından alınması talep edilmektedir (Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın, 2015: 185).

Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Kadıköy Merkezi Hanımlar Şubesi başkanı Behiyye Hanım'ın imzası ile 22 Kasım 1915 (9 Teşrinisani 1331) tarihinde Hariciye Nezaret-i Celilesinde bulunan yardım komisyonuna gönderdiği yazı ile hastanelerde tedavileri devam eden yaralı gazilerimiz için çamaşır dikilmek üzere 50 top kadar Amerikan bezine ihtiyaç duyulduğu belirtilerek komisyonun malzemeleri Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine göndermesi talep edilmektedir (Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın, 2015: 185).

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti reisi sanisi imzası ile 27 Temmuz 1917 (14 Temmuz 1333) tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi Riyaset-i Aliyesine gönderdiği yazıda her sene yapıldığı üzere bu senede Ramazan Bayramı'nın birinci günü Hilâl-i Ahmer Cemiyeti çiçeği satışı ile yardım toplanması amacıyla müracaat edildiği, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy mıntikasındaki teşkilat ve idarenin teminine yardım etmeleri amacıyla Kadıköyde ikamet eden Hilâl-i Ahmer Cemiyeti umumi azasından ziraat müdürü umumisi Nasib, bahriye merkezi hastanesi sertabibi Hakkı Şinasi, matbuat müdürü esbakı Fazlı Necib Bey Efendilerden rica edilerek Kadıköy, Haydarpaşa ve civar istasyon mevkilerinde görevlendirileceklerin teşkili ve hazırlıkların neticelendirilmesinde yardımlarından istifade edilmesi için izin verildiği bildirilmektedir (TKA., 395/25).

Birinci Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti'nin yenik ayrılması üzerine ülkede karamsar bir hava ortaya çıkmıştır. Hatta o günlerde, Mebusan Meclisinde “Yenik düştük, istediklerini yaparlar” sözlerine tepki olarak Kadıköylü kadınlar tepki göstererek, dönemin İstanbul gazetelerine gönderdikleri yazıda “Milli haklarımızı ve ismetimizi muhafaza edecek hükümet ve erkek yoksa, biz varız” denilmiştir (Sarıhan, 2006: 77).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesinin 26 Ağustos 1918 (13 Ağustos 1334) tarihli Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine gönderdiği yazı ile Ramazan Bayramlarında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti çiçeği dağıtarak iane toplayan, hanımlar için daha önce takdirname gönderilmesi talep edildiği, bu senede mıntika dâhilinde bu vazifeyi ifa edenlerin isimleri ve defterinin muhasebeye gönderildiği, hatta telefonla birkaç defa muhasebata bilgilendirme yapıldığı, bu sene takdirnamelerin hizmette bulunanlara takdim edilmesi talep edilmektedir (TKA., 28/231).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 11 Eylül 1921 (29 Ağustos 1337) tarihli belge ve icraat raporuna göre, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağlı olmak üzere oluşturulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesi heyeti şu şekilde oluşmuştur:

Tablo 4.4: 11 Eylül 1921 (29 Ağustos 1337) Tarihli Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi İdare Heyeti

İsmi	Görevi
Nayab Azmi Hanımefendi	Reise
Rana Sani Hanımefendi	Katibe
Asya Reşat Hanımefendi	Veznedar
Ayşe Kamil Hanımefendi	Aza
Neyyire Besim Hanımefendi	Aza
Naciye Cimcoz Hanımefendi	Aza
Hatice Faik Hanımefendi	Aza
Merzuka Tefvik Hanımefendi	Aza

Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 4-5; Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 273.2, 11 Eylül 1921.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesinin 1921 yılından itibaren önceki yıllara göre daha etkin faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesinin 14 Eylül 1921 (1 Eylül 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Kadıköy Şube-i merkeziyesinde eylülün yedinci perşembe günü saat 11'de 6 ay süreliğine başkanlığa Nayab Hanım, kâtibeliğe Rana Hanım ve veznedarlığa da Asya Reşat Hanımın seçildiği bildirilmektedir (TKA., 28/273.1).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 15 Aralık 1921 (2 Kanunievvel 1337) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti nizamnamesinin 40 ve 42. maddelerine dayanarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağlı olmak üzere bir hanımlar şubesinin mevcut bulunduğu Genel Merkezce bilindiği, 8 yıldan beri seçimle oluşturulmayan, faaliyeti henüz hiç denilecek derecede olan, azasından yalnız reisiyesi ile veznedarı seçilmiş olan, diğer azası seçilmeden ancak tayin edilerek teşkil etmiş bulunan bir Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesi mevcudsa da şimdiye kadar şubeden ayrılma tekliflerine rağmen, kendileri ile ortak mesai etmek mümkün olamadığından, her zamandan ziyade faaliyet göstermek gereken şu sürede şubenin faaliyetini almak ve arttırmak amacıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti nizamnamesinin hükümleri çerçevesinde, şubeye bağlı bir hanımlar şubesinin seçilmesine karar verildiği, bu amaçla azadan olan 4 hanımefendinin Hanımlar şubesi adına 11 Eylül 1921 (29 Ağustos 1337) tarihinde şubeye davet edildiği, aralarında yaptıkları seçim neticesinde Nayab Azmi, Neyyire Besim, Hatice Faik, Naciye Kasım, Rana Sani, Asya Reşad,

Ayşe Kamil, Merzuka Tevfik hanımefendilerin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesi heyet-i idaresi azalığına seçildikleri ve bu heyetinde seçimle başkanlığa Nayab Azmi Hanım, veznedarlığa Asya Reşad ve kâtibeliğe Rana Sani Hanımların seçildikleri ve mazbatalarının genel merkeze gönderildiği ve şube heyetinin tasdikinin genel merkeze ait olduğu bildirilmektedir (TKA., 28/273).

Selimiye Kışlası'ndaki göçmenlerin yeni doğacak çocukları için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezinden çocuk kundakları gönderilmiştir. Göçmenler için hazırlanan sıcak yemeklerin dağıtımında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesi hanımefendileri de görev almışlardır (Anonim, 1923: 7). 1921'de yaralanmış olan gaziler için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından toplanan pek çok çamaşır Genel Merkeze gönderilmiştir. Bu yardım kampanyasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesi 1000'i aşan pamuklu üretmişlerdir (Anonim, 1923: 8). 25 Ekim 1922 (12 Ekim 1338) tarihinde Kadıköy'de sonbahar müsamesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi hanımları makbuz karşılığında büfe geliri olarak 115 lira 45 kuruş elde etmişlerdir (Anonim, 1923: 28).

Üsküdar Kadılığı'nın 7 Mart 1921 tarihindeki bir kararında Darülbedayi-i Osmani Tiyatrosu'nun Kadıköy'ndeki temsillerinde Makbule, Afife vesair İslam kadınlarının açık saçık ve erkeklerle beraber sahneye çıktıkları, bu durumun İslamiyet'in ve Hilafet'in şanına yakışmadığından bahsedilen kadınların bundan sonra sahneye çıkmasının yasaklanmasına karar verilmesi (Arşiv Belgelerine Göre Osmanlıda Kadın, 2015: 407), bu dönem şartlarında hanımların sosyal faaliyetlerde görev almalarının güçlüğü göstermesi bakımından önemlidir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin 7 Kasım 1922 (25 Teşrinievvel 1338) tarihli Genel Merkeze gönderdiği yazı ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi hanımefendilerinin Anadolu gazileri için 1.000 adet pamuklu dikilmesini arzu ettikleri bunun için gerekli olan malzemenin Genel Merkez tarafından şubeye gönderilmesi istenmektedir (TKA., 28/338).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesinin ilk dört hanım şubesinden birisi olması, kadınların toplum hayatında soyutlandırıldığı bir dönemde ve zor şartlar altında, Kadıköy hanımlarının imkânları ölçüsünde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gelir kazandırmak için yapılan etkinlik ve yardım faaliyetlerinde yer almaları, bölgedeki hanımların fedakârlıklarını göstermesi açısından önemlidir.

SONUÇ

22 Ağustos 1864'te 16 devletin katılımıyla imzalanan Cenevre Sözleşmesi ile savaşlarda yaralanan ve hastalanan askerlerin durumları, sivil halka yapılacak yardımlar ve kurulacak yardım teşkilatları hakkında prensipler kabul edilerek Kızılhaç (Salib-i Ahmer)'in temelleri atılmıştır. Osmanlı Devleti'nde 5 Temmuz 1865 tarihinde Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamıştır. 11 Haziran 1868 tarihinde de "*Mecruhin ve Marda-yı Askeriyyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti*" (Asker, Hasta ve Yaralılara İmdat ve Yardım Cemiyeti) kurularak Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kurulmasında önemli bir adım atılmıştır. 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kurulmuşsa da 1897 Yunan Savaşı'ndan sonra dağılmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 20 Nisan 1911'de tekrar kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kısa sürede şube sayısını da arttırmıştır.

İstanbul'un önemli yerleşim yerlerinden biri olan Kadıköy'de de Balkan Savaşları sırasında 1912 tarihinde Selahaddin Ali Bey'in fahri başkanlığını eski maliye nazırı Mustafa Nail Bey'in aktif başkanlığını yaptığı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi kurulmuşsa da bir yıl görev yapabilmiştir. Şube özellikle bu dönemde Kadıköydeki okulların yaralıların tedavisi için hastaneye dönüştürülmesinde ve bu hastanelerin ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli görevler üstlenmiştir. Balkan Savaşları'ndan sonra Damat Selahaddin Ali Bey başkanlığında, tekrar kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesine verilen açık vezne makbuzlarından dolayı Genel Merkez ile anlaşamarak şube azaları istifalarını verdiklerinden, üç buçuk ay kadar görev yapabilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Şubesinin İstanbul'daki dört şubesinden biri olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi Birinci Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yararına konserler düzenleyerek, kermesler yaparak, ordunun ve hastanelerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla faaliyetlerde bulunmuştur. Yine bu dönemde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyetine gelir sağlamak amacıyla, gazetelerde verilen ilanlarla duyurular yapılarak Kadıköy ve çevresinde spor müsabakaları düzenlenmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Üsera komisyonu aracılığı ile savaşta kaybolanların aileleri ya da esir düşen askerlerin ailelerinden haber alma istekleri, bu komisyon aracılığıyla araştırılarak sonuçları gerekli şahıslara ve kurumlara bildirilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin de Üsera komisyonu tarafından gönderilen konularla ilgili gerekli araştırmaları yaptığı görülmektedir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar şubesinin yanında Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi, Kadıköy Donanmayı Osmani Muvanet-i Milliye Hanımlar Şubesi gibi Kadıköy'deki diğer hanım teşkilatları da önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Hanımlar Şubesi 1925'te kabul edilen yeni nizamname ile kaldırıldığı tarihe kadar faaliyetlerine devam etmiştir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi 1921 yılında yeniden yapılanarak bu tarihten sonra faaliyetlerini yoğun bir şekilde arttırmıştır. Kadıköy'ün demografik yapısının değişimi bu durumun en önemli sebeplerinden biridir. 1914 nüfus sayımına göre, Kadıköy yakasının genelini kapsayan rakamlara göre Kadıköy'de 76.244 Rum, 70.447 Müslüman-Türk, 30.642 Ermeni, 6.836 Musevi, 329 Protestan, 196 Bulgar-Sırp-Ulah tabiyetine bağlı kişi ve 23 Süryani-Keldani-Roman yaşamaktadır. Rum nüfusunun çoğunluğunun görüldüğü bu tablo 1919-1922 tarihleri arasındaki Kurtuluş Savaşı ve 1923-1924 yıllarında yapılan ve her ne kadar İstanbul Rumlarını kapsamamış olsa da Nüfus Mübadelesi sonrasında bölgedeki demografik yapı değişmiştir. 8 Nisan 1337 (1921) tarihinde Kadıköy halkının Milli Mücadele'ye katılma isteği ile Kadıköy'de bir Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesinin kurulmasına karar verilerek Fazlı Necip Bey tarafından oluşturulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi başkanlığına Süreyya (İlmen) Paşa getirilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi Yunan zulmünden kaçan ve Selimiye Kışlası'na sığınan 1.800 göçmenin barınma ve 158 günlük yemeklerinin temininde önemli yardımda bulunmuştur. Göçmenlerin yeni doğum yapan hanımlarının ihtiyaçlarının karşılanmasında, göçmen çocuklarının ve Kadıköy çevresindeki fakir çocukların sünnet törenlerinin yapılmasında faaliyetlerde bulunmuştur.

İdari olarak bağı olunan Üsküdar ve Kadıköy’de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi adına yardım toplayacak kişiler belirlenerek, birçok müsamere ve müzayede düzenleyerek, dernek, okul, esnaf ve halkın desteği ile yardımlar toplanmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi tarafından üstün hizmetleri görülen kişilere altın, gümüş ve tunç madalyaları takdim edilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine bağı olan Cafer Ağa, Rasim Paşa, Hasan Paşa, İkbaliye, İbrahim Ağa, Mecidiye, Osmaniye, Zühdü Paşa, Tuğlacı, Göztepe, Erenköy, Sahra-yı Cedid, Kozyatağı, Suadiye, İçerenköy, Bostancı, Maltepe, Kartal, Pendik gibi mahallelerdeki teşkilatlar bütünleştirilerek kısa zamanda önemli miktarda yardım toplanmıştır. Çiçek satışlarından, pul, defter, takvim, kartpostal satışlarından ve piyango çekilişlerinden Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesine önemli miktarda gelir sağlanmıştır. Toplanan yardımların büyük bir bölümü Genel Merkez aracılığı ile Ankara’daki Milli Mücadele’ye gönderilmiştir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesi, topladığı çeşitli gelir kaynakları ile devletin yetersiz kaldığı durumlarda ordunun ihtiyaçlarının karşılanmasında, hasta ve yaralıların tedavilerinin yapılmasının yanında, salgın hastalıklarla mücadelede önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Kadıköy ve çevresinde yapılan sosyal-kültürel etkinlikler ile halkın milli ve manevi duyguları canlı tutulmuştur. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy şubesinin tüm bu faaliyet ve yardımlarında Kadıköy ve çevresindeki halkın büyük destekleri görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akkor, Mahmut (2006); *I. Dünya Savaşı'nda Çeşitli Ülkelerdeki Türk Esir Kampları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akkor, Mahmut (2013); *I. Dünya Savaşı'nda Anadolu'daki İngiliz Esirleri ve Esir Kampları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul.
- Anonim (1911); *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasisi 1327*, Agop Matisyan Matbaası, İstanbul.
- Anonim (1916); *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi (1329-1331)*, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanî Şirketi, İstanbul.
- Arslan, Nebahat Oran (2004); Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çalışmalarından Bazı Kesitler, Atatürk Üniversitesi, *Atatürk Dergisi*, Cilt 4, sayı 2, s. 220-224.
- Asker, Ali (2014); "Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'daki Türk Esirleri Konusunda Bazı Tespitler, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak," *Uluslararası Sempozyum 20-21 Kasım 2014*, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırma Enstitüsü, İstanbul, s. 560-561.
- Aykurt, Çetin (2015); Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Sanatsal Faaliyetleri, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX/2, s. 423.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2015); *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Numarası 137, İstanbul.
- Bilgiç, Fatma Torun (2017); *Savaş Seferberliğinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Rolü (1914-1918)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çapa, Mesut (1974); *Kızılay*, Türkiye Kızılay Genel Merkezi Yayını, Ankara.
- Çapa, Mesut (2002); Kızılay, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, s. 544.
- Çapa, Mesut (2010); *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*, Özel Matbaası, Kızılay Derneği Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Erdemir, Lokman (2012); Çanakkale Muharebeleri Sırasında İstanbul'a Yardım Faaliyetleri, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Yıl 10, Sayı 12, s. 51.

- Erdemir, Lokman (2015); *İstanbul'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Taksim ve Daruşşafaka Hastaneleri Vefat Listeleri, Yaralı ve Hastaların Vefat Sebepleri, Çanakkale Araştırmaları, Türk Yıllığı* Yıl 13, Sayı 18, s. 44-49.
- Esad, Celal (2011); *Kadı Köyü Hakkında Belediye Araştırmaları*, Kadıköy Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, İstanbul.
- İşler, Tuba (2017); *Birinci Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çanakkale Cephesindeki Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- İzgöer, Ahmet Zeki ve Ramazan Tuğ (2013); *Padişah'ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*, Türk Kızılayı Yayınları, 1. Baskı Ankara.
- Karal, Seçil Akgün ve Murat Uluğtekin (2000); *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a*, Beyda Basımevi, Ankara.
- Karal, Seçil Akgün ve Murat Uluğtekin (2001); *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a II*, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara.
- Karal, Seçil Akgün (2012); Cumhuriyet Duyurulurken Geride Bırakılamayan Bir Kurum: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Sayı 39, s. 120-121.
- Küçük, Cevdet (1992); Balkan Savaşları Makalesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, s. 23-25.
- Mutlu Binark, Gani Çulha ve İshak Kocabıyık (2007); *Zaman ve Uzam İçinde Haydarpaşa Garı: Görsel ve Sözlü Tanıklık*, Mülkiyeliler Birliği Yayıncılık İşletmesi, Birinci Baskı, Ankara.
- Namal, Yücel ve Hasan Karakuzu (2017); *Zonguldak'ta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1911-1938)*, Emre Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası (1921); Sayı 10, İstanbul, s. 326-327
- Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası (1922); Sayı 15, İstanbul, s. 89
- Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası (1922); Sayı 16, İstanbul, s. 45
- Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası (1922); Sayı 22, İstanbul, s. 386
- Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası (1922); Sayı 23, İstanbul, s. 305-306
- Özaydın, Zuhâl (1987); *Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özgişi, Tuncay (2014); Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyetine Anadolu'ya Zorunlu Göçler ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım

- Faaliyetleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 31, s. 388.
- Sabah Gazetesi (1915); "Büyük Futbol Müsabakası", 22.04.1915, İstanbul, s.3.
- Sabah Gazetesi (1915); "Mecruh Gazilerimizin Şefkatli Validesi Hilâl-i Ahmer Menfaatine", 01.06.1915, İstanbul, s. 2.
- Sarı, Mustafa (2015); Milli Mücadele Döneminde İzmit ve Çevresinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Faaliyetleri (1919-1923), *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarih Sempozyumu Bildiriler*, Kocaeli, s. 965
- Sarıhan, Zeki (2006); *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Cem Web Ofset, Ankara.
- Serdaroğlu, Berfu (2016); *İstanbul'da Konak Hayatı ve Konak Mimarisi (Samiha Ayverdi'nin İbrahim Efendi Konağı Kitabı Üzerinden Mimari Okumalar)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sezer, Cemal ve Ömer Metin (2013); Balkan Savaşları'ndan Milli Mücadeleye Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri (1919-1922), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 32 sayı 54, s. 171.
- Şahin, Feyza Kurnaz (2012); *Osmanlı'dan Cumhuriyete Harp Malûllerinin Sosyo-Ekonomik ve Sağlık Durumları(1877-1939)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Şeref Küçükateş, Temel İbrahim Dokumacı, Mahire Yazar Kiremitçi ve Filiz Gezin (2018); *Osmanlı Gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*, Kızılay Yayınları, İstanbul.
- Tasvir-i Efkâr Gazetesi (1915); "Hilâl-i Ahmer" 07.06.1915, İstanbul, s. 1.
- Tasvir-i Efkâr Gazetesi (1915); "İdman Müsabakaları" 18.06.1915, İstanbul, s. 3
- Tepekaya, Muzaffer ve Leyla Kaplan (2003); Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1877-1923) *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 10, s. 152-181.
- Tercüman-ı Hakikat Gazetesi (1915); "Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi'nden" 16.06.1915, İstanbul, s. 2.
- Türkiye Kızılay Arşivi (TKA)., Kutu 78, Belge 226.1, 4 Şubat 1328 (17 Şubat 1912).
- TKA., Kutu 78, Belge 226.2, 4 Şubat 1328 (17 Şubat 1912).
- TKA., Kutu 28, Belge 10, 5 Mart 1328 (18 Mart 1912).
- TKA., Kutu 79, Belge 177, 10 Teşrinievvel 1328 (23 Ekim 1912).

TKA., Kutu 79, Belge 161, 22 Teşrinievvel 1328 (4 Kasım 1912).

TKA., Kutu 79, Belge 154, 26 Teşrinievvel 1328 (8 Kasım 1912).

TKA., Kutu 78, Belge 47, 1 Teşrinisani 1328 (14 Kasım 1912).

TKA., Kutu 12, Belge 20, 4 Teşrinisani 1328 (17 Kasım 1912).

TKA., Kutu 117, Belge 1, 9 Teşrinisani 1328 (22 Kasım 1912).

TKA., Kutu 117, Belge 2.1, 9 Teşrinisani 1328 (22 Kasım 1912).

TKA., Kutu 117, Belge 2, 10 Teşrinisani 1328 (23 Kasım 1912).

TKA., Kutu 551, Belge 15, 10 Teşrinisani 1328 (23 Kasım 1912).

TKA., Kutu 78, Belge 25, 22 Teşrinisani 1328 (5 Aralık 1912).

TKA., Kutu 28, Belge 6, 10 Mart 1329 (23 Mart 1913).

TKA., Kutu 310, Belge 3, 18 Ağustos 1330 (31 Ağustos 1914).

TKA., Kutu 81, Belge 23, 10 Kanunievvel 1330 (23 Aralık 1914).

TKA., Kutu 27, Belge 192, 15 Kanunievvel 1330 (28 Aralık 1914).

TKA., Kutu 27, Belge 179, 25 Mart 1331 (7 Nisan 1915).

TKA., Kutu 12, Belge 214, 9 Mayıs 1331 (22 Mayıs 1915).

TKA., Kutu 28, Belge 89, 9 Mayıs 1331 (22 Mayıs 1915).

TKA., Kutu 195, Belge 12, 18 Mayıs 1331 (31 Mayıs 1915).

TKA., Kutu 93, Belge 44, 21 Mayıs 1331 (3 Haziran 1915).

TKA., Kutu 313, Belge 74, 24 Haziran 1331 (7 Temmuz 1915).

TKA., Kutu 36, Belge 86, 29 Temmuz 1915.

TKA., Kutu 36, Belge 86.1, 29 Temmuz 1915.

TKA., Kutu 988, Belge 8, 26 Ağustos 1331 (8 Eylül 1915).

TKA., Kutu 263, Belge 143, 14 Teşrinisani 1331 (27 Kasım 1915).

TKA., Kutu 674, Belge 185, 2 Haziran 1332 (15 Haziran 1916).

TKA., Kutu 674, Belge 90, 23 Eylül 1332 (6 Ekim 1916).

TKA., Kutu 936, Belge 179, 1 Kanunievvel 1333 (14 Aralık 1917).

TKA., Kutu 936, Belge 178.4, 8 Kanunievvel 1333 (21 Aralık 1917).

TKA., Kutu 936, Belge 180, 25 Aralık 1917.

TKA., Kutu 28, Belge 231, 13 Ağustos 1334 (26 Ağustos 1918).

TKA., Kutu 1028, Belge 317, 13 Kanunievvel 1918 (26 Aralık 1918).

TKA., Kutu 590, Belge 176, 10 Temmuz 1335 (23 Temmuz 1919).

TKA., Kutu 988, Belge 7, 22 Ağustos 1335 (4 Eylül 1919).

TKA., Kutu 313, Belge 164, 9 Eylül 1335 (22 Eylül 1919).

TKA., Kutu 645, Belge 207, 24 Eylül 1335 (7 Ekim 1919).

TKA., Kutu 395, Belge 69, 21 Haziran 1336 (4 Temmuz 1920).

TKA., Kutu 645, Belge 323, 23 Temmuz 1336 (5 Ağustos 1920).

TKA., Kutu 28, Belge 290, 20 Kanunievvel 1337 (2 Ocak 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 249, 6 Nisan 1337 (19 Nisan 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 251, 13 Nisan 1337 (26 Nisan 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 252, 13 Nisan 1337 (26 Nisan 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 254, 16 Nisan 1337 (29 Nisan 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 255, 17 Nisan 1337 (30 Nisan 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 257, 24 Nisan 1337 (7 Mayıs 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 258, 27 Nisan 1337 (10 Mayıs 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 260, 3 Mayıs 1337 (16 Mayıs 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 250, 9 Mayıs 1337 (22 Mayıs 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 262, 9 Mayıs 1337 (22 Mayıs 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 261, 12 Mayıs 1337 (25 Mayıs 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 265, 18 Haziran 1337 (1 Temmuz 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 266, 18 Haziran 1337 (1 Temmuz 1921).

TKA., Kutu 850, Belge 43, 31 Temmuz 1337 (13 Ağustos 1921).

TKA., Kutu 850, Belge 44, 2 Ağustos 1337 (15 Ağustos 1921).

TKA., Kutu 850, Belge 45, 3 Ağustos 1337 (16 Ağustos 1921).

TKA., Kutu 21, Belge 113, 8 Ağustos 1337 (21 Ağustos 1921).

TKA., Kutu 28, Belge 268.1, 8 Ağustos 1337 (21 Ağustos 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 268, 8 Ağustos 1337 (21 Ağustos 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 269, 9 Ağustos 1337 (22 Ağustos 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 270, 26 Ağustos 1337 (8 Eylül 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 273.2, 29 Ağustos 1337 (11 Eylül 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 273.1, 1 Eylül 1337 (14 Eylül 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 271, 3 Eylül 1337 (16 Eylül 1921).
TKA., Kutu 93, Belge 89, 10 Eylül 1337 (23 Eylül 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 274, 17 Eylül 1337 (30 Eylül 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 275, 25 Eylül 1337 (8 Ekim 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 280, 15 Teşrinievvel 1337 (28 Ekim 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 284, 3 Teşrinisani 1337 (16 Kasım 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 285, 10 Teşrinisani 1337 (23 Kasım 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 286, 19 Teşrinisani 1337 (2 Aralık 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 273, 2 Kanunievvel 1337 (15 Aralık 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 287, 3 Kanunievvel 1337 (16 Aralık 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 289, 8 Kanunievvel 1337 (21 Aralık 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 288, 8 Kanunievvel 1337 (21 Aralık 1921).
TKA., Kutu 28, Belge 368, 29 Kanunievvel 1338 (11 Ocak 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 368.1, 29 Kanunievvel 1338 (11 Ocak 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 325, 15 Kanunisani 1338 (28 Ocak 1922).
TKA., Kutu 590, Belge 219, 15 Mart 1338 (28 Mart 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 346, 19 Mart 1338 (1 Nisan 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 328, 5 Nisan 1338 (18 Nisan 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 329, 5 Nisan 1338 (18 Nisan 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 330, 5 Nisan 1338 (18 Nisan 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 347, 6 Nisan 1338 (19 Nisan 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 328.1, 9 Nisan 1338 (22 Nisan 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 348, 20 Nisan 1338 (3 Mayıs 1922).

TKA., Kutu 395, Belge 111, 16 Mayıs 1338 (29 Mayıs 1922).

TKA., Kutu 395, Belge 120, 23 Mayıs 1338 (5 Haziran 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 349, 26 Haziran 1338 (9 Temmuz 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 368.2, 8 Temmuz 1338 (21 Temmuz 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 332, 22 Temmuz 1338 (4 Ağustos 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 332.1, 22 Temmuz 1338 (4 Ağustos 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 332.2, 22 Temmuz 1338 (4 Ağustos 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 350, 22 Ağustos 1338 (4 Eylül 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 351.1, 29 Ağustos 1338 (11 Eylül 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 351, 3 Eylül 1338 (16 Eylül 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 350.1, 4 Eylül 1338 (17 Eylül 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 354, 4 Eylül 1338 (17 Eylül 1922).

TKA., Kutu 93, Belge 162, 5 Eylül 1338 (18 Eylül 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 350.2, 11 Eylül 1338 (24 Eylül 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 335, 15 Eylül 1338 (28 Eylül 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 350.3, 16 Eylül 1338 (29 Eylül 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 356, 24 Eylül 1338 (7 Ekim 1922).

TKA., Kutu 590, Belge 223, 27 Eylül 1338 (10 Ekim 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 358, 30 Eylül 1338 (13 Ekim 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 359, 30 Eylül 1338 (13 Ekim 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 337, 5 Teşrinievvel 1338 (18 Ekim 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 361, 17 Teşrinievvel 1338 (30 Ekim 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 328, 25 Teşrinievvel 1338 (7 Kasım 1922).

TKA., Kutu 28, Belge 338, 25 Teşrinievvel 1338 (7 Kasım 1922).

TKA., Kutu 187, Belge 104, 29 Teşrinievvel 1338 (11 Kasım 1922).

TKA., Kutu 78, Belge 41, 8 Teşrinisani 1338 (21 Kasım 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 363, 13 Teşrinisani 1338 (26 Kasım 1922).
TKA., Kutu 983, Belge 9, 16 Teşrinisani 1338 (29 Kasım 1922).
TKA., Kutu 1048, Belge 37, 18 Teşrinisani 1338 (1 Aralık 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 342, 3 Kanunievvel 1338 (16 Aralık 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 340, 3 Kanunievvel 1338 (16 Aralık 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 341, 8 Kanunievvel 1338 (21 Aralık 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 342.1, 17 Kanunievvel 1338 (31 Aralık 1922).
TKA., Kutu 28, Belge 92.
TKA., Kutu 28, Belge 92.1.
TKA., Kutu 171, Belge 66.
TKA., Kutu 936, Belge 178.3.
TKA., Kutu 936, Belge 180.1.
TKA., Kutu 936, Belge 181.
TKA., Kutu 27, Belge 192.1.
TKA., Kutu 28, Belge 325.1.
TKA., Kutu 1483, Belge 1.2a.

Uca, Alaattin (2003); 1915 Yılında Yayımlanan Bir Üsera Talimatnamesi ve Düşündükleri, *Atatürk Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, Erzurum.

Uğurlu, Ayşe Hilal (2012); “III. Selim’in İstanbul’u: Siyasi ve Askeri Dönüşümler Işığında İmar Faaliyetleri,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Uluğtekin, Murat ve M. Gül Uluğtekin (2013); *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları (1914-1928)*, Kızılay Yayınları, Ankara.

Vodinalı, Hüseyin (2018); “İttihat ve Terakki’nin Futbol Maceraları”, <http://www.bilimdili.com/arkeotarih/tarih-tarih/ittihat-ve-terakkinin-futbol-maceralari/> (Erişim Tarihi: 12.05.2019).

Yeniaras, Orhan (2000); *Türkiye Kızılay Tarihine Giriş*, Alkan Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul.

EKLER

Ek 1: 1921 (1337) yılı Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi İdari Heyeti.

Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 23.

Ek 2: 1921 (1337) yılı Kadıköy Hanımlar Şubesi İdari Heyeti.

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 23.

Ek 3: Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesiyle Hanımlar Şubesi.

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 16.

Ek 4: 1921 (1337) Senesi Ramazan Bayramı Hilâl-i Ahmer Çiçeği dağıtım hatırası.

Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 32.

Ek 5: 1921 (1337) Senesi Ramazan Bayramı Hilâl-i Ahmer Çiçeği dağıtımı hatırası.

Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 23.

Ek 6: 28 Eylül 1921 (15 Eylül 1337) Tarihli Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Sonbahar müsameresi hatırası.

Kaynak: Anonim (1923); Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 23.

Ek 7: 28 Eylül 1921 (15 Eylül 1337) Tarihli Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Sonbahar müsameresi hatırası.

Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 32.

Ek 8: 1922 (1338) Senesi Ramazan Bayramı Hilâl-i Ahmer Çiçeği dağıtım hatırası.

۳۳۸ سنه سی رمضان بایرامی هلال احمر چیچکی توزی
خاطره سی
قادی کوی هلال احمر شعبه سی اعضاستان وزنه دار زاهد بک
کریمه سی صابونه زاهد خانم و محروسه غرام زاهد بک

Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 37.

Ek 9: 1922 (1338) Senesi Ramazan Bayramı Hilâl-i Ahmer Çiçeği dağıtım hatırası.

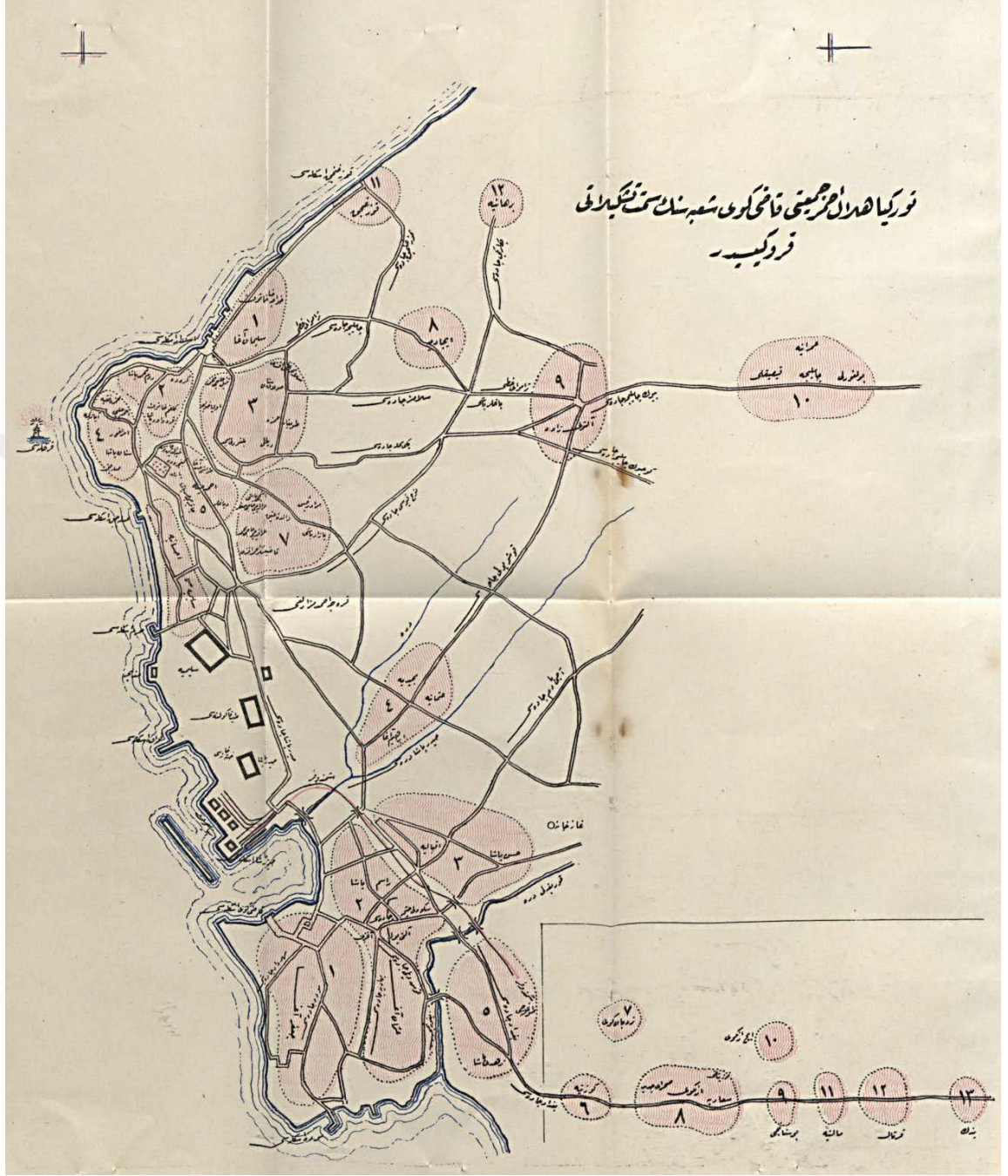
Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 37.

Ek 10: 1909 (1325) yılında Kadıköy’de kurulan daha sonra Altınordu İdman Yurdu ismini alan Terakki Futbol Kulübü.

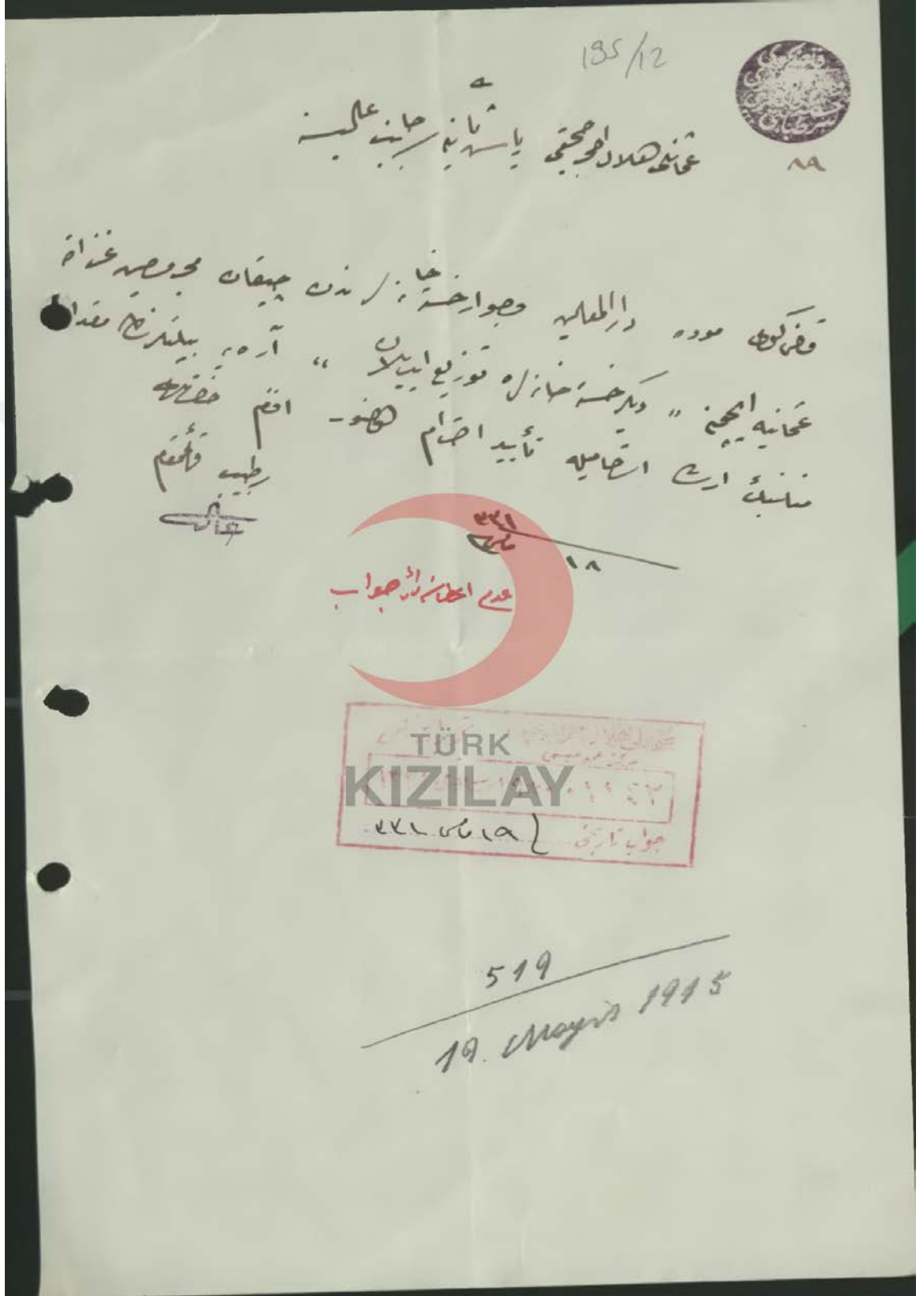
Kaynak: Hüseyin Vodinalı (2018); “İttihat ve Terakki’nin Futbol Maceraları’”, <http://www.bilimdili.com/arkeotarih/tarih-tarih/ittihat-ve-terakkinin-futbol-maceralari/> (Erişim Tarihi: 12.05.2019).

Ek 11: Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesi'nin Teşkilat Haritası.

Kaynak: Anonim (1923); *Kadıköy Hilâl-i Ahmer Şubesi'nin Tarihçesi ve Hulasa-i İcraati 1337 – 1338*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, s. 38.

Ek 12: Kadıköy Moda ve çevresindeki hastanelerdeki yaralı gaziler için araba bileti talebi ile ilgili belge ve transkripsiyonu.

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 195, Belge 12, 31 Mayıs 1915.

195/12

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyaset Penahiyeleri Aliyesine

Kadıköy Moda Darulmuallimin ve civar hastahanelerinden çıkan mecruhin gazatı Osmaniye içinde diğer hastahanelere tevzih edilen araba biletlerinin mikdar-ı münasebetin irsal-i istirhamıyla teyid-i ihtiram huzur-u efendim hazretleri

Sertabib Kaymakam

18 Mayıs 331

Ali

28/231

İstanbul 13 Ağustos 1334
Ahmer Cemiyeti

Osmanlı Hilâl-i

Kadınlar Kadıköy

Şubesi

Aded

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumiyesi Riyaset-i Canib-i
Aliyesine

Maruzadır

Minelkadim ramazan bayramlarında Hilâl-i Ahmer Çiçeği dağıtub iane derç eden inas ve mezkur ahfali heyeti umumiyeden birer takdirname gönderilmesi esval-i ittihaz olunmuş idi. Bu senede mntukamız dahilinde bu vazife-i latifeyi ifa eden ve defteri evvelce muhasebeye gönderilen ahfali evvel suretle takdirnameler gönderilmesi lüzum ve o cevabı telefonla birkaç defalar muhasebata çekilerek bildirilmiş ise de şehriye kadar hiçbir semere hasıl olmamış olduğundan ve bu itiyad müstehasından bu sene terk edilmemesi ve maralhuruza takdirnamelerin ilana alasami tanzim ve irsal buyrulması rica-i mahsusuyla takdim-i ihtiramata olunur efendim hazretleri.

Muhasebeye

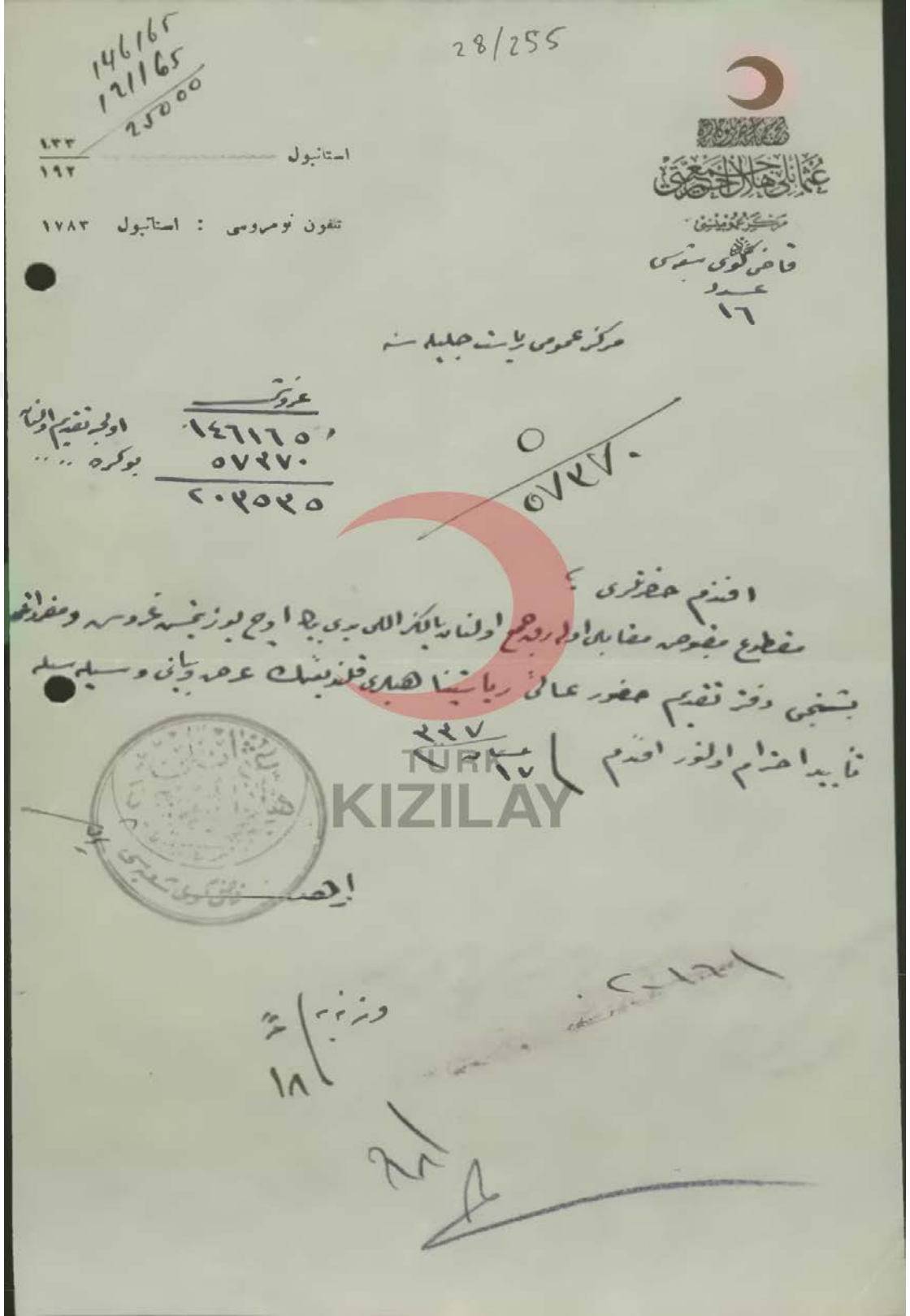
Mühür

Teşekkürname komiteye gönderilmesi

Tahrirata tevdi olunur fi 25 Ağustos 334

İmza

Ek 14: Kadıköy Şubesi'nin 30 Nisan 1921 (17 Nisan 1337) tarihli makbuz karşılığı topladığı yardımı Genel Merkez'e sunduğu belge ve transkripsiyonu.

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 255, 30 Nisan 1921.

28/255

146165
Ahmer Cemiyeti

Osmanlı Hilâl-i

121165
Umumiyesi

Merkezi

.....
Şubesi

Kadıköy

25000

aded

İstanbul.....133

16

192

Telefon numrosu: İstanbul 1783

Kuruş

146165 evvelce takdim olunan

5

57370 bukere takdim olunan

57370

203535

Efendim hazretleri;

Muktevi makbuzun mukabili olarak cemi olunan yalnız elli yedi bin üçyüz yetmiş kuruş ve mikdarı beşinci defter takdim-i huzur-i isalin riyaseti penahiyeleri kılındığının arz ve beyanı vesilesiyle teyid-i ihtiram olunur efendim.

Fi 17 Nisan 337

Mühür

Süreyya

Zahid

Ek 15: Kadıköy Şubesi'nin 25 Mayıs 1921 (12 Mayıs 1337) tarihli Anadolu gazilerinin ihtiyacı için, makbuz karşılığı toplanan yardımı, Genel Merkez'e sunduğu belge ve transkripsiyonu.

28/261

۱۳۳۷
۱۹۲۱

استانبول

تفون نومروسی : استانبول ۱۷۸۲

مركز عمومی یا سبیلخانه

فاصلی کوی شعبه
۶۴

اوله تقیم شماره	۶۹۶	۵۴۴	۵۰
تورمه تقیم شماره	۵۴	۵۷۰	۰۰
	۵۴۹	۰۹۴	۵۰

منظوم مقبول اوله - نه انا طولاً بحروصی احتیاجاته صرفه اولمور اوله - جمع اولمور
۹ - نومروسی رقمه تقیم عالم یا سبیلخانه شماره باکلا الی ایلی بیلک بشویمسه عروشله فخرانه
قره لره اعلدانه مساعده جیدر بیلک عیاشه سورس جا اولمور اقدم حضرتی

KIZILAY

۲۱۷۸ -

۱۵

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 261, 25 Mayıs 1921.

28/261

İstanbul 1337
Ahmer Cemiyeti

Osmanlı Hilâl-i

1921
Umumiyesi

Merkez-i

Telefon numrosu: İstanbul 1783
Şubesi

Kadıköy

46

Merkez-i Umumi Riyaset-i Celilesine

Kuruş	00	
496 523	30	evvelce takdim kılınan
52 570		bu kere takdim kılınan
549.93	30	

Muktevi makbuzun mukabili olarak Anadolu mecruhini ihtiyacatına sarf olunmak üzere cemi olunub << 9 >> numaralı defteriyle takdim-i ali-i riyaset-i penahiyeleri kılınan yalnız elli iki bin beşyüz yetmiş kuruşun müferdat gazetelerle ilanına müsaide-i celilelerinin inayet buyurulması rica olunur efendim hazretleri

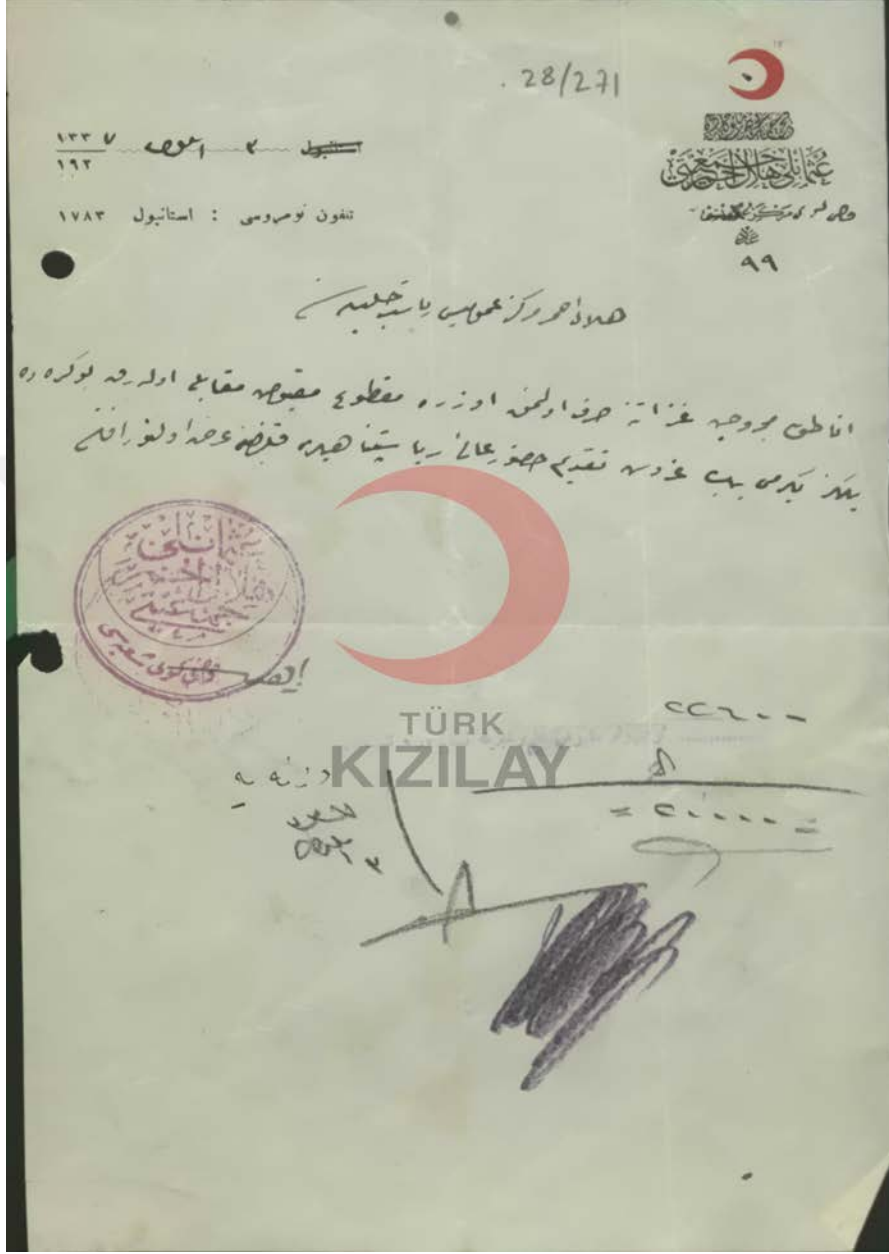
12 Mayıs 337

Mühür

Zahid

Vezneye

Ek 16: Kadıköy Şubesi'nin 16 Eylül 1921 (3 Eylül 1337) tarihli Anadolu gazilerinin ihtiyacı için, makbuz karşılığı topladığı yardımı, Genel Merkez'e sunduğu belge ve transkripsiyonu.

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 271, 16 Eylül 1921.

28/271

3 Eylül 1337
Cemiyeti

Osmanlı Hilâl-i Ahmer

Telefon numrosu: İstanbul 1783
Umumiyesi

Kadıköy Merkez-i

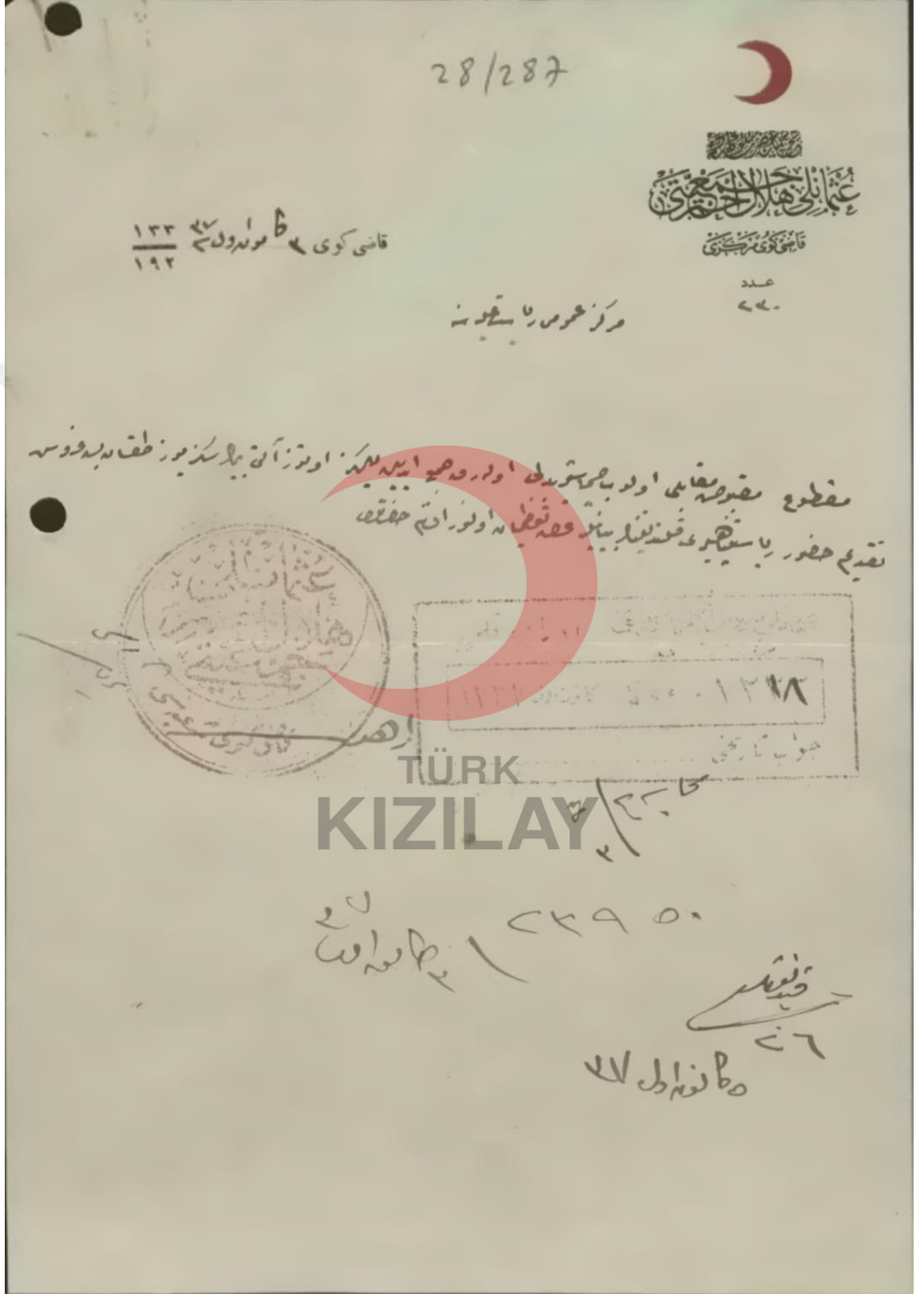
Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumisi Riyaset-i Celilesine

Anadolu mecruhin güzâtına sarf olunmak üzere muktevi makbuzun mukabili olarak bu kerde yalnız yirmi bin kuruş takdim-i huzuratın riyaset-i penahiyeleri kalbisine arz olunur efendim.

Mühür

Zahid

Ek 17: Kadıköy Şubesi'nin 16 Aralık 1921 (3 Kanunuevvel 1337) tarihli çamaşır bedeli için topladığı meblağın Genel Merkez'e sunulduğu belge ve transkripsiyonu.

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 287, 16 Aralık 1921.

28/287

Kadıköy 3 Kanunuevvel 1337
Ahmer Cemiyeti

Osmanlı Hilâl-i

Kadıköy

merkezi

Aded

230

Merkezi Umumi Riyaset-i Celilesine

Muktevi makbuz mukabili olup çamaşır bedeli olarak cemi eden yalnız otuz iki bin sekiz yüz doksan beş kuruş takdim huzur-u riyaset penahiyeleri kılındığı beyanıyla takziman olunur efendim hazretleri.

Mühür

Reis

Süreyya

Zahid

28/325.1

133
Ahmer Cemiyeti

İstanbul

Osmanlı Hilâl-i

192
Umumiyesi

Merkez-i

Kadıköy şubesi 8 Nisan 337 tarihinde teşkil etmiştir.

Reis Süreyya Paşa Hazretleri
Veznedar Zahid Bey
Katib Ahmed Niyazi Bey
Aza Hamdi Suad Bey doktor müderris
Aza Besim Bey doktor
Aza Kasım Cimcoz Bey
Aza Rifat Bey

75 kuruş

25 2, 281, 866 fi 1 kanunisani 338 tarihine kadar sekiz buçuk ay zarfında derh edilen ianat-ı umumiye makbuzu(1)

(1)

Kuruş	Para	
164 160		Muhacirin-i İslamiye iaşesi için cemi olunan
358 145		Çamaşır ianesi
074 300		Pamuklu imali için
861 855		İanat-ı muhtelifi
731 206	25	Bilumum müsamereler hasılatı
64 500		Merkez-i Umumi müsameresi hasılatı
27 700		Aza-i amile tevhir-i seneviyesi
2, 281 866	25	

28/368.1

Kadıköy 29 Kanunuevvel 1338
Ahmer Cemiyeti

Türkiye Hilâl-i

Kadıköy

Merkezi

Aded

365

Haber

Adılan yüz bin kişilik bir şehrin on beş zat ile idare edilemeyeceği ve keza Kadıköyünde yalnız bir polis merkezi bulunduğundan yine talimatnameye göre beş zatla Kadıköy gibi büyük bir karyeninde idare olunamayacağı pek aşıkardır. Kızıltoprak ve Erenköy polis merkez mıntıkları dahi aynıyla pek vasidir. Tebai aliye öteden beri şubemizce faidesi görülen mahalle teşkilatını ibka ederek Üsküdar ve havalisiyle Kadıköyünden penaaasasi karar her mahallede yeniden intihabat icrasıyla kutlu bir teşkilat vücuda getirilmeye çalışılmışdır.

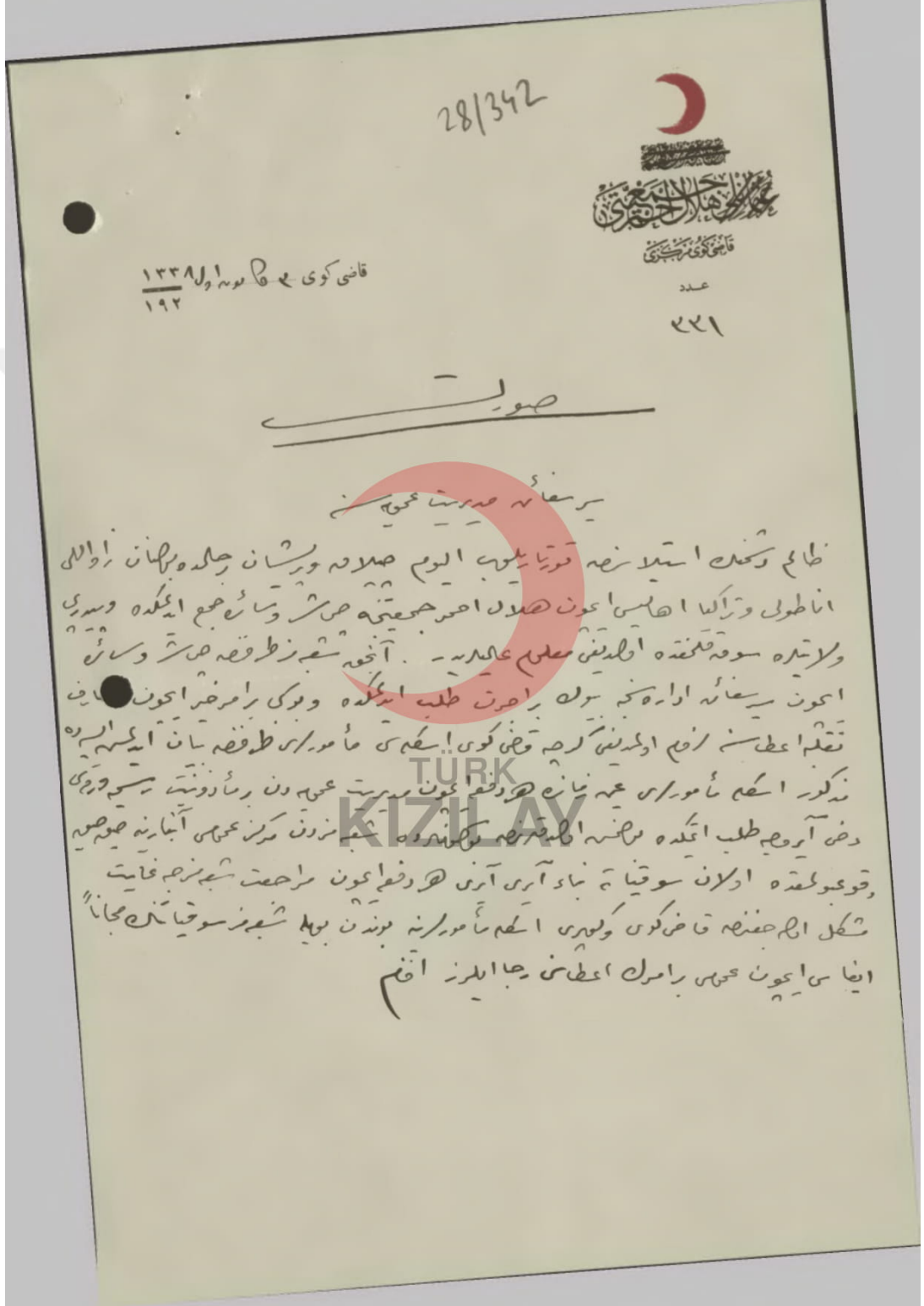
Malum riyaset penahiyeleri olmak üzere esasın keyfiyetle biran evvel faaliyete geçebilmek üzere icab eden miktarda tabi edilmekte olan numunelerden irsal buyurulması ricasıyla takdim-i ihtiramat olunur efendim.

Mühür

Reis

Süreyya

Ek 20: Kadıköy Şubesi'nin 16 Aralık 1922 (3 Kanunuevvel 1338) tarihli Seyr-i Sefain Genel Müdürlüğü'ne gönderdiği yazı ile Şube'nin yardım amacıyla yaptığı sevkiyatlar için kolaylık gösterilmesi talep edilen belge ve transkripsiyonu.

Kaynak: Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 28, Belge 342, 16 Aralık 1922.

28/342

Kadıköy 3 Kanunuevvel 1338
Ahmer Cemiyeti

Osmanlı Hilâl-i

Kadıköy

Merkezi

Aded

331

Suret

Seyr-i Sefain Müdüriyeti Umumiyesine

Zalim düşmanın istilasından kurtarılab elyevm çıplak ve perişan bir halde bulunan zavallı Anadolu ve Trakya ahaliyesi için Hilâl-i Ahmer Cemiyetince çamaşır vesaire cemi edilmekde ve peyderpey vilayetlere sevk kılınmakta olduğu malum-u alileridir. Ancak şubemiz tarafından çamaşır vesair için Seyr-isefain idaresince büyük bir ücret talep edilmekde ve bu gibi bir emr-i hayr için sarf-ı nakliye itasına lüzum olmadığı gerçi Kadıköy iskelesi memurları tarafından beyan edilmiş isede mezkur iskele memurları aynı zamanda her defa için müdüriyet-i umumiyeden bir mezuniyet-i resmiye vermesi dahi ayrıca talep etmekde bulunmuş olduklarından bu günlerde şubemizden merkez-i umumi anbarına sık sık ve küçülmekte olan sevkiyata tebai ayrı ayrı her defa için müracaat şubemizce gayet meşkul olacağından Kadıköy ve köprü iskele memurlarına bundan böyle şubemiz sevkiyatının mücanen ifası için umumi bir emrin itasını rica eyleriz efendim.

ÖZGEÇMİŞ

Kerem Kesbiç, 1976 yılında Zonguldak'ın Devrek ilçesinde doğdu. İlkokulu Devrek'te, ortaokul ve lise öğrenimini babasının görevi dolayısıyla Bolu'nun Yeniçağa ilçesinde tamamladı. Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden 1999 yılında mezun oldu. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı'na öğretmen olarak atandı. Evli ve Zeynep - Özge adında iki kız babası olan Kerem Kesbiç halen İzmir'in Foça ilçesi Cemil Midilli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde Tarih öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

